

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Ἰσχυρότατον ἀνάγκη·
κρατεῖ γὰρ πάντων.

Θαλῆς

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» (Δραγατσανίου 6)

Τηλέφ. 3246-837

H.P. Blavatsky	Τὸ κλειδί τῆς Θεοσοφίας	250
»	Ἡ φωνὴ τῆς σιγῆς. — Τὰ πρῶτα βήματα στὸν	
	Ἀποκρυφισμό	100
G. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	50
Besant - Leadbeater	Ἡ Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	300
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	80
»	Αἱ βαθύτεραι ὁψεις τῆς Ζωῆς	80
»	Εἰς ἀναζήτησιν τῆς Σοφίας	100
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς Ἀσίας	100
Irving S. Cooper	Ἡ Μετενσάρκωσις	100
An. Besant:	Ἡ ἀπόκρυφη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου	100
Vivekananda	Κάρμα — Γιόγκα	100
J. van der Leeuw	Θεοὶ σὲ ἐξορία	50
Βενετοῦ - Ἰλαρίωνος:	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	80
Krishnamurti	Βλέπε στὴν γ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου.	
Ἀντ. Ἀδριανοπούλου	Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι	300
»	Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ Ζωὴ	200
»	Οἱ Νόμοι τῆς Ζωῆς	150
Ἰω. Βασιλῆ	Τὸ Σημειωματὰριο ἐνὸς Μύστου	350
»	Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	150
K. Μελισσαροπούλου	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς ἁδ. 80, δεμ.	160
»	Μελετήματα ἁδ. 180, δεμ.	300
»	Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία ἁδ. 180 δεμ.	300
»	ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας) δεμ.	300
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Α' ἁδ. 150, δεμ.	200
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Β'	150
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισανμοῦρτι	150
»	Ὁ Κρισανμοῦρτι γιὰ τὸν Διαλογισμό	80
»	Ὁ Ἰησοῦς	100
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	80
»	« Ἀγνώστῳ Θεῷ »	30
»	Πέντε Τεκτονικαὶ Ὁμιλίαι εἰς Α'	60
»	Μεγάλαι πράξεις στὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων	250
Χρίστου Α. Ριζοπούλου	Οἱ τίτλοι τῶν Ἑλλήνων Τεκτ. Στ. τῆς Κύπρου μὲ εἰσαγωγή περὶ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ	200
Πίναξ	Αἰώνιος Δείπνος	50
Περιοδικὸν «ΙΛΙΣΟΣ»	Τόμοι χαρτόδετοι 1971-76, ἕκαστος	200
	Τόμοι χαρτόδετοι 1977-81, ἕκαστος	300
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1956-58, 1959-61, 1962-65, 1966-70	ἐκάστη χρυσ.	400

Ἀποστείλατε τὸ ἀντίτιμον διὰ νὰ τὰ λάβετε ταχυδρομικῶς.

Αἱ ἀποστολαὶ ἐπὶ ἀντικαταβολῇ ἐπιβαρύνονται μὲ δραχμὰς 100

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 80

ΣΥΝΔΡΟΜΗ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 400. Ἐξωτερ. \$ 12, Ἀεροπ. \$ 20

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμώνος), ΑΘΗΝΑΙ - 122

Τηλ. 32.46.837

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 27ον

● Ιούλιος - Αύγουστος 1982

● ΤΕΥΧΟΣ 149

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἡ Ἀγνώριστη

Ποιά εἶναι τούτη
Ποὺ κατεβαίνει
Ἀσπροεντυμένη
Ὅχ τὸ βουνό;

Τώρα ποὺ τούτη
Ἡ κόρη φαίνεται
Τὸ χόρτο γένεται
Ἄνθι ἀπαλό·

Κί' εὐθύς ἀνοίγει
Τὰ ὠραῖα του κάλλη
Καὶ τὸ κεφάλι
Συχνοκουεῖ·

Κί' ἐρωτεμένο,
Νὰ μὴ τὸ ἀφήση,

Νὰ τὸ πατήση
Παρακαλεῖ.

Κόκκινα κί' ὁμορφα
Ἔχει τὰ χεῖλα,
Ὡσὰν τὰ φύλλα
Τῆς ροδαριᾶς,

Ὅταν χαράξη
Καὶ ἡ αὐγούλα
Λεπτὴ βροχούλα
Στέρνει δροσιᾶς.

Καὶ τῶν μαλλιώνε της
Τ' ὠραῖο πλῆθος
Πάνου στὸ στήθος
Λάμπει ξανθό·

Ἔχουν τὰ μάτια της
 Ὅπου γελοῦνε
 Τὸ χρῶμα ποῦναι
 Στὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶναι τούτη
 Πού κατεβαίνει
 Ἀσπροεντυμένη
 Ὅχ τὸ βουνό;

Ἡ Ξανθούλα

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθούλα,
 Τὴν εἶδα ψὲς ἀργά,
 Πού ἐμπήκε στὴ βαρκούλα
 Νὰ πάη στὴν ξενιτιά.

Ἐφούσκωνε τ' ἀέρι
 Λευκότατα πανιά,
 Ὡσὰν τὸ περιστέρι
 Πού ἀπλώνει τὰ φτερά.

Ἐστέκονταν οἱ φίλοι
 Μὲ λύπη, μὲ χαρά,
 Καὶ αὐτὴ μὲ τὸ μαντίλι
 Τοὺς ἀποχαιρετᾷ.

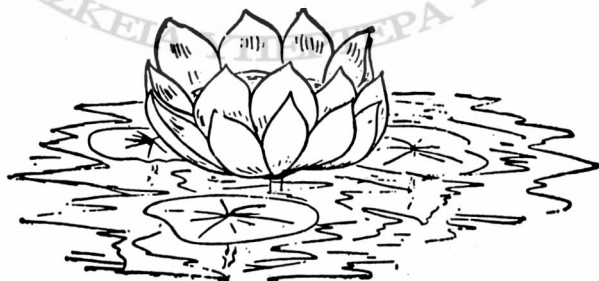
Καὶ τὸ χαιρετισμό της
 Ἐστάθηκα νὰ ἰδῶ,
 Ὡς πού ἡ πολλὴ μακρότης
 Μοῦ τῶκρυψε καὶ αὐτό.

Σ' ὀλίγο, σ' ὀλιγάκι
 Δὲν ἤξερα νὰ πῶ
 Ἄν ἔβλεπα πανάκι
 Ἦ τοῦ πελάγου ἀφρό·

Καὶ ἀφοῦ πανί, μαντίλι
 Ἐχάθη στὸ νερό,
 Ἐδάκρυσαν οἱ φίλοι,
 Ἐδάκρυσα κι' ἐγώ.

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκούλα,
 Δὲν κλαίγω τὰ πανιά,
 Μόν' κλαίγω τὴν Ξανθούλα,
 Πού πάει στὴν ξενιτιά.

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκούλα
 Μὲ τὰ λευκὰ πανιά,
 Μόν' κλαίγω τὴν Ξανθούλα
 Μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

Ἀφιερώνεται στὸ μεταφυσικὸ φιλόσοφο
ἀείμνηστο Χρῆστο Α. Ριζόπουλο

Ἀφηγητής: Πίσω ἀπὸ τὶς ἱπτάμενες Ναζιστικὲς βόμβες V_2 ποὺ ἔπεσαν στὸ Λονδίνο ὑπῆρχε μιὰ σειρὰ τριῶν χιλιάδων νεκρῶν καὶ πολλῶν χιλιάδων τραυματιῶν. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξαμε ἄνθρωποι, κανένα φανάρι τοῦ Διογένη δὲ θὰ ἔβρισκε ποτὲ στὸν πλανήτη μας ἕναν ἄνθρωπο μὲ τιμιότητα, ποτὲ κανένα φανάρι τοῦ Διογένη δὲ θ' ἀνακάλυπτε ποτὲ ἔστω κι ἕνα οὐσιαστικὸ Χριστιανό. Μέσα στὴν ἐπίγεια σωβινιστικὴ μας ἀθλιότητα, ἂν ἀνακαλύπταμε ἔστω κι ἕνα πραγματικὸν ἄνθρωπο, θὰ ἦταν σὰ ν' ἀνακαλύπταμε μιὰ καινούριαν ἥπειρο. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωποειδὴς εἶχε λιγότερη ἀξία καὶ κοστολόγηση πολὺ κατώτερη κι ἀπ' ἕνα πανέξυπνο πειραματικὸ ποντίκι μέσα στὸ πειραματικὸ κλουβί του τὸ περιποιημένο. (Πολύ ἔπαιζε τὸ ποντίκι μέσα στὸ κλουβί του κι εἶχε τὸ παιχνίδι του μιὰ ξεγνοιασιά κομψή).

Μιὰ φωνή: Φωνάζαμε, εἴμασταν σκοτωμένοι, μὴ μᾶς σκοτώνετε ξανά. Μὰ ἐμεῖς σκοτώναμε μιὰ φορά καὶ πολλές φορές τὰ πολεμικὰ φαριά μὲ τὰ ξέφρενα χλιμιντρίσματά τους καὶ τοὺς σηματοφόρους ὅλους ὅπου ἄφηναν τὸ τελευταῖον αἷμα τοῦ σαλπίσματός τους μέσα στή σκοτωμένη πολεμικὴ τους σάλπιγγα.

Ἄλλη φωνή: Φωνάζαμε μὴν καταστρέφετε τὶς ρίζες μας, γυρίζετε στὶς ρίζες σας. Λέγαμε στὰ μικρὰ παιδιά νὰ μὴν κόβουν τὰ λουλούδια μὲ τὴ ρίζα τους, γιατί ἡ ρίζα εἶναι γέννηση, τὸ σκοτάδι εἶναι γέννηση. Εἴμασταν καὶ Ἀλεξανδρινοὶ ἐπιστήμονες μὲ τὸν Ἡρώνα τὸν πρῶτον ἐπινοητὴ τοῦ τραίνου, μὲ τὸν Ἀστρονόμο τὸν Ἀρίσταρχο τὸ Σάμιο μὲ τὸ ἡλιοκεντρικὸ Σύστημα. Δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ λησμονήσουμε πῶς εἴμασταν καὶ Ἀλεξανδρινοί.

Ἀφηγητής: (Δὲν πιστεύαμε πῶς ὁ θάνατος ἦταν μιὰ μεγάλη μας μοναξιά ὅπως ἡ ζωὴ μας ἦταν) Πολλὲς νύχτες περπατούσαμε ἀπὸ πολὺ στενὰ μονοπάτια καὶ κάτω στὸ βάραθρο ἀκούγαμε τὸν ἦχο ἀπὸ τὸ κύλισμα τῶν ὑδάτων γεμάτων αὐτάρκεια καὶ ἀπάθεια. Λίγο ἂν πατούσαμε ἀδέξια, μᾶς περίμενε τὸ βάραθρο. Ἴσως μᾶς τρόμαζεν ἡ νύχτα, ἴσως μᾶς προστάτευεν ἡ νύχτα, γιατί δὲ μᾶς

ἔδειχνε τοὺς γκρεμούς μας. Τότε δὲν εἶχαμε τίποτε νὰ χάσουμε, ἂν σκοτωνόμασταν. Ἄν ζούσαμε σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς μὲ τὰ ριζοχώραφα καὶ τὰ μπαμπού, μπορεῖ νὰ ἔχαμε κουρτίνες ἀπὸ παμποὺ πλεγμένες στὰ παράθυρά μας. Μὰ ἐμεῖς δὲν ζήσαμε ποτὲ σὲ οἰκογενειακὰ σπίτια καὶ σὲ οἰκογενειακὰ παράθυρα, γιὰ νὰ ἔχουμε κουρτίνες, γιὰ νὰ ξέρούμε τί θὰ εἰπεῖ νὰ ἔχουμε κουρτίνες. Κι' ἂν εἶχαμε κουρτίνες, ποτὲ δὲν τὶς προσέξαμε. Ἡ ταφή μας γνώρισε τὸ στομάχι τοῦ ὄρνιου καὶ τοῦ τσακαλιοῦ. Λένε πῶς σήμερα ἀρρωστήσαμε τῇ θάλασσᾳ κι ἀκούσαμε ὅτι συγκροτεῖτε συνέδρια γιὰ τὴν ὑγείᾳ τῶν θαλασσῶν.

Χορὸς ἀπὸ φωνές: Μᾶς εἶπαν: Ἐχετε θάρρος καὶ θὰ δέσετε τὶς νύχτες τῶν ὁδυνῶν σας, γιὰ νὰ μὴ μεθοῦν οἱ Κύριοι τῆς μαχαίρας μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων μητέρων καὶ παιδιῶν. Κι εἶπαμε νὰ γυρίσουμε πίσω, νὰ γίνουμε προῖστορικοὶ ἀπολίτιστοι κι ὄχι προῖστορικοὶ πολὺ πολιτισμένοι, νὰ γίνουμε ἄνθρωποι τῆς συλλεκτικῆς ἐποχῆς χωρὶς θαύματα καὶ δόγματα, νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ ἀκατοίκητο κοχύλι τῆς θάλασσας σὰ λάμπα καὶ σὰν κοχλιάριο καὶ σὰ δοχεῖο καὶ σὰ στολίδι στὰ μαλλιά καὶ στὰ στήθη τῶν γυναικῶν μας καὶ σὰ νόμισμα χωρὶς ν' ἀποτυπώνουμε πάνω του τὴν προτομὴ τῶν δημίων μας. Ὅχι, ἀρνιόμασταν αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ μας ποὺ μεταμόρφωνε τὸν ἄνθρωπο σ' ἓνα οἰκτρὸ μηχανικὸ πακέτο.

Μιά φωνή: Ποῦ εἶναι τὸ χέρι μου τὸ δεξί; Ποῦ εἶναι τὸ χέρι μου τὸ ἀριστερό;

Ἄλλη φωνή: Ποῦ εἶναι τὸ πόδι μου;

Ἄλλη φωνή: Γιατί μοῦ πήρατε τὸ κεφάλι καὶ τὸ σῶμα μου σπαρτάρει σὰν ψάρι ἔξω ἀπὸ τὸ νερό;

Ἡ φωνή: Σοβαρὲς καὶ φιλόανθρωπες ἑξυπνες Κυρίες μας βόμβες πολὺ καλὰ μᾶς διαμελίζετε, μᾶς κατακρεουργεῖτε πολὺ ἀνώμαλα ὅμως, γενναῖες καὶ φιλόανθρωπες Κυρίες μας βόμβες ὅλων τῶν εὐφυῶν Διαμετρημάτων, ἐμᾶς τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γέρους καὶ τὰ μικρὰ τὰ τρομαγμένα κοριτσάκια πολὺ ἄτακτα διασκορπίζετε τὰ μέλη μας.

Κορυφαία φωνή: Καταργεῖστε αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ, τὸ δολοφονικὸ πολιτισμὸ καταργεῖστε τον. Ἀπελπιστήκαμε πολὺ ἀπελπιστήκαμε ἀπὸ τὸ φιλόανθρωπο, τὸν αἱματηρὸ, τὸν ἀρπακτικὸν αὐτὸν τὸν ξένο γιὰ μᾶς πολιτισμὸ μας. Ἀπελπιστήκαμε πολὺ καὶ θὰ τὸν καταργήσουμε.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Ἑλένη

Ἀπὸ τὸ φῶς λυγίζω καθὼς κυματιστὰ ἀνασαίνεις
 τὶς μυροβόλες αὔρες ποὺ βιαστὲς τῆς Ἐνοιξης
 μὲ σπασμοὺς ἐμψυχώνουν τὴν καλλίπτυγη χώρα
 τῇ γερμένῃ μὲ σκιρτήματα λιγοθυμίας στὴν ἀκρολιμνιά
 σὲ ὦρα ἡλιόχαρη νὰ φλογοδέρνει τὴ γύμνια της.
 Τὸ φῶς μὲ ἐρυθροπόρφυρα σαλεύει κύματα
 στὸ πρόσωπό σου καὶ μιὰν ἐναρμόνια δύναμη
 γενοβολᾷ στὰ μάτια σου Ἀρχάγγελους πυρός.
 Τοὺς πυρσοὺς βαπτίζοντας σὲ κίτρινους ἥλιους
 χιλιάδες μικροὺς ἥλιους κυκλωμένους στὸ βλέμμα σου
 μέσα σὲ πράσινη εὐδία καὶ γαλανὴ ἀναμονή
 λευκαίνουν τοὺς στεναγμοὺς ἐρωτευμένων γλάρων.
 Ὡρα μυροφόρα σύννευνη τῶν μακάρων
 ἀνυμέναιη καὶ σιωπηλὴ τὴν παρθενία ἀναζητᾷς
 στὸν ἀκύμαντο φλοῖσβο ποὺ ἀναμετράει
 μὲ τὸν ἴδιο παλμὸ τῆ μουσικῆ τῆς CRAIOVA
 ἐκείνης ποὺ ἀνάλυσε μὲ δάκρυ καὶ ἄσμα χαρᾶς
 τὸν πρῶτο ἀχὸ τῆς ἐφηβίας σὲ ἔπος τοῦ κορμιοῦ.
 Ἐνα DOINA* γιὰ τὴ μέθη τῶν κατοπινῶν καιρῶν...

Καθαρμένη στὸ ἄπλετο φῶς φίλτρο ἀλχημικὸ
 συνάξεις τοὺς ἴσκιους ἀνθισμένων τριανταφυλλιῶν
 στεφάνι γιὰ νὰ πλέξεις στὶς πυρόξανthes ξωθιὲς
 ποὺ ἀναδεύονται στὸ τρεμούλιασμα τῶν καλαμιῶν
 μὲ προμαντεύματα ἀκατάληπτα καὶ ρίγος προφητικό.
 Σὲ ἐλλειπτικὴ τροχιά νοητεύεις τὶς ἀντιδράσεις
 γιὰ νὰ γονιμοποιήσεις τὴ μήτρα τῆς ζωῆς
 μὲ κάλλος, εἰρήνη, πάθος καὶ ἀστροπελέκι
 θεόμορφη νύμφη στὸν ἀγυρμὸ τῶν ἀστεριῶν
 λευκὴ νὰ συναντήσεις τὴν ἀλώβητη ψυχὴ σου.
 Κολυμβήθρα τῆς φωτιᾶς τῆς λίμνης τὸ νερό!...

Μὴ διαχέεσαι ἄλλο σὲ πεντάλφες φωτὸς
 τί κατακαίει τοὺς ἀνήμπορους ἢ ἄρνηση
 τῶν βράχων νὰ δεχτοῦν τὸ μακρὺ βουητὸ

* DOINA: Ρουμάνικο δημοτικὸ λυρικὸ τραγούδι.

πλήθους μανιασμένου σὲ ἀντίγνωμο χρησμό.
 Ἄστέρι μῆινε, ἐξάκτινο σ' ἓνα κύκλο
 ἀτέρμονο καὶ ὀλόμεστο στὶς ψηλές δειράδες
 κι ἀκόμη ἀπόδιωξε τὸ μακρυνὸ ζόφο
 μὲ ὀλόγυμνο τὸν ὀμφαλὸ ἀπὸ τ' ἀλῶνι τῆς σελήνης
 γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴ σταρένια στιλπνὴ σάρκα
 οἱ ἀναφεῖς τῶν πλανητῶν καὶ εἰσπηδήσουν
 στὸ χάος γλυκονανούρισμα τῶν μητέρων
 ἔρμα γιὰ τὶς ἀνάρδευτες ἐλπίδες τῶν κοριτσιῶν
 καὶ ἔριδα ἐράσματα γιὰ τοὺς ἀντρειωμένους...

Μυριοχάριτη, ἀγριοκουτσουπιὰ ὀλάνθιστη, τρέμεις
 ὀλόκορμη καὶ γέρνεις τὴν εὐαίσθητη ἰσορροπία
 μὲ ἰώδεις συσπάσεις στὸ χέρι τοῦ Μᾶη.
 Τὸ βῆμα ἔλκει καὶ ἀπωθεῖ τὴν ταραχὴ τῶν φρενῶν
 καὶ σφαδάζεις ἀνικανοποίητη στὴν ἔρημιά σου!
 Ἄμέρωτος ἔρχομαι καὶ μὲ φαλλόμορφη ἰσχύ.
 Πάνω της λικνίζεσαι καὶ μὲ μανία ταλαντεύεσαι
 τοξόσχημη καὶ στέρει νὰ στηθεῖς γέφυρα
 ἢ ἀγάπη νὰ διαβεῖ τροφὸς καὶ χάδι τῆς ψυχῆς...

ΛΕΝΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ

Ἡ φιλοσοφία τῶν Στωϊκῶν

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Ἀντιλήψεις τῶν Στωϊκῶν περὶ Θεῶν: Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ θρησκεία ἔχει γενικῶς κατηγορηθεῖ ὡς πολυθεϊστικὴ καὶ εἰδωλολατρικὴ. Ὅμως ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων βλέπομε ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐδίδαξε ποτὲ ὅτι πολλοὶ θεοὶ ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον. Τὸ ἐναντίον μάλιστα ὅλοι τοὺς ἐπίστευαν καὶ ἐδίδαξαν ὅτι **μία** εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας. Οἱ πολλοὶ θεοὶ τῆς δημῶδους πίστεως εἶναι μόνον ἀλληγορίαι φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐκφράζουν τὸν **ἕνα Λόγον** κατὰ διαφόρους ἐκδηλώσεις. Ἐπειδὴ ἐγνώριζαν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐξελίσσεται διαρκῶς καὶ φθάνει εἰς καταστάσεις ἀνωτέρας τῆς ἀνθρωπίνης, ἐδέχοντο ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ πνευματικὰ διαβαθμίσεις, δηλαδὴ ἥρωες, δαίμονες ἡμίθεοι Θεοί. Ἀναλογία τῆς πίστεως αὐτῆς ὅμως ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν πού πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξιν Ἀγγέλων καὶ Ἀγίων.

Ἀπὸ τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τῶν Στωϊκῶν βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἦσαν ὑλισταί, ὅπως ἀπὸ πολλοὺς ἔχουν χαρακτηρισθεῖ, ἀλλὰ ἐπίστευσαν στὴν ὑπαρξιν Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ τὰς τύχας

τῶν ἀνθρώπων. Οἱ Στωϊκοὶ θεωροῦν ὡς ἀρχὴν τῆς φύσεως τὸν Δία, διότι ὅπως λέγει καὶ ὁ Ὀρφεύς «ὁ Ζεὺς κατέπιε τὸν Φάνητα» καὶ ἔγινε κύριος ὅλων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς Φύσεως. Ὁ Κλεάνθης εἰς τὸν ὕμνον τοῦ πρὸς τὸν Δία γράφει: «Δία, τῆς φύσεως ἀρχηγέ, Ἐσύ πού τὰ πάντα μὲ τὸ Νόμον κυβερνᾷς...» καὶ τελειώνει τὴν προσευχὴ αὐτὴ ζητώντας ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ σώζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν **ἀμάθεια** πού τὴν θεωρεῖ τὸ χειρότερο κακὸ καὶ νὰ τοὺς χαρίζει τὴ γνώμη τῆ δικῆς του πού «μ' αὐτὴν τὰ πάντα μὲ δικαιοσύνη κυβερνᾷ» καὶ ζητεῖ, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, νὰ εἴμεθα ἄξιοι νὰ δοξάζουμε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀδιάκοπα: «ἀφοῦ, οὔτε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχει ἄλλη τιμὴ μεγαλύτερη, οὔτε γιὰ τοὺς θεοὺς, παρὰ νὰ δοξάζουν τὸν αἰώνιο κοινὸ Νόμον».

Ὁ Ζήνων ἔλεγε ὅτι δὲν πρέπει νὰ κτίζονται ἱερά, διότι ὁ Θεὸς πρέπει νὰ λατρεύεται ὄχι μέσα σὲ ναοὺς, ἀλλὰ μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων «ἀπρεπὲς τὸ προσεύχεσθαι καὶ γονυπετεῖν πρὸ τῶν εἰδώλων, διότι ὁ Θεὸς προτιμᾷ ἀντὶ θυσιῶν καὶ τελετῶν, βίου ἀγνότη-

τα καὶ ἀνυπόκριτον εὐσέβειαν». Καὶ ὁ Ἐπιφάνειος εἰς τὸ «Κατὰ τῶν αἱρέσεων, III βιβλίο του (2,9) γράφει: «Ζήνων ὁ Κιτιεύς ὁ Στωϊκὸς ἔφη: «μὴ δεῖν θεοῖς οἰκοδομεῖν ἱερά, ἀλλ' ἔχειν τὸ θεῖον ἐν μόνῳ τῷ νῷ». Ἔτσι ὁ ἴδιος αὐτός ὁ Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Ἐπιφάνειος καταρρίπτει τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ φιλοσοφία τῶν Στωϊκῶν εἶναι ὑλιστική.

Καὶ ὁ Στοβαῖος ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Ζήνωνα «τάς πόλεις δεῖν κοσμεῖν οὐκ ἀναθήμασιν, ἀλλὰ ταῖς τῶν οἰκούντων ἀρεταῖς». Ὁ Ἐπίκτητος ὑμνεῖ τὸν θεὸν καὶ τὴν θεϊὰν πρόνοιαν «ταῦτα μόνον ἐστὶν ἔργα ἐφ' ἡμῶν τῆς προνοίας; καὶ τίς ἐξαρκεῖ λόγος ὁμοίως αὐτὰ ἐπαινέσαι; εἰ γὰρ νοῦν εἶχομεν, ἄλλο τι ἔδει ἡμᾶς ποιεῖν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἢ ὑμνεῖν τὸ θεῖον καὶ εὐφημεῖν καὶ ἐπεξέρχεσθαι τὰς χάριτας...». Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος ὁμιλῶν περὶ θεῶν λέγει: «Τὰ τῶν θεῶν προνοίας μεστά... πάντα ἐκεῖθεν ρεῖ... σώζουσι δὲ κόσμον...» (II, γ'). Ὁ Ἐπίκτητος, ὅταν κάποιος τὸν ἐρώτησε πῶς μπορούμε νὰ πεισθοῦμε ὅτι ὁ θεὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπήντησε: «Τίποτε δὲν διαφεύγει ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ θεοῦ, ἀφοῦ ὅλα εἶναι, ἀλληλένδετα εἰς τὸν κόσμον, τὰ ἐπίγεια μὲ τὰ οὐράνια. Καὶ ὅπως ὅλα τὰ πράγματα μέσα στὴ Φύση ὑπόκεινται στὴ θέληση

τοῦ θεοῦ (ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ φυσικοῦ Νόμου) ἔτσι καὶ ἡ ἰδική μας ψυχὴ ποὺ εἶναι ἐνωμένη μὲ Αὐτὸν καὶ ἀποτελεῖ μέρος Αὐτοῦ, γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν θεόν, διότι κάθε κίνησίς της εἶναι καὶ ἰδική Του κίνησις».

Ὁ Ἐπίκτητος πάλιν εἰς τὸ «ἐγχειρίδιον» (31,1) γράφει ὅτι: «Οἱ Θεοὶ εἶναι ὄντα ποὺ διοικοῦν τὸν κόσμον μὲ καλῶσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ· καὶ ἐπομένως ἐμεῖς ὀφείλομε νὰ ὑπακούωμε εἰς αὐτούς, δηλαδή· νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν φυσικὸ Νόμον, νὰ δεχώμεθα χωρὶς διαμαρτυρία ὅσα μᾶς ἐπιβάλλουν καὶ ποτέ νὰ μὴ κατηγορήσουμε τὸ θεῖον ὅτι μᾶς ἀμελεῖ».

Οἱ Στωϊκοὶ εἶχαν τὴν γνώμη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει «συζεῖν θεοῖς» καὶ ὁ Μαρ. Αὐρήλιος ἐξηγεῖ τὸ ρητὸν τοὺς αὐτὸ καὶ λέγει ὅτι «πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι εὐχαριστημένος μὲ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ χαρίζουν οἱ θεοί, καὶ νὰ πράττει ὅσα θέλει ἡ θεϊκὴ δύναμις ποὺ στὸν καθένα μας, προστάτη καὶ ὁδηγός, ἔδωκε ὁ Ζεὺς, ἀπόσπασμα τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι τοῦ καθενὸς ὁ νοῦς καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος». Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι συμβίωσις μὲ τοὺς θεοὺς. Φαίνεται ὅτι οἱ Στωϊκοὶ δὲν ἦσαν μεμυημένοι καὶ δὲν ἦσαν σὲ θέσιν νὰ δώσουν ἀκριβέστερη καὶ βαθύτερη ἐρμηνεία τοῦ ρητοῦ. Ἐνῶ ἀπὸ ὅσα γνωρίζομε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, τὸν Παρ-

μενίδη καὶ τοὺς παλαιοὺς φιλοσόφους, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς παραδόσεις περὶ τοῦ Νουμᾶ Πομπηλίου, τοῦ Μίνωος, τῶν Νυμφολήπτων καὶ ἄλλων, βρίσκομε τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ρητοῦ: «συζῆν θεοῖς» ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔφθασε εἰς τὸ ἀκρότατο ὄριο τῆς ἐξελίξεως τοῦ Πνεύματος, ἐπάνω στὴ Γῆ, ἐκδηλώνει θείας ιδιότητες καὶ τότε ζῇ διπλῇ ζωῇ. Ζεῖ ἐδῶ ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πνευματικὸν κόσμον, μαζί μὲ τὰ τέλεια πνεύματα, ὡς Πνεῦμα*.

Εἰς τὰς ἀπορίας καὶ τὰ ἐρωτήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει κάθε ἄνθρωπος γιὰ τὶς δυστυχίες καὶ τὶς κακοδαιμονίες τοῦ βίου, ὁ Ἐπίκτητος δίδει τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει μὲ τὸ λογικόν του νὰ δεχθῇ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅσα τοῦ ἐδόθησαν στὸν κόσμον αὐτόν, καὶ ἐὰν καλῶς τὰ χρησιμοποιήσῃ τότε θὰ γίνῃ εὐτυχής. Πρέπει νὰ γνωρίζει καὶ νὰ πιστεύῃ ὅτι παντοῦ ἔχομε φίλους πρῶτα τοὺς θεοὺς καὶ ἔπειτα τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι εἶναι φύσει συγγενεῖς μας καὶ ὅτι: κανεὶς δὲν εἶναι ὀρφανός, διότι ὁ Θεὸς φροντίζει καὶ προστατεύει ὅλους, σὰν πατέρα (Διατριβαὶ III, XXIV, 15, 16).

Ἐπίσης λέγει, ὁ Ἐπίκτητος, «πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθει

καλὰ: 1ον ὅτι ὑπάρχει θεὸς ὁ ὁποῖος προνοεῖ γιὰ ὅλους καὶ ὅτι ποτὲ Αὐτὸς δὲν κάνει λάθος καὶ 2ον νὰ προσπαθῇ νὰ ἐξομιωθῇ μὲ τὸν θεόν, νὰ τοῦ ὁμοιάσῃ: Εἰ ἐλεύθερον καὶ τοῦτον ἐλεύθερον. Εἰ εὐεργετικόν καὶ τοῦτον εὐεργετικόν. Εἰ μεγαλόφρων καὶ τοῦτον μεγαλόφρονα ὡς θεοῦ τοίνυν ζηλωτήν, τὰ πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν».

Ἡ ἔννοια τῆς εἰμαρμένης κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς: Μέσα στὴ φύσιν ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀποτελεῖ τὴν εἰμαρμένην.

Τὴν εἰμαρμένην ἐδημιούργησαν μεγάλα πνευματικὰ προσωπικότητες μὲ σκοπὸν νὰ ἐπανορθοῦνται αἱ ἀδικίαι ποὺ προκαλοῦν ὁ ἀντιφυσικὸς βίος καὶ οἱ κοινωνικὲς συνθήκες, ὥστε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, νὰ βοηθεῖται ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Κατὰ τὴν θεοσοφικὴν ἀποψιν αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργήσουν γι' αὐτόν μιὰ ὀρισμένη κατάστασι καὶ αὐτὸ λέγεται **κάρμα**. Μάλιστα δέχεται ἡ θεοσοφία ὅτι ὑπάρχουν προσωπικότητες ποὺ ρυθμίζουν αὐτὸ τὸ κάρμα, οἱ Lipicas, οἱ «Κύριοι τοῦ Κάρμα» οἱ ὁποῖοι ὀρίζουν γιὰ κάθε ψυχὴ ποὺ ἐνσαρκοῦται τὸ ὥριμον κάρμα,

* Ἀντ. Ἀδριανοπούλου: Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Φιλόσοφοι σελ. 399.

δηλαδή τὸ ποσὸν τῶν δοκιμασιῶν ποὺ ἀναλογεῖ γιὰ κάθε ἐνσάρκωση, ὥστε μὲ τὴν ἀντιμετώπισή του νὰ πραγματοποιεῖται ἡ μεγαλύτερη δυνατὴ ὠφέλεια γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο*.

“Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Στωϊκοὺς, ἀπὸ ὅσα μέχρι τώρα μελετήσαμε, γνωρίζομε ὅτι δὲν ἦσαν ὑλισταί, ἀλλὰ ἐπίστευαν στὴν ὑπαρξὴ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὡς ἐκδήλωση τῆς θελησεως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐβλεπαν οἱ Στωϊκοὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τῆς εἰμαρμένης. Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος (βιβλ. Δ, 34) γράφει ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ παρέχει εἰς τὴν εἰμαρμένην τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν θέλησίν του: «Ἐκὼν σεαυτὸν τῇ κλωθοῖ συνεπιδίδου, παρέχων συννησσαι οἷσιν ποτὲ πράγμασι βούλεται». καὶ «Πᾶν μοι συναρμόζει ὃ σοὶ εὐάρμοστον ἐστὶ, ὧ κόσμε. Οὐδέν μοι πρόωρον, οὐδὲ ὀψιμον, τὸ σοὶ εὐκαιρον. Πᾶν μοι καρπός, ὃ φέρουσιν αἱ σαὶ ὦραι, ὧ Φύσις. Ἐκ σοῦ πάντα, ἐν σοὶ πάντα, εἰς σὲ πάντα» (Βιβλ. Δ. 23) καὶ «Συμφέρει ἐκάστω, ὃ φέρει ἐκάστῳ ἢ τῶν ὄλων φύσις, καὶ τότε συμφέρει ὅτε ἐκείνη φέρει». (Ι.20). Ὁ Ἐπίκτητος ἐξ ἄλλου εἰς τὰς Διατριβάς του (Ιζ', 41-47) λέγει ὅτι, «γιὰ τὴν εὐτυχία του τὴν ἴδια πρέπει νὰ συμφωνήσῃ ὁ ἄν-

θρωπος μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δεχθῇ εὐχαρίστως νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπ' Αὐτοῦ, ὅπως Αὐτὸς θέλει, φροντίζων μόνον νὰ σταθεῖ καλὰ στὴ θέση ποὺ θὰ τοποθετηθῇ ἀπὸ τὸ Θεό: «Μέμνησο ὅτι ὑποκριτὴς εἶ δράματος, οἷου ἂν θέλῃ ὁ διδάσκαλος· ἂν βραχύ, βραχέος· ἂν μακρόν, μακροῦ. ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαι σὲ θέλῃ..., ἂν χωλόν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην· σὸν γὰρ τοῦτ' ἐστὶ: τὸ δοθὲν ὑποκρίνεσθαι πρόσωπον καλῶς, ἐκλέξασθαι, δὲ αὐτὸ ἄλλου» (Ἐπικτ. Ἐγχειρ. C 17) καὶ «τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν». (Ἐπικτ. Ἐγχειρ. C, 1). Γενικῶς συνιστοῦν τὴν ὑποταγὴ καὶ τὴν καρτερία εἰς ὃ,τι εἰμαρμένη φέρει στὸν καθένα. Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος (Ε. 8') ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἡ εἰμαρμένη εἶναι ἁρμονικὸ ἀποτέλεσμα τῶν αἰτίων ποὺ τὴν προκαλοῦν «ὅλως γὰρ ἁρμονία ἐστὶ μία· καὶ ὥσπερ ἐκ πάντων τῶν σωμάτων ὁ κόσμος τοιοῦτον σῶμα συμπληροῦται, οὕτως ἐκ πάντων τῶν αἰτίων ἡ εἰμαρμένη τοιαύτη αἰτία συμπληροῦται».

Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πολὺ σαφὲς στοὺς Στωϊκοὺς εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη ποὺ ἔχουν στὸ Θεὸ καὶ στὴν Κοσμικὴ τάξη. Ὁ Μαρ. Αὐρηλ. 4/23 γράφει: «...ὅταν μοῦ συμβαίνει κάτι τὸ δέχομαι διότι προέρχεται ἀπὸ τοὺς Θεοὺς, ἀπὸ τὴν πηγὴν ὅλην τῶν πραγμάτων» καὶ εἰς ζ/41 «εἰ δ'

* Κωστὴ Μελισσαροπούλου: «Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία».

ήμελήθην ἐκ θεῶν καὶ παιδ' ἐμῷ, ἔχει λόγον καὶ τοῦτο».

Τοῦ Κλεάνθους ἡ γνώμη, εἰς τὸν ὕμνον πρὸς τὸν Δία, ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅπως ἔχει, διότι δείχνει ἐπιγραμματικὰ τὴν ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἀνθρώπου στὴ θέληση τοῦ θεοῦ: «'Αγου δὴ με Ζεῦ, σὺ γ' ἡ πεπρωμένη, ὅπου ποθ' Ὑμῖν εἰμί διατεταγμένος ὡς ἔσομαι γέ ἄσμενος, εἰ δὲ μὴ θέλω, κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἦπτον ἔσομαι». καὶ περαιτέρω λέγει: «ὅστις δ' ἀνάγκη συγκεχώρηκε καλῶς, σοφὸς παρ' ἡμῖν καὶ τὰ θεῖα ἐπίσταται...». δηλαδὴ συνιστᾷ τὴν **συνειδητὴ** προσαρμογὴ τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου στὴν εἰμαρμένη.

Ὁ Ἀρριανός, μαθητὴς τοῦ Ἐπικτήτου, λέγει ὅτι «ἐκεῖνος ποὺ εὐχαρίστως δέχεται αὐτὰ ποὺ δίδει ἡ τύχη πρέπει νὰ κρίνεται ὡς **ἀνὴρ ἀγαθός**, ἐν ἀντιθέσει μὲ ἐκεῖνον ποὺ δυσανασχετεῖ.

Ἡ εἰμαρμένη δὲν τιμωρεῖ, οὔτε βλάπτει, ἀλλὰ διδάσκει μόνον τὰς ψυχὰς καὶ τὰς βοηθεῖ στὴν ἐξέλιξιν των. Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος γράφει σχετικῶς «Ἡ τῶν ὄλων οὐσία εὐπειθὴς καὶ εὐτρεπής, ὁ δὲ ταύτην διοικῶν Λόγος οὐδεμίαν ἐν ἑαυτῷ αἰτίαν ἔχει τοῦ κακοποιεῖν». («Τὰ εἰς ἑαυτὸν» στ, 1).

Οἱ Στωϊκοὶ γενικῶς συνιστοῦν ὅτι δὲν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ταρασσηται ἀπὸ τὰ δυσάρεστα περιστατικὰ τῆς ζωῆς,

ἀλλὰ νὰ διατηρεῖ πάντοτε ἀταραξίαν καὶ γαλήνην. Τελευταῖος ἀπὸ τοὺς Στωϊκοὺς καὶ πιὸ κοντινὸς σὲ μᾶς, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, αὐτὸς σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια παρομοιάζει τὸν ἀνθρώπινο βίον μὲ τροχὸ ποῦ κυλᾷ, καὶ γράφει: «Ὁ ἀκαταπαύστως κυλιόμενος οὗτος βίοςτος ἄλλο δὲν ἀφίνει εἰς τὴν ἐξουσίαν μας παρά νὰ τρέξουμε νομίμως τὸ ὅποιον εἰς καθένα ἥνοιζεν ἡ πρόνοια στάδιον μικρὸν ἢ μέγα». Παραδέχεται, δηλαδὴ ὅτι δεσμεύεται ὁ ἄνθρωπος στὴ ζωὴ τοῦ ἀπὸ τὴν εἰμαρμένην.

Αἱ βάσεις τῆς ἠθικῆς τῶν Στωϊκῶν.

Ἡ κυριώτερη βᾶσις τῆς ἠθικῆς τῶν Στωϊκῶν εἶναι ἡ πίστις των εἰς τὴν θεῖαν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς ἀδελφικοὺς δεσμοὺς ποὺ συνδέουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Ἐπικτήτος γράφει: «ἐὰν δεχθοῦμε ὅτι ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι γεννηθήκαμε ἀπὸ τὸν θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πατέρας καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ κάμουμε σκέψεις ἀγενεῖς καὶ ταπεινάς» (Διατρ. Ιγ', 1-3) καὶ συνεχίζει: «ἐὰν κάποιος υἱοθετεῖτο ἀπὸ τὸν Καίσαρα, θὰ ἔφθανε μέχρις ἀλαζονείας· τώρα ποὺ γνωρίζει ὅτι εἶναι παιδί τοῦ θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ υπερῆφανος γι' αὐτό;».

Ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ

θεὸς εἶναι ὁ πατέρας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, καταλήγει ὁ Ἐπίκτητος, νὰ στηρίζει τὴν ιδεάν τῆς **παγκοσμίου ἀδελφότητος** καὶ μὲ βάσιν αὐτὴν προτρέπει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἔχει ἀνεκτικότητα πρὸς ὅλους, τὸν συμβουλεύει τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὸν ὠθεῖ πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ὁ Μαρ. Αὐρ. συνιστᾷ στὸν ἄνθρωπο: «Φίλησον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀκολούθησον θεῷ» (Τὰ εἰς ἑαυτὸν VII, λα') καὶ λέγει ἐπίσης: «...ἐάν πρὸς ἑαυτὸν πολλάκις λέγεις ὅτι μέλος εἰμὶ τοῦ ἐκ τῶν λογικῶν συστήματος, ἐάν δὲ μέρος εἶναι ἑαυτὸν λέγεις, οὕτω ἀπὸ καρδίας φιλεῖς τοὺς ἀνθρώπους» (VII, ιγ').

Ὁ Ζήνων ἔλεγε: «...τέλος ἐστὶ τὸ ἔπεσθαι θεοῖς», δηλαδὴ προέτρεπε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀκολουθοῦν ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν εἰς τὸν βίον των, τοὺς θεοὺς. Ὁ Μαρ. Αὐρ. VI, 30 συμβουλεύει τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον του: «Ὅρα μὴ ἀποκαιοσάρωθῇς, μὴ βαφῆς, γίνεται γάρ. Τήρησον οὖν σεαυτὸν ἀπλοῦν, ἀγαθόν, ἀκέραιον, σεμνόν, τοῦ δικαίου φίλον, θεοσεβῆ, εὐμενῆ, φιλόστοργον, ἐρῶμενον πρὸς τὰ πρέποντα ἔργα. Αἰδοῦ Θεοὺς, σῶζε ἀνθρώπους» καὶ «Ἀριστος τρόπος τοῦ ἀμύνεσθαι τὸ μὴ ἐξομοιοῦσθαι», (VI, 6).

Ὁ Ἐπίκτητος συνιστᾷ νὰ

ἐπιδιώκει ὁ ἄνθρωπος τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ὡς πρώτην καὶ ἀνωτάτην· καὶ ἐξηγεῖ ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἔχει πονηρὰς σκέψεις καὶ ἀντιφυσικὰς ἀντιλήψεις, ὥστε νὰ μὴ ἐπηρεάζεται εἰς τὰ ἔργα του καὶ νὰ παραμένει «ἀσύγχυτος καὶ ἀμόλυντος».

Γενικά, οἱ Στωϊκοὶ βλέπουν τὸν κόσμον σάν ἓνα σύνολον ποὺ μέσα σ' αὐτὸ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ἀποτελοῦν μίαν οἰκογένειαν «Κοινὴ πατρίς ἀνθρώπων ἀπάντων ὁ κόσμος ἐστὶ». Στηριζόμενοι σ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, πρῶτοι αὐτοὶ διεκήρυξαν τὸν **«κοσμοπολιτισμό»**.

Ὁ Ἐπίκτητος γράφει ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ λέγει καὶ νὰ αἰσθάνεται ὅτι εἶναι «Κόσμιος» δηλαδὴ πολίτης τοῦ κόσμου καὶ ὄχι τῆς πόλεως ὅπου ἐγεννήθη. Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος θέττει ὡς βάσιν τῆς ἠθικῆς τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἁρμονίας τοῦ παντὸς καὶ τὴν συνεργασίαν, ἀλληλεπίδρασιν καὶ ἀλληλεγγύην τῶν ἐν τῇ Φύσει πραγμάτων καὶ συνεχίζει: «Εἴμεθα ὅλοι πολῖται ἐνὸς πολιτεύματος ποὺ λειτουργεῖ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον· ἔτσι ὁ κόσμος ὅλος εἶναι σάν μία πόλις τῆς ὁποίας πολῖτες εἶναι ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα» καὶ σάν συμπέρασμα αὐτοῦ λέγει ὅτι διὰ τὸν λογικὸν ἄνθρωπον ποὺ πιστεύει εἰς τὴν **συγγένειαν ὅλων**, ἔργον του εἶναι ἡ φροντίς

καὶ ἡ ἀγάπη ποὺ πρέπει νὰ ἔχει γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Συμβουλευεῖ νὰ εἶναι ἀνεκτικός, νὰ μὴ ὀργίζεται καὶ νὰ μὴ ἀπεχθάνεται κανένα συνάνθρωπό του, ἀλλὰ νὰ τὸν θεωρεῖ συνεργάτην στὴ ζωὴ: «γεγόναμεν γὰρ πρὸς συνεργίαν» (Τὰ εἰς ἑαυτὸν VII, ιγ). Ἄλλοῦ πάλιν λέγει (VIII, νθ) ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι κοινωνικός καὶ νὰ κάμνει ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸ σύνολον «Ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὸν πολίτην ὠφελεῖ καὶ τὴν πόλιν» καὶ «κάθε τι ποὺ πράττει ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, εἶναι ὠφέλεια καὶ διὰ τὸν ἴδιον».

Τὸ πάθος. Λέγουν οἱ Στωϊκοί, εἶναι ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν ψυχοκίνησις. Κύριαι μορφαὶ τοῦ πάθους εἶναι: ἡδονή, ἐπιθυμία, λύπη καὶ φόβος.

Ἡ ἡδονή εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως πρὸς ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σύμφωνο πρὸς τὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ γίνεται σκοπός. Κανένα πάθος δὲν εἶναι κατὰ φύσιν καὶ ὠφέλιμον, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ συνιστοῦν τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, δηλαδὴ τὴν **ἀπάθεια**. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ψυχικὴ ἡρεμία συμβουλευοῦν νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος **ἀταραξία** γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ βίου: «Ἀταραξία μὲν περὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐκτὸς αἰτίας συμβαίνοντα» (Μ.Αύρ. Θ, 31)

Ὁ σοφός, κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, συγκεντρώνει στὸν

ἑαυτὸ του ὅλες τὶς τελειότητες, ὑστερεῖ μόνον ἀπὸ τὸν Θεό. Παρ' ὅλο ὅμως τὸ ἠθικὸ αὐτοπόστατο ποὺ ἔχει, εὐρίσκεται, ὁ σοφός, σὲ πρακτικὴ κοινωνία μὲ ὅλα τὰ ἄλλα λογικά ὄντα, λαμβάνει μέρος στὸν πολιτικὸ βίον καὶ περισσότερο, γιὰ αὐτὸς πλησιάζει στὸ ἰδανικὸ μιᾶς πολιτείας ἢ ὁποῖα συμπεριλαμβάνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς.

Οἱ Στωϊκοὶ ἀπεκήρυσσαν τὴν δουλεία καὶ ἀκόμη παρήγγελλαν νὰ εἶναι κανεῖς εὐεργετικός καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς του ἀκόμη.

Βλέπομε λοιπὸν ὅτι γιὰ τοὺς Στωϊκοὺς πρώτη καὶ κύρια βάσις τῆς ἠθικῆς των εἶναι ἡ **ἀγάπη** πρὸς ὅλους.

Δευτέρα βάσις τῆς ἠθικῆς των εἶναι ἡ **δικαιοσύνη**. Ὁ Μ. Αὐρηλῖος λέγει ὅτι «ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀδικεῖ, δὲν ἀδικεῖ μόνον ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ἀδικία, ἀλλὰ ἀσεβεῖ κατὰ τῆς φύσεως ὁλοκλήρου, ποὺ δημιούργησε τὰ λογικά ὄντα κατὰ τρόπον ποὺ νὰ μὴ βλάπτουν, ἀλλὰ νὰ ὠφελοῦν τὸ ἓν τὸ ἄλλο» (IX, α'). καὶ «Ὁ ἁμαρτάνων ἁμαρτάνει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὁ ἀδικῶν, τὸν ἑαυτὸν του ἀδικεῖ, διότι γίνεται κακὸς καὶ ἄδικος» (IX, δ') — Καὶ «ὁ ψευδόμενος ἀκόμη ἀδικεῖ καὶ ἀσεβεῖ πρὸς τὴν φύσιν, διότι ἡ φύσις εἶναι αὕτη αὕτη ἡ Ἀλήθεια» καὶ προτρέπει τὸν ἄνθρωπον νὰ μελετήσῃ τὴν φύσιν ὥστε νὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὰ ψευδῆ

ἀπὸ τὰ ἀληθῆ. (ΙΧ, α,2) «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐπιδιώκει τὰς ἡδονάς, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀποφύγει νὰ διαπράξει ἀδικίαν (ΙΧ, 9,3) καὶ καταλλήγει ὅτι «οἱ ἄνθρωποι λησμονοῦν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ διαρκῶς ὑποκρίνονται, διότι ἐνῶ καταφρονοῦν ἀλλήλους, κολακεύουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον».

Ἄλλη βάσις τῆς ἠθικῆς τῶν Στωϊκῶν εἶναι ἡ **Ἐλευθερία** τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐλευθερία ἀποτελεῖ κυρίαρχον νόμον τῆς Φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος. Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ γιὰ τὸ πνεῦμα καὶ τόσο ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ψυχικὴ ἄνεση καὶ πρόοδο, ὅσο εἶναι ἡ ἀναπνοὴ γιὰ τὸ σῶμα. Εἶναι ιδιότης τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ ἀπὸ ὅλους. Ὁ Ἐπίκτητος λέγει ὅτι «Ἐλεύθερος εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πάντα γίνονται κατὰ τὴν θέλησίν του καὶ τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει» Χαρακτηρίζει τὴν ἐλευθερίαν ὡς κάτι τό «μέγα» καὶ «γενναῖον» καὶ ἀξιόλογον, τὴν συσχετίζει μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ κακίζει τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ταπεινώνονται καὶ ἐξευτελίζονται γιὰ νὰ καταλάβουν μία θέση ἢ γιὰ ἄλλα ὑλικά ὠφέλη. Αὐτοὺς δὲν τοὺς θεωρεῖ ἐλευθέρους, ἀλλὰ μικροδούλους ἢ μεγαλοδούλους ἀναλόγως τῶν ἐπιδιώξεων των. Τὸ καθῆκον τὸ βλέπουν οἱ

Στωϊκοὶ σὰν μία πράξη ποὺ συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ συνεπῶς εἶναι δικαιολογημένη. Τὸ δὲ τέλειο καθῆκον, ἐκεῖνο ποὺ βασίζεται στὸ ἐνάρετο φρόνημα καὶ στὴν ὑπακοὴ πρὸς τὸν Λόγο, εἶναι τὸ **κατόρθωμα**.

Οἱ Στωϊκοὶ ὑπῆρξαν ἐκεῖνο: ποὺ ἀνέπτυξαν τὴν ἀνωτέραν ἠθικὴν, οἱ πρῶτοι ποὺ ἐδίδαξαν τὸν ἀνθρωπισμὸ καὶ τὸν κοσμοπολιτισμὸ, τὴν καθολικὴ ἀγάπη καὶ τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἔχει ὁ καθένας νὰ ὠφελεῖ τὸν ἄλλον. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς θεμελιώδεις νόμους τῆς φύσεως, τοὺς ὁποῖους εἶχαν σὰν βάση τῆς ἠθικῆς των, δηλαδὴ, τὴν Ἀγάπη, τὴ Δικαιοσύνη καὶ τὴν Ἐλευθερία ἀπορρέουν ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων κάθε ἀνθρώπου.

Βιοτικὴ τῶν Στωϊκῶν: ἡ βιοτική, κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, περιλαμβάνει τοὺς κανόνες, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποῖους ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζεῖ, ὥστε νὰ ἐπιτύχει τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς του ποὺ εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ εὐδαιμονία. Σὰν βάση τῆς βιοτικῆς οἱ Στωϊκοὶ θέτουν τὴν ψυχικὴ ἰσορροπία, τὴν γαλήνη καὶ τὴν ἀπάθεια καὶ διδάσκουν ὅτι αὐτὰ ἐπιτυγχάνονται μὲ τὸ νὰ ἀκολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος στὸ βίον του τοὺς νόμους τῆς φύσεως «Νόμος βιοτικὸς ἐστὶν οὗτος: τὸ ἀκόλουθον τῇ Φύσει πράτ-

τειν» (Ἐπικτ. Διατρ. Ι, XXVI, 1).

Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος συνιστᾷ (IV, να') «Ἐπὶ τὴν σύντομον ἀεὶ τρέχε, σύντομος δὲ ἢ κατὰ Φύσιν» καὶ ἄλλοῦ λέγει ὅτι «ἡ λογικὴ ὑπογορεύει νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ πού εἶναι σύμφωνο μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους· ἐὰν ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἐγωϊσμό θελήσει νὰ πάει ἀντίθετα μὲ αὐτοὺς, τότε θὰ τιμωρηθεῖ», δηλαδή θὰ ὑποστεῖ κυρώσεις οἱ ὁποῖες ἐπέρχονται αὐτομάτως, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς παραβίασεως τῶν φυσικῶν νόμων. Καὶ ἄλλοῦ γράφει «...οὐδαμοῦ εὖ-ρες τὸ εὖ ζῆν...ἢ ἐν τῷ ποιεῖν ἃ ἐπιζητεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις» (VII, α')

Οἱ Στωϊκοί, καθὼς ἔχομε ἡδη ἀναφέρει, θεωροῦν ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὸ νὰ ἐπιτύχει τὴν κατάστασι τῆς Ἀρετῆς ἢ ὁποῖα καὶ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν ἀπόκτησι τῆς εὐδαιμονίας. Φροντίζουν λοιπὸν νὰ ρυθμίζουν τὸν βίον των ἔτσι ὥστε καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ διάνοια καὶ τὸ συναισθηματικόν, νὰ λειτουργοῦν κατὰ τὸν καλλίτερο τρόπο καὶ σὲ ἁρμονία μεταξὺ των καὶ τὸ ἐπιτυγχάνουν μὲ τὴν προσαρμογὴ πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως «τὸ κατὰ φύσιν ζῆν, τοῦτ' ἔστιν κατ' ἀρετὴν ζῆν» γράφει ὁ Ἐπίκτητος στὰς Διατριβὰς του. Πιστεύουν ὅτι τότε μόνο ὁ ἄνθρωπος ἐξελίσσεται, φθάνει στὴν τελειότητα καὶ γίνεται εὐτυχισμένος. Ὁ Ποσειδώνιος λέγει ὅτι: «ἔχομε

μέσα μας τὸν Δαίμονα—Θεόν, πού εἶναι ὁμοιος μὲ Αὐτὸν πού διοικεῖ ὅλο τὸν κόσμον. Αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ λογικὸν καὶ θεῖον μέρος τοῦ εἶναι μας, ἂν ἀκολουθήσωμε τὰς ὑπαγορεύσεις του, τότε θὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὴ Φύσιν, δηλαδή μὲ ἀρετὴ».

Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος συνιστᾷ, καθὼς εἶδαμε, νὰ μὴ ταρασσώμε τὴν ψυχὴ μας μὲ ἄχρηστες σκέψεις καὶ μὲ ἀντιφυσικὰ συναισθήματα, ἀλλὰ νὰ διατηροῦμε ἐσωτερικὴ χαρὰ, νὰ μὴ λέμε ψέμματα, νὰ μὴ ἀδικοῦμε καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν Θεὸ μὲ κοσμιότητα.

Κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, τὰ λυπηρὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς θὰ παύσουν νὰ μᾶς ταραξοῦν ὅταν, μὲ τὴν ἀληθὴ παιδείαν, ἀποκτήσωμε σωστὴ ἀντίληψιν γιὰ τὴν ἀξία τοῦ κάθε γεγονότος. Ὁ Ἐπίκτητος διδάσκει ὅτι «καρπὸς τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως εἶναι ἡ ἀταραξία, ἡ ἀφοβία καὶ ἡ ἐλευθερία» (Διατρ. II, α', 21).

Γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ σώματος συμβουλευεῖ λιτὴ καὶ ἀπλὴ διαίτα καὶ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς πολὺ στὸ ὑπαιθρο. Ἀπ' ὅσα σὲ περίληψιν, μελετήσαμε γιὰ τὶς βιοτικές ἀντιλήψεις τῶν Στωϊκῶν, βλέπουμε ὅτι αὐτοὶ θέλουν τὸν ἄνθρωπο ἠθικό, ἐνάρετο, γαλήνιο καὶ γεμᾶτον καλῶσύνῃ καὶ ἀγάπῃ γιὰ τὸν συνάνθρωπό του. Ἔχουν λοιπὸν ἓνα ἰδανικὸ πού δὲν εἶναι ὄξιο καταφρονήσεως, ἀλλὰ πού ἀξίζει νὰ τὸ με-

λειτήσωμε καὶ νὰ τὸ πλησιάσω-
με, ὅσο εἶναι δυνατόν γιὰ τὸν
καθένα μας.

**Ἡ εὐτυχία κατὰ τοὺς
Στωϊκοὺς**, εἶναι τὸ νὰ κατωρ-
θώσῃ ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς φι-
λοσοφικῆς μορφώσεως, νὰ ξε-
χωρίσῃ τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό,
τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὸ βλαβερό,
τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴν πλάνη. Νὰ
διακρίνῃ ποιά εἶναι ἐκεῖνα τὰ
πράγματα ποὺ ἔχουν πραγματι-
κὴ ἀξία γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ νὰ
ἀποδεσμευθῇ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ
δὲν ἔχουν ἀξία. Νὰ ἀσκήσῃ τὴν
μετριοπάθεια σὲ ὅλες τὶς ἀνάγ-
κες τοῦ βίου του καὶ νὰ ἀπο-
κτήσῃ ἐμπιστοσύνη στὴ Θεία
Πρόνοια ποὺ διέπει τὰ πάντα.

Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος λέγει «ἐάν
τὸν ἑαυτοῦ δαίμονα καθαρὸν
ἐστῶτα τηρῆς...εὐζωήσεις» (III,
12) δηλαδὴ τονίζει ὅτι σπου-
δαῖο στοιχεῖο εὐτυχίας εἶναι ἡ
ψυχικὴ καθαρότης καὶ ἀγνότης
ποὺ συνεπάγεται τὴν ψυχικὴ
γαλήνη καὶ ἡρεμία. Καὶ ἐπανα-
λαμβάνει: «εὐδαιμονία ἐστὶ δαί-
μων ἀγαθός». Πιστεύει ὅτι τὴν
εὐτυχία τὴν βρίσκει ὁ ἄνθρω-
πος μέσα στὴν ψυχὴ του καὶ
γράφει: «Ἀναχωρήσεις αὐτοῖς
ζητοῦσιν, ἀγροικίας καὶ αἰγια-
λοὺς καὶ ὄρη,... οὐδαμοῦ γὰρ
οὔτε ἡσυχιώτερον, οὔτε ἀπραγ-
μονέστερον ἄνθρωπος ἀναχω-
ρεῖ ἢ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, μα-
λισθ' ὅστις ἔχει ἔνδον τοιαῦτα,
εἰς ἃ ἐγκύψας, ἐν πάσῃ εὐμα-

ρεῖα εὐθύς γίνεται» (Μαρ. Αὐρ.
«Τὰ εἰς ἑαυτόν» Δ 3').

Ὁ Ἐπίκτητος εἰς τὰς Διατρι-
βὰς II, ιζ' γράφει: «ἐὰν στρέψῃς
τὴν προσοχὴν σου εἰς τὰ ὑλικά
ἀγαθὰ, ὑγεία, ὀξιώματα, τιμές,
πλοῦτη... θὰ δυστυχήσῃς· ἂν ὅ-
μως βάλῃς ὡς προορισμό σου
τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους Θεοὺς
καὶ ὑποταχθεῖς σ' αὐτῶν τὸ θέ-
λημα δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι ду-
στυχής». Ὁ Μαρ. Αὐρήλιος
γράφει ὅτι εἶναι εὐτυχία τὸ νὰ
μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ δέχεται
τὴ δυστυχία μὲ ἐγκαρτέρηση
καὶ στωϊκότητα: «Μέμνησο λοι-
πὸν ἐπὶ παντός τοῦ εἰς λύπην
σὲ προαγομένου τοῦτο χρῆσθαι
τῷ δόγματι, οὐχ ὅτι τοῦτο ἀτύ-
χημα, ἀλλὰ τὸ φέρειν αὐτὸ γεν-
ναίως, εὐτύχημα». (IV, 49).

Βασικὴ ἀντίληψις τῶν
Στωϊκῶν εἶναι πὼς δὲν μᾶς τα-
ράζουν τὰ πράγματα αὐτὰ καθ'
ἑαυτά, ἀλλὰ ἡ γνώμη ποὺ ἔχο-
με σχηματίζει γι' αὐτά. «Οὐ τα-
ράσσει ἡμᾶς τὰ πράγματα, ἀλλὰ
ἡ περὶ αὐτῶν δόξα» (Ἐπικ. Ἐγ-
χειρ. Ε') Ὁ δὲ Μαρ. Αὐρήλιος
γράφει σχετικῶς «...ἐὰν σὲ λυ-
πῇ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἔ-
ξω ἀπὸ ἐσένα, δὲν σὲ ἐνοχλεῖ
αὐτὸ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἡ δική σου
κρίσις περὶ αὐτοῦ» (Τὰ εἰς Ἐαυ-
τόν VIII).

Ἐπίλογος

Τὸ σύστημα τῆς Στωϊκῆς δι-
δασκαλίας διετύπωσε βάσεις
βιοτικῆς, παρήγαγε ὑπερόχους

χαρακτήρας καὶ προπαρασκευά-
σε τὰ πνεύματα γιὰ τὴν ἀνατο-
λὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ
Στωϊκοὶ διὰ τῆς ἀπλότητος καὶ
τῆς εἰλικρινείας τοῦ βίου των
ἀπέδειξαν ὅτι πράγματι ἦσαν
ὅ,τι συνεβούλευον τοὺς ἄλλους
νὰ εἶναι, δηλαδὴ κύριοι καὶ ὄχι
δοῦλοι τῶν ἐξωτερικῶν περι-
στάσεων. — Αἱ τρεῖς βαθμίδες
ποὺ φέρουν πρὸς τὴν τελειο-
ποίησιν εἶναι, **διαυγῆς νοῦς,**
ὕγιής πόθος καὶ **ἀγαθὴ πράξις.**
Ἐλεγον, ἐάν θέλεις νὰ μὴ εἶσαι
δοῦλος, φροντίζε ὥστε οὐδεὶς
νὰ εἶναι δοῦλος σου.

Ὁ Στωϊκὸς εἶναι ἀπέριπτος,
κύριος ἑαυτοῦ, δοῦλος οὐδε-
νός, κόλαξ οὐδενός, τύραννος
οὐδενός. Ἀγαπᾷ τὴν ἀνεξαρτη-
σίαν καὶ φροντίζει νὰ εἶναι ὁ ἴ-
διος παραγωγὸς τῶν χρειωδῶν
τοῦ βίου του.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Στωϊκῆς φι-
λοσοφίας, διὰ τῶν αἰώνων, ἐγέ-
νετο ἀνυπολόγιστος. Ἰχνη της
βρίσκομε στοὺς Ἐκκλησιαστι-
κοὺς συγγραφεῖς, στὸ Ρωμαϊκὸ
δίκαιο, στοὺς Ἀνθρωπιστάς,
ἀκόμη καὶ στὴ φιλοσοφίᾳ τῆς
Ἀναγεννήσεως, στὴν ἠθικὴ τοῦ
Καρτεσίου καὶ τοῦ Σπινόζα.

Γενικῶς ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία
ἐπιζητεῖ νὰ γεννήσῃ στὴν ψυχὴ
τοῦ ἀνθρώπου τὴν **ἐμπιστοσύ-**
νη πρὸς τὴν πορεία τοῦ κό-

σμου, τὴν ὁποίαν διέπει ὁ Λό-
γος καὶ ἡ Πρόνοια. Ὁ Στωϊκι-
σμός ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ ἀπὸ πολλῶν ἀπό-
ψεων. Οἱ Στωϊκοὶ ποὺ ἀσπά-
σθηκαν τὴν Χριστιανικὴ θρη-
σκεία, ἐξέφραζαν τὰς νέας
ιδέας των ὑπὸ τὴν ὀρολογίαν
τῶν διδασκαλιῶν τῆς Στοᾶς.
Οὕτω ὁ ὅρος «Λόγος» ἀπαντᾷ-
ται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ
Ἰωάννην Εὐαγγέλιον: «Ἐν ἀρχῇ
ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν
πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ
Λόγος». Εἰς τὸ ἴδιο αὐτὸ κατὰ
Ἰωάννην Εὐαγγέλιου: «Ἐν ἀρχῇ
ἀποκαλεῖται: «Πνεῦμα».

Ἡ πεποιθήσις τῶν Στωϊκῶν,
ὅτι ὁ κόσμος θὰ καταστραφεῖ
τελικῶς διὰ πυρὸς καὶ θὰ δη-
μιουργηθεῖ ἐκ νέου, συμβιβάζε-
ται κάπως μὲ τὴν Χριστιανικὴν
ἀντίληψιν περὶ Δευτέρας Πα-
ρουσίας. Οἱ Στωϊκοὶ δίνουν με-
γάλη σημασίᾳ εἰς τὸν οὐσιαστι-
κὸ ἀδελφικὸ δεσμὸ ποὺ ἐνώνει
τοὺς ἀνθρώπους μεταξὺ των
καὶ στὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση
παντὸς ἀτόμου νὰ βοηθεῖ τὸν
συνάνθρωπό του.

Ἐπίσης ἡ λιτότης καὶ ἡ
ἀπλότης τοῦ βίου, καὶ ἡ ἀνάγκη
ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου ἔναν-
τι μᾶς διεφθαρμένης κοινωνίας
εὐρίσκονται σὲ ἀρμονίᾳ μὲ τὴν
Χριστιανικὴ διδασκαλίᾳ.

ΚΑΙΤΗ ΤΑΜΠΑΛΗ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

'Ο 'Ελεύθερος

Μεγάλο χάρισμα νὰ εἶσαι ἐλεύθερος, ἀνεξάρτητος, ἀδέσμευτος.
Θεία δωρεά! 'Ο ἐλεύθερος εἶναι μεγαλόψυχος. Εἶναι ἐνεργητικός.
Εἶναι θαρραλέος.

Ἐργάζεται διὰ τὸ καλὸ καὶ τὸ ὠραῖο. Εἶναι αἰσιόδοξος.

Ἀτενίζει τὸ μέλλον μὲ ἄνεση. Προσπαθεῖ γιὰ τὸ παρὸν! Θέλει ὅ-
λοι οἱ ἄνθρωποι νὰ προοδεύουν, θέλει ὅλος ὁ κόσμος νὰ ἐξελί-
σεται!

Εἶναι ἀποδοτικός καὶ θετικός εἰς ὅ,τι ἀσχοληθῇ.

Παραμερίζει τὰ σύνεφα τῆς ἀπαισιοδοξίας, τὰ ἐμπόδια, τὶς δυσκο-
λίες καὶ προχωρεῖ θαρραλέα.

Συντρέχει τοὺς ἀδύναμους, τοὺς ἀμφιταλαντευόμενους καὶ προ-
σπαθεῖ πάντοτε διὰ τὸ καλλίτερον! Εἶναι ἀξιοζήλευτος καὶ ἀξιο-
θαύμαστος. Βοηθᾷ τοὺς πάντας! Συντρέχει τοὺς πάντας! Ἡ προ-
σωπικότης του ἐπιβάλλεται παντοῦ.

Ἔχει τὸ μεγάλο χάρισμα τοῦ θάρρους γιὰ τὴ ζωὴ, τῆς αἰσιόδοξης
ἐνατένισης τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀληθινὸς ἄνθρωπος. Πολύτιμος. Χρήσιμος, ὠφέλιμος καὶ
θεάρεστος. Εἶθε οἱ πολλοὶ νὰ τὸν μιμοῦνται! Νὰ παίρνουν κάτι
ἀπὸ τὴ μεγαλωσύνη του. Καὶ τὴ θετικότητά του.

Εἶναι τὸ στήριγμα τῆς κοινωνίας. Ὁ μέγας μοχλός. Ὁ στυλοβά-
της κάθε καλοῦ κι' ὠραίου! Ὁ ὑπ' ἀριθμὸν ἓνας στὸ σύνολον τῶν
ἀνθρώπων. Εἶθε ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι ν' ἀκολουθοῦν τὰ
παραδείγματά του. Καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν φθάσουν οἱ ἀνήμ-
ποροι καὶ ὅσοι στέκονται διστακτικοί. Τότε ὁ κόσμος θὰ καλυτε-
ρεύσῃ καὶ ἡ ζωὴ θὰ προχωρήσῃ πειὸ ἀνθρώπινη καὶ ἀποδοτική
καὶ θ' ἀνατέλλῃ πάντοτε μιὰ καλλίτερη αὔριον.

Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΡΟΙΑΣ

Ροιά λεγόταν στα Όμηρικά χρόνια η Ροδιά. Μεταγενέστεροι συγγραφείς την ονομάζουν Ροιή, Ρόα, Σίδα και Σίδη (Κρητικός, 64). Ροιά επίσης λεγόταν και τὸ ροῖδο ἢ ρόδι, τὸ ὁποῖο συχνὰ τὸ βρίσκουμε στὰ ἀρχαῖα Ἀσσυριακὰ καὶ Αἰγυπτιακὰ γλυπτὰ καὶ εἶχε θρησκευτικὴ μεγαλοπρέπεια αὐτὴ σχέση μετὰ κάμποσες ἀνατολικὲς λατρεῖες καὶ προπαντὸς λατρεῖες τῆς Φρυγικῆς Κυβέλης (Encyclopedia Britannica λέξη Pomegranate) καὶ γιὰ τὸ συμβολισμό τοῦ ὁποῖου ἀμέσως θὰ μιλήσουμε.

Μυθολογικά στοιχεία

α. Ἡ ροδιά ὡς σύμβολο τῆς Περσεφόνης.

Ὁ Όμηρικὸς Ὕμνος (Ρισπέν, Ἑλλ. Μυθολογία τομ. Α, 433, Πολίτης, Σύμμεικτα Β, 288-289) ποῦ εἶναι ἀφιερωμένους στὴ Δήμητρα, ἀναφέρει σὲ συντομία τὰ ἑξῆς:

Ὁ Πλούτων, μετὰ τὴ συγκατάθεσιν τοῦ Δία, ἄρπαξε τὴν Περσεφόνην καὶ παρ' ὅλη τὴν ἀντίστασίν της, τὴν ὁδήγησε στὸ βασίλειό του.

Ἡ Δήμητρα, περίλυπη γιὰ τὸ χαμὸ τῆς κόρης της, ὀργίστηκε κι ἀρνιόταν ν' ἀφήσει τὴ γῆ νὰ καρπίσει, ὡς ἐπίσης νὰ ἀνεβεῖ στὸν Ὀλυμπο, ποῦ ἦταν καὶ οἱ ἄλλοι θεοί. Ἀξίωσε δὲ τὴν ἐπάνοδο τῆς Περσεφόνης στὸ φῶς.

Μπρὸς σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν ὁ Δίας ἔστειλε τὸν Ἑρμῆ, ὁ ὁποῖος ἔπεισε τὸν Πλούτωνα νὰ ἀφήσει τὴν Περσεφόνην νὰ ξαναπάει στὴ μάνα της.

Ὁ Πλούτων δέχτηκε νὰ τὴν ἀφήσει γιὰ ἓνα διάστημα κοντὰ στὴ μάνα της καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνει γιὰ πάντα μαζί της τὴν ἀνάγκασε νὰ φάει 'κόκκο ροιδῶς'. Μεταγενέστεροι βέβαια ποιητές καὶ

μυθολόγοι, λέει ὁ Νικ. Πολίτης (Λογογρ. Σύμμεικτα Β, 288) ἐπεὶδὴ παρὰ νόησαν τὸ μῦθο, τὸν παράλλαξαν κάπως, λέγοντας ὅχι μόνον ἓνα κόκκο ροιδῶς, ἀλλὰ τρεῖς ἢ ἑπτὰ ἢ ἑννιά ἢ καὶ ὀλάκερο τὸ ρόδι ἔφαγε ἡ Περσεφόνη. Πουθενὰ δὲ δὲν γίνεται λόγος γιὰτὶ εἶχε ἓνα τέτοιο ἀποτέλεσμα ἡ βρῶσις τοῦ ροδιοῦ.

Ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλιοθήκη Α, 5, 3) λέει ἀπλῶς: 'Διὸς δὲ Πλούτωνι τὴν Κόρην ἀναπέμψαι κελεύσαντος, ὁ Πλούτων, ἵνα μὴ πολὺν χρόνον παρὰ τῇ μητρὶ καταμείνῃ, ροιδῶς ἔδωκεν αὐτῇ φαγεῖν κόκκων. Ἡ δὲ οὐ προῖδομένη τὸ συμβησόμενον κατηνάλωσεν αὐτόν'. Δηλαδή: "Ὅταν ὁ Δίας πρόσταξε τὸν Πλούτωνα νὰ στείλῃ ἐπάνω τὴν Κόρην, ὁ Πλούτων τῆς ἔδωσε νὰ φάει ἓνα σπυρί ἀπὸ ρόδι, γιὰ νὰ μὴ μείνῃ πολὺ καιρὸ κοντὰ στὴ μητέρα της. Καὶ ἐκείνη χωρὶς νὰ καλοσκέφτεται τί κάνει τὸ κατάπιε.

Ὁ δὲ Ὀβίδιος (Μεταμορφώσεις V, 534, FAST, IV, 607) ἐπίσης στὴ λύση τῆς νηστείας στὸν Ἄδη ἀποδίδει τὴν ἀνάγκη τῆς παραμονῆς τῆς Περσεφόνης τρεῖς μῆνες κάθε χρόνο κοντὰ στὸν Πλούτωνα.

Ἀπὸ τὸν Ἀρτεμίδωρο (Ὀνειροκριτικά, Α, 73) πληροφορούμεθα δὲ ὅτι οἱ ροῖες εἶναι σημαντικὲς δουλεῖαι καὶ ὑποταγῆς διὰ τὸν ἓν Ἑλευσίνι μῦθον' κατὰ πρόδηλο ἀναφορὰ στὸ μῦθο.

Ἰσως ὁ λόγος τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς Περσεφόνης νὰ παραμείνῃ κάμποσο διάστημα στὸν Ἄδη ἐπεὶδὴ γεύτηκε ροιά, θὰ διακρινόταν σαφῶς στὸν Όμηρικὸ Ὕμνο στὴ Δήμητρα, ἂν ἔ-

φτανε σέ μᾶς ἀλώβητος. Ἀλλά ἀκριβῶς στή διήγηση γιά τήν ἀνοδο τῆς Κόρης ὑπάρχει χάσμα στό χειρόγραφο.

Ἡ Περσεφὼνῃ, ἀφοῦ ἔφυγε ἀπ' τὸν Ἄδη πάνω σ' ἓνα ἄρμα μαζί μέ τὸν Ἑρμῆ, φτάνει στήν Ἐλευσίνα, ὅπου πέφτει στήν ἀγκαλιὰ τῆς Δήμητρας ἡ ὁποία τήν ρωτάει:

Ἰ Παιδί μου, μήπως ἔφαγες τίποτα ἐκεῖ στή ζοφερή κατοικία σου; καί τήν βεβαιώνει ὅτι ἂν δέν ἔφαγε θά μείνει κοντά της, ἀλλοιῶτα θά ὑποχρεωθεῖ τρεῖς μήνες τὸ χρόνο νὰ μείνει στὸν Ἄδη (στίχοι 399-400).

Καί ἡ Περσεφὼνῃ τῆς ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Πλούτων τήν ἀνάγκασε νὰ φάει κόκκο ροιᾶς:

ἔμβαλέ μοι ροιῆς κόκκον μελιιδέ ἐδωδὴν, ἄκουσαν δέ βίη με προσηνάγκασε πάσασθαι.

Ἡ Δήμητρα, ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ δέν ἀντιλέγει στήν προσταγὴ τοῦ Δία.

Φανερόν λοιπὸν εἶναι, λέει ὁ Πολίτης, ὅτι μέ τὸ νὰ φάει ἡ Περσεφὼνῃ ρόδι, ἔγινε γυναῖκα τοῦ Πλούτωνα καί γι' αὐτὸ ὤφειλε νὰ συνοικεῖ μαζί του. Παραπλήσια ἔννοια δίνουν στὸ μῦθο καὶ ὁ Preller, ὁ Gernoll καὶ ἄλλοι (βλέπε Πολίτης Σύμμεικτα Β, 289), γιατί ἡ ροιὰ ἦταν τὸ σύμβολο τοῦ γάμου καί τῆς γαμήλιας κοίτης, τὸ σύνθηρες ἔμβλημα τῆς Ἡρας τελείας, ὡς ἐκ τούτου μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑποδεικνυόταν ὅτι ἡ Περσεφὼνῃ εἶχε γίνει γυναῖκα τοῦ Πλούτωνα.

Ἀπὸ τὸν Ὑμνο ἐπίσης συνάγεται ὅτι δέν γεύτηκε μόνο αὐτὴ ἀλλὰ μᾶλλον συμμερίστηκε τὸ ἔδεσμα μέ τὸν Πλούτωνα. Γιατί τὸν κόκκον ροιᾶς τὸν μοίρασε ὁ Πλούτων στὰ δύο, προφανῶς δέ γιὰ νὰ φάει κι ἐκεῖνος τὸ μισό. Τίποτα δέ δέν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ κόκκος τοῦ ὕμνου σημαίνει τὸν καρπὸ τῆς ροιᾶς δηλαδὴ τὸ ρόδι.

Συνεπῶς ἡ βρώση τοῦ κοινοῦ ἐδέσματος ἐθεωρεῖτο κι ἐκεῖνα τὰ χρόνια πού γράφτηκε ὁ μῦθος γιὰ τοὺς γάμους τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἄδη, ὡς τύπος συντελέσεως τοῦ γάμου. Μὰ ἀκόμα

καί σήμερα σέ πολλοὺς λαοὺς ἡ κοινωνία τῆς Τραπέζης συμβολίζει τὴ μεταξὺ τῶν συνδαιτημόνων στενὴτατη σχέση.

β. Τὸ ρόδι ὡς ἀλεξίκακο.

Ὁ Ἰ. Σβορώνος σέ μιὰ μελέτη του μέ τὸν τίτλο Ἡ σκίλλα καί ἡ στέγη τοῦ Ὠδείου (Λαογραφία Ζ, σελ. 157), λέει, πὼς γιὰ τὰ σκόρδα, τὰ μήλα, τὰ ρόδια καί ἄλλους καρποὺς πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι ὅτι εἶχαν μιὰ μαγικὴ δύναμη πού ἐδιώχνε τὸ κακό.

Ὁ Παν. Γ. Κρητικὸς καί ἡ Στέλλα Παπαδάκη στή μελέτη τους Μήκωνος καί ὁπίου ἐξάπλωσις ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς 1963 σελ. 106 ὑποστηρίζουν ἐπίσης πὼς τὸ ρόδι χρησιμοποιήθηκε καί ὡς φυλαχτό.

Τὸ ρόδι στή Λαογραφία

Στὴν ἐλληνικὴ λαογραφία ὑπάρχουν ἀρκετές παραδόσεις πού ἀφοροῦν τὸ ρόδι. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν κόκκων τοῦ ροδιοῦ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ γίνει, ὅπως καί στὰ ἀρχαῖα χρόνια, ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸ λαὸ μας, σὰ σύμβολο τῆς γονιμότητος, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καί τοῦ πλοῦτου (Κρητικὰς σελ. 81).

Ἀρκετές πληροφορίες ἔχουμε γιὰ τὴ χρῆση τοῦ ροδιοῦ:

- στοὺς ἀρραβῶνες
- στὸ γάμο
- στή γέννηση
- στή Πρωτοχρονιά
- στή σπαρά
- στή καθέλκυση πλοίων καί
- στὰ κόλλυβα.

Θὰ ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ μερικὰ ἔθιμα:

Τὸ ρόδι κατὰ τοὺς ἀρραβῶνες.

Στὴ Σαλαμίνα ἡ τελετὴ τῶν ἀρραβῶνων γινόταν σέ μεγάλη πομπή. Ὁπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Π. Φουρικός (Λαογραφία 514) τὴν ὀρισμένη ἡμέρα καί ὥρα οἱ γονεῖς καί οἱ συγγενεῖς τοῦ νέου κυριολεκτικὰ ἴσυν γυναιξὶ καί τέ-

κνούς¹ σχημάτιζαν μιά μεγάλη σειρά στην οποία την πρώτη θέση είχαν τὰ παιδιά. "Ένα παιδί από κάθε οικογένεια υποχρεωτικά θά κρατούσε ένα μαντήλι, τὸ ὁποῖο εἶχε τὰ ἴδια περίπου ἀντικείμενα δηλαδή στραγάλια, μύγδαλα, καρύδια κλπ. καὶ ὁπωσδήποτε ἕνα ρόδι μέσα στὸ ὁποῖο ἔμπηζαν χρυσὸ ἢ ἀργυρὸ νόμισμα.

Ἡ μητέρα τοῦ νέου ἐπίσης πρόσφερε στὴ νέα ἕνα ρόδι —σύμβολο Εὐτυχίας καὶ Εὐκαρπίας— πάνω στὸ ὁποῖο ἦταν μπηγμένο χρυσὸ ἢ ἀργυρὸ νόμισμα κι εὐχόταν 'νά εἶσαι γεμάτη σάν τὸ ρόδι' (Λαογραφία 516). Ἀκόμα καὶ οἱ φτωχότεροι ἀπ' τοὺς συγγενεῖς καθὼς καὶ οἱ γνῶριμοι πρόσφεραν ἀπαραιτήτως τὸ ρόδι με ἀργυρένιο νόμισμα (Λαογραφία 517).

Ἡ πομπή, ὕστερα, ἀναχωρώντας ἀπ' τὸ σπίτι τῆς νύφης, κατευθυνόταν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὅπου ἐκεῖνος δεχόταν τὰ δῶρα τῶν συγγενῶν μετὰ τὸ ἀπαραίτητο ρόδι.

Τὸ ρόδι κατὰ τὸ γάμο

Στὰ Βουρνικὸ τῆς Λευκάδας ἡ νύφη ὅταν φτάσει στὴν πόρτα χτυπάει ἕνα ρόδι στὶς πάντες τῆς πόρτας καὶ τὸ πετάει μέσα στὸ σπίτι. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ Μύτικα Πρεβέζης (Λαογραφία, Ζ, 359).

Στὴν Κάρπαθο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μιχαηλίδης-Νουάρος (Λαογραφικά Σύμμεικτα, τομ. Α σελ. 85 καὶ Λαογραφία ΙΣΤ, σελ. 125) ὁ γαμπρὸς κατὰ τὴν εἰσοδὸ τοῦ στὸ σπίτι τῆς νύφης πατάει σὲ 'ρόδι ἀπαλόκουκκο'.

Στὴν Κύπρο καὶ συγκεκριμένα στὸ Γουδί τῆς Πάφου, μόλις οἱ νιόπαντροι φτάσουν στὴν αὐλή, δίνουν στὸ γαμπρὸ ἕνα ρόδι ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ σημαδέψει, τὸ ρίχνει ἐξ ἀποστάσεως καὶ πρέπει νὰ πετύχει τὸ ἀνώφλι τῆς πόρτας (Λαογραφία ΙΖ, 286).

Στὰ Μέγαρα, ὅταν ὁ γαμπρὸς πάει νὰ πάρει τὴ νύφη κάνει μετὰ τὸ δάχτυλό του ἀνὸ ἕνα σταυρὸ στὶς ἄκρες καὶ στὴ μέση τῆς κάσας. Στὸ ἴδια ἀκριβῶς

σημεῖα χτυπάει μ' ἕνα ρόδι καὶ τὸ πετάει ἔξω. Τότε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καλεσμένους προσπαθοῦν νὰ τὸ πιάσουν. (Λαογραφία ΙΗ, 545).

Στὸ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας, ὅταν ἡ νύφη φτάσει στὴν πόρτα, τῆς δίνουν ἕνα ρόδι με ἀσημένια μέσα καὶ σὰν σταυρώσει τὴν πόρτα τὸ πετάει μέσα στὸ σπίτι γιὰ νὰ εἶναι πάντα γεμάτο ὅπως τὸ ρόδι (Λαογραφία Β 403).

Στὴ Σαλαμίνα στὴ νύφη προτοῦ νὰ μπεῖ στὸ σπίτι τῆς ἔδινε ἡ πεθερὰ τῆς ἢ ἡ πιὸ κοντινὴ συγγένισα ἕνα ρόδι —ἐκείνη τότε χτυποῦσε μ' αὐτὸ τὶς παραστάδες τῆς πόρτας στὸ ἴδιο σημεῖο κι ὕστερα τὸ πετοῦσε με ὀρμὴ στὸν ἀπέναντι τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ, ἔτσι ὥστε νὰ σπάσει καὶ νὰ χυθοῦν οἱ σπόροι. Τὴν ἴδια στιγμὴ ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι εὐχόνταν ζωηρὰ 'νά εἶσαι γεμάτη σάν τὸ ρόδι' (Λαογραφία Θ, 540).

Στὸ γαμπρὸ, ἐπίσης, ὅταν πῆγαινε νὰ πάρει τὴ νύφη, ἐκείνη τοῦ ἔδινε τὸ μογιαστικό, ὅπως λένε ἕνα καλαματιανὸ μαντήλι κι ἕνα ρόδι (Λαογραφία Θ, 531). Πρὶν μπεῖ δὲ στὸ σπίτι τοῦ ἔδιναν ἕνα ρόδι με ἀργυρένιο νόμισμα, μετὰ τὸ ὁποῖο χτυποῦσε τὰ τέσσερα σημεῖα στὶς παραστάδες καὶ με δύναμη τὸ ἔριχνε στὸν ἀπέναντι τοῖχο γιὰ νὰ σπάσει καὶ νὰ χυθοῦν οἱ σπόροι. Τὰ κομμάτια τὰ μάζευαν τὸ παιδί καὶ ἢ τὰ ἔτρωγαν ἢ τὰ ἔδιναν στὸ κορίτσι, ποὺ τὰ θεωροῦσαν σὰν γουρλίδικα (Λαογραφία Θ, 532).

Στὴ Λευκάδα, τὸ Σάββατο, πρὶν ἀπ' τὸ γάμο, στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ στένουν τὸ μπαγιεράκι. Σ' ἕνα μακρὺ καλάμι 4-5 μέτρα βάζουν γιὰ σημαία ἕνα μεταξωτὸ μαντήλι καὶ τὸ στολίζουν με εὐοσμο λουλούδια. Ἀκρῆ-ἀκρῆ περνοῦν ἕνα ρόδι (Λαογραφία Α, 312).

Στὴν Πελοπόννησο ὁ γαμπρὸς, μετὰ τὰ στέφανα μπαίνοντας στὸ σπίτι σπάζει ἕνα ρόδι² ἄλλου, ὅπως στὴ Μάνη καὶ στὴ Λευκάδα τὸ ρόδι τὸ σπάζει ἡ νύφη (Κρητικός, 81).

Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο στὴ Ζάκυνθο κρε-

μᾶνε τὰ ρόδια. Ὁ συμβολισμὸς κι ἐκεῖ εἶναι καθαρὸς. Πολλὰ παιδιά καὶ ἄφθονα ἀγαθὰ.

Στὴν Ἰκαρία οἱ διαφορὲς οἰκογένειες φυλᾶνε γιὰ πολλὰ χρόνια ρόδια· ἓνα δὲ ἀπ' αὐτὰ τὸ προσφέρει ὁ γαμπρὸς στὴ νύφη προτοῦ πᾶνε στὴν ἐκκλησία. Τοῦτο τὸ ρόδι τὸ φυλᾶνε στὸ σπίτι τους καὶ τὸ δίνουν στὰ παιδιά τους σ' ἀνάλογη περίσταση (Κρητικὸς, 81).

Στὴν Πάτμο, ἐκείνοι πού παντρεύτηκαν τὸν τελευταῖο χρόνο, τὴν πρώτη τοῦ Σεπτέμβρη, πού ἀρχίζει τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔτος, πᾶνε ρόδια στὴν ἐκκλησία. Ἀφοῦ τελειώσει ἡ λειτουργία τὰ πᾶνε στὸ σπίτι τους, σπάζοντας ἓνα στὸ κατώφλι, ἃ εὐχονται νὰ ἄποκτησουν πολλοὺς ἀπογόνους καὶ ἄφθονα ἀγαθὰ, ὅπως οἱ σπόροι τοῦ ροδιοῦ (Κρητικὸς, 81).

Μιά παρόμοια σκηνὴ γαμήλιας τελετῆς μᾶς δίνει ὁ Ἡλίας Βενέζης στὴν Ἀιολικὴ γῇ (σελ. 168), ὅπου κατὰ λέξη γράφει: Ἐκαλῶς ἤρθατε, λέει ὁ γερο-Βηλαρᾶς στὴ νύφη του— στὴ γῇ μας καὶ στὴ χώρα μας! Καλῶς ἤρθατε παιδιά μου! Μιά δούλα πλάι, ὄρθια, βαστᾷ ἓνα μεγάλο ἀσημένιο δίσκο ὅπου εἶναι ἓνα ρόδι. Ὁ γερο-Βηλαρᾶς τὸ παίρνει καὶ τὸ ρίχνει μέ δύναμη κατὰ γῆς. Τὸ ρόδι σπᾷ... Νὰ 'σαστε γεροὶ κ' ἐνωμένοι σὰν τοὺς σπόρους τοῦ ροδιοῦ αὐτοῦ πού ἦρθε ἀπ' τὴ γῇ μας, λέει μέ ἐπισημότητα ὁ γερο-Βηλαρᾶς.

Στὸ Παλαιοχώρι τῆς Ροῦμελης (Ἡλ. Καινούργιος, 213), ἡ νύφη πετάει πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα, σὲ ὅλους τοὺς παρευρισκομένους, μῆλα καὶ ρόδια. Ἐνα ρόδι τὸ σπάζει στὸ ντουβάρι τῆς πόρτας, προτοῦ μπεῖ μέσα στὸ σπίτι. Τ' ἄη-Βασιλείου, ἐπίσης (Μ. Καινούργιος, 28) ἔσπαζαν ρόδια στὸ μαντρί.

Στὴν Κύπρο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ Ἐρατὴ Μέλλου (Περιοδικὸ Πειραικὴ Πατρικὴ τεύχος 189/79 σελ. 39). Μπαίνοντας στὸ σπίτι ὁ σύζυγος σπάζει ἓνα ρόδι, ἀπ' τὸ ὁποῖο οἱ ρόγες σκορπίζουν παντοῦ καὶ θεωρεῖται σύμβολο γονιμότητος.

Στὰ χωριά τῆς Πυλίας (Γ. Ταρσοῦλη, ὁ γάμος στὴ Πυλία, Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά, Ἀθῆνα 1960, 266), μόλις πατήσῃ ἡ νύφη στὸ κατώφλι, θὰ ἔχει μιά ροδιά χαραγμένην στὰ τέσσερα καὶ θὰ τὴν πατήσῃ ἢ θὰ τὴν πετάξῃ μακριά, νὰ σκορπιστεῖ. Ὅσο πιὸ μακριὰ σκορπιστεῖ τὸ ρόδι, τόσο μεγαλύτερη θὰ εἶναι ἡ εὐτυχία στὸ σπίτι.

Στὴ Λέρο, ὁ γαμπρὸς, πρὶν μπεῖ μέσα στὸ σπίτι τῆς νύφης, πρέπει νὰ πατήσῃ πάνω σ' ἓνα κλειδί, πού τὸ βάζουν στὸ κατώφλι, καθὼς καὶ ἓνα ρόδι, γιὰ νὰ εἶναι τὸ νοικοκυριὸ γεμᾶτο ἀπὸ ἄφθονα ἀγαθὰ (Ἡμερολόγιο Καλύμνου 1980, 4 Ὀκτ.).

Στὴν Ἰστιάια ἡ νύφη μπαίνοντας στὸ σπίτι πατοῦσε πάνω σ' ἓνα ρόδο, τὸ ἔσπαζε κι αὐτὸ συμβόλιζε τὴν εὐτυχία τοῦ ζευγαριοῦ (Θεμελῆς 9).

Ὅταν ὁ γαμπρὸς πάει νὰ πάρει τὴ νύφη γιὰ τὸ στεφάνωμα, πατάει πάνω σὲ ρόδο, πού εἶναι βαλμένο πάνω σ' ἓνα πάπλωμα, τὸ σπάζει καὶ σκορπίζει τοὺς σπόρους, συμβολίζοντας ἔτσι ὅτι θὰ κάνουν πολλὰ παιδιά (Μπούτουρας 51).

Μετά τὴ στέψη, οἱ νεόνυμφοι, προτοῦ μπουῖν στὸ σπίτι τους, πατοῦν καὶ σπάζουν πάλι ἓνα ρόδο, πού ὅπως εἴπαμε συμβολίζει τὴν εὐτεκνία (Μπούτουρας 53).

Στὰ Λαγκάδια Γορτυνίας (Τσαφαρᾶς, 59), ὅταν ὁ γαμπρὸς παραλαμβάνει τὴ νύφη, πατεῖ ἓνα ρόδο καὶ τὸ σκορπίζει. Ἐπίσης ἡ νύφη, ὅταν μέ τὸ συμπεθεριό, μπαίνει στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, στὸ κατώφλι τῆς πόρτας θὰ πατήσῃ ἓνα ρόδο. Πιστεύουν οἱ νεόνυμφοι πὼς ἔτσι θὰ κάνουν πολλὰ καὶ καλὰ παιδιά. Τὸ ρόδο λοιπὸν γιὰ τοὺς Λαγκαδινούς εἶναι σύμβολο εὐφορίας καὶ εὐτεκνίας.

Στὴν Ἀμυγδαλιά Πλέσσας κάποιος ἀπ' τοὺς συγγενεῖς θὰ ἐπισκεφθεῖ πρῶ-πρῶτὸ τὸ σπίτι κάνοντας 'ποδαρικό' καὶ σπάζοντας ἓνα ρόδι στὸν τοῖχο, λέγοντας 'καλὴ χρονιά, χρόνια πολλά'. Οἱ πολλοὶ σπόροι τοῦ ροδιοῦ συμβολίζουν τὰ καλοῦδια πού θὰ φέρει ὁ καινούργιος χρόνος (Πορτοῦλας, 96).

Τὸ ρόδι στὴ γέννηση

Στὴ Γκιουμουλτζίνα τῆς Θράκης, ὅταν πιγαίνουν νὰ κάμουν ἐπίσκεψη σὲ μιὰ λεχώνα, παίρνουν μαζί τους ζαχαρη, καρύδια καὶ ρόδια κι ἅμα μποῦν στὴν κάμαρα τὰ κατρακυλοῦν κατὰ γῆς, γιὰ νὰ περπατήσῃ τὸ παιδί γρήγορα (Λαογραφία Β 414, 426).

Τὸ ρόδι στὴν Πρωτοχρονιά

Στὸ Πυργί τῆς Χίου, αὐτὸς ποὺ φέρνει τὸ ἀμίλητο νερὸ τὴν Πρωτοχρονιά, μόλις ἔρθει στὸ σπίτι, παίρνει τὸ ρόδι τοῦ σπόρου καὶ τὸ χτυπάει κάτω λέγοντας: ὅσα κουκούτσια ἔχει τὸ ἀρουῖδι, τόσο τσοιλὰ ἐσοδεῖς νὰ κάωμε (Λαογραφία ΙΣΤ, 266).

Στὴ Λήμνο, τὴν Πρωτοχρονιά βάζουν στὸ τραπέζι ρόδι, γιὰ νὰ εἶναι ὅπως τὸ ρόδι γεμάτο (Γ. Μένας 'Ελληνικά' Ἑορταί σελίς 59).

Στὴν Ἀράχοβα Παρνασίδος ἀποβραδίς ξαστρίζουν ἓνα λιθάρι κι ἓνα ρόιδο. Τὸ πρωί, αὐτὸς ποὺ θὰ γυρίσει ἀπὸ τῆ βρῦση τὰ πετάει μέσα στὸ σπῆτι λέγοντας: Ἄν τὸ λιθάρι γεροὶ καὶ ἄν τὸ ρόιδο γεμάτοι (Μένας: 'Ελληνικά' Ἑορταί, σελ. 71).

Τὸ ρόιδο τῆς Πρωτοχρονιάς μέ τούς πολλοὺς σπόρους συμβολίζει τὰ πολλὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν (Μπούτουρας 113).

Στὴν Κάλυμνο κάθε οἰκογένεια τὴν ἀρχιχρονιά, ὅπως λένε τὴν Πρώτῃ τοῦ Σεπτέμβρη, θὰ κρεμάσει στὴ μεσιά ἓνα μάτσο ἀπὸ ρόδια γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ. Ἀντίθετα στὴν Λέρο κρεμοῦν ἓνα μόνο ρόδι, τὸ ὁποῖο τὸ φυλᾶνε γιὰ νὰ τὸ σπάσουν ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο (Ἡμερολόγιο Καλύμνου, 1965/2 Σεπτ.) καὶ (Ἡμερολόγιο Καλύμνου 1970/2 Σεπτ.).

Στὴν Κάλυμνο ἐπίσης τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς βάζουν στὸ τραπέζι ρόδι, γλυκὸ καὶ νερὸ γιὰ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ (Ἡμερολόγιο Καλύμνου 1977/31 Δεκ.).

Στὴ Σάμο, ἀνήμερα τὴν Πρωτοχρο-

νιά, ὅταν κάνουν τὰ λεγόμενα ἴποδαρικά λένε: Ὡς εἶναι γεμάτο τὸ ρόιδο, νὰ εἶναι καὶ τὸ σπίτι μας γεμάτο καὶ ὅπως θὰ σκάσει τὸ ρόιδο νὰ σκάσουν οἱ ὄχτροί μας καὶ θὰ τοῦ δώσει δυνατὸ χτύπημα κάτω νὰ σπάσει (Ἡμελλοὶ Στ. Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Σάμον ΕΛΑ, ΙΖ/1964, 198).

Τὸ ρόδι στὴν σπορά

Στὴν Κίμωλο (Γ. Σπυριδάκης, Λαογραφικὸ τῆς Κιμῶλου, 497) κάθε γεωργὸς μέσα στὸ ντρουβαδάκι μέ τὸ σπόρο, θὰ βάλει λίγα κουκκιά, ἓνα κεφάλι σκόρδο, κρεμμύδι καὶ ρόιδο.

Στὴν Ἰκαρία καὶ τῶρα ἀκόμα, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἀλέξης Παυλιανὸς στὰ Λαογραφικά τῆς Ἰκαρίας (τομ. Α σελ. 42).

Στὸ Λιγουριό, κοντὰ στὸ ἱερὸ τῆς Ἐπιδαύρου τὴν ἡμέρα ποὺ ἀρχίζει ἡ σπορά ζεῦουν τὰ βόδια, λειοὶ ὁ Εὐαγγελίδης (Λαογραφία Ε, σ. 675), καὶ πρὶν ἀρχίσουν τὸ σπόρο παίρνουν ἓνα ρόδι καὶ τὸ βαροῦν πάνω στὸ ὑνὶ τ' ἄλετριοῦ ὕστερα ἀνακατεῦουν κάμποσα σπειριὰ ροδιοῦ μέ τὸ σπόρο στὴν ποδιά τους καὶ πετώντας τὸν λένε: καλὰ μπερκέτια.

Στὸ Κεφαλόβρυσο ἐπίσης στὴν πρώτη σπορά βάζουν μῆλο, σουτζούκι, ρόδι, καρύδια κι ἀφοῦ τὰ σπάσουν πάνω στὸ ὑνὶ τὰ τρῶνε.

Σχολιάζοντας τοῦτῃ τὴ συνήθεια ὁ λαογράφος μας Γ. Ρωμαῖος (Λαογραφία Ζ, 365) παρατηρεῖ: ὁ καθένας ἐννοεῖ ὅτι τὸ σπάσιμο τοῦ ροδιοῦ ἢ τῶν καρυδιῶν πάνω στὸ ὑνὶ στὴν κρίσιμη ἡμέρα ποὺ γίνονται προσφορὲς γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς σπορᾶς εἶναι σημαντικό. Ὅπως οἱ παραστάδες τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ ἢ τὸ κατῶφλι κατὰ τὸ γάμο, εἶναι καὶ τὸ ὑνὶ κατὰ τὴν ἄρωση ἔδρα δαιμονικῆς δυνάμεως πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνονται τὰ σημαντικὰ μελίσγματα. Βλέπουμε ἔτσι, ὅτι πάνω στὸ ὑνὶ συνυπάρχουν δυὸ δαιμονικὲς δυνάμεις, ἡ τῆς τεκνογονίας καὶ ἡ τῆς βλαστήσεως τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Ὁ λόγος

της συνενώσεως είναι η παγκόσμια λαϊκή αντίληψη, η οποία συνυπάρχει ως τις ημέρες μας, ότι οι δυο αυτές ενέργειες είναι έντελως όμοιες ή ένα και το αυτό.

Στό Πυργί της Χίου τρεις μέρες πριν βγάλουν το σπόρο τοποθετούν πάνω σ' ένα τραπέζι διάφορα ξίδη, ανάμεσα στα οποία όπωσδήποτε κι ένα ρόδι και φωνάζουν τον παπά για να κάνει αγιασμό. Τουτό το ρόδι το φυλάνε για την Πρωτοχρονιά (Λαογραφία ΙΣΤ, 266)..

Στή Λάρδο της Ρόδου στις 3 του Νοέμβρη, δηλαδή στη γιορτή του 'Αγίουργου του Σπορίτη, οι γεωργοί βάζουν σε μία σκάφη το σπόρο, κι ανάβουν τρία κεριά. Μέσα στο σπόρο ανακατεύουν διάφορους καρπούς και λίγο σιτάρι, που το είχαν φυλαγμένο στο σακκουλάκι της περασμένης άρχιχρονιας. Από τη σκάφη βάζουν λίγο σπόρο στο δισάκι και μαζί με ένα ρόδι, που θα το φάνε σαν άποσπείρουν ('Αν. Βρόντης, Λαογραφία ΙΑ (1934) σελ. 231 και ΙΒ (1938-48) ΙΙΙ.

Στά Βούρβουρα της Κυνουρίας όταν πρωταρχίσουν να σπείρουν, βάζουν μέσα στο σπόρο καρύδια, ρόγες από σταφύλι κι ένα ρόδι. Το σπέρνουν μαζί με το σπόρο χάμω στη γη και λένε: 'Νά γενει το γέννημα γλυκύ σαν σταφύλι, τσουπωτό σαν το ρόδι και άφράτο και άσπρο σαν το καρύδι' ('Επετηρίς Βουρβούρων 1939 σ. 137 βλ. & Λαογρ. ΣΤ (1917), 140, ΙΒ σ. 924 έ.).

Προπάντων το ρόδι, παρατηρεί ο λαογράφος μας Γ. Μέγας ('Ελληνικά 'Εορταί σελ. 27), ως σύμβολο της

άφθονιας, δεν λείπει από τη σποροσακκούλα του γεωργού, όταν αρχίζει να σπέρνει. Όταν ο γεωργός αρχίζει τη σπορά, σκάβει σε μία γωνιά του χωραφιού και βάζει ένα ρόδι κι ένα σκόρδο, τα οποία τα ξαναπαίρνει όταν τελειώσει τη σπορά. Το ρόδι συμβολίζει την εύφορία που θα προέλθει από τη σπορά και το σκόρδο για τη βασκανία (Μπούτουρας 32).

Το ρόδι στην καθέλκυση

Όπως αναφέρει η Εύα Βλάμη στο 'Σκελετόβραχος' κατά την καθέλκυση του πλοίου το είχαν για καλό να σπάσουν ένα ρόδι.

Το ρόδι στα κόλλυβα

Στή Ρούμελη (Λουκόπουλος Δ. Γεωργικά της Ρούμελης σελ. 277) όπως και σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδος υπάρχει η συνήθεια να στολίζουν τα κόλλυβα με σπειριά ροδιού.

Ο λόγος που σήμερα αποδίδουν στα ρόδια πένθιμη σημασία (Κρητικός, σελ. 65) είναι ο εξής:

Σύμφωνα με κάποια παράδοση από το αίμα του Έτεοκλη και του Πολυνείκη φύτρωσε πάνω στους τάφους τους ή ροδιά. Μία άλλη παράδοση δέ, λέει πως φύτρωσε από το αίμα του Μενοικέα, του γιου του Κρέοντα, που αυτοκτόνησε ύπακούοντας στο χρησμό των Δελφών, όταν έφτασε από το Άργος ο Πολυνείκης με το στρατό του. Γι' αυτό τα ρόδια, όταν τα στίψουμε, βγάζουν κόκκινο ζουμί που μοιάζει με αίμα (Κρητικός, 65, Παισανίας (Βοιωτικά) Θ, XXV, 1-2).

(Συνεχίζεται στο επόμενο τεύχος)

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ

Ἀνάμεσα στὰ πνευματικὰ ἀστέρια, ποὺ καταυγάζουν τὸν ἀστερόεντα πνευματικὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀκτινοβολεῖ ἀστὴρ πρῶτου μεγέθους καὶ ἐξαιρετικῆς μαρμαρυγῆς, ὁ Θ. Καΐρης.

Τὶ κι' ἂν πυκνά τὰ νέφη τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἀμαθείας ἐκάλυψαν πρόσκαιρα τὸ λαμπρὸ ἄστρο; Ἡ ζεῖδωρος τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος αὔρα ἀποδιώκει τὰ σύννεφα καὶ ἡ προτομὴ τοῦ Θ. Καΐρη κοσμεῖ σήμερον τὴν πλατεῖαν τῆς γεννητείας του.

Ἄς στρέψωμεν μετ' εὐλαβείας τὴν σκέψιν πρὸς τὸ Ἄνδρα, ὅστις ὑπῆρξεν ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα φιλοσοφικὰ πνεύματα τῶν νεωτέρων χρόνων, καύχημα τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Διδασκάλους ποὺ ἡ ζωὴ τους ἀκολουθεῖ τὴ φιλοσοφία τους καὶ ὁ θάνατος τὴν ἐπισφραγίζει.

Ὁ Θεόφ. Καΐρης γεννήθηκε στὴν Ἄνδρο τὸ 1784, καταγόμενος ἀπὸ ἀρχοντικὴν οἰκογένεια τοῦ τόπου. Ἐπτά ἐτῶν ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του διὰ νὰ σώσῃ ἓνα ἄλλο παιδί ποὺ κινδύνευε νὰ πνιγῇ. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε στὴν Ἄνδρο. Ἐπειτα ἐφοίτησε στὴν περίφημη Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν, καθὼς καὶ στὶς Σχολὰς τῆς Πάτμου καὶ τῆς Χίου. Δεκαεπταετὴς ἐπῆγε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πίζης καὶ μετὰ 4 ἔτη στὸ Παρίσι, ὅπου ἔμεινε ἄλλα 4 χρόνια, μέχρι τὸ 1810, ἀσχολούμενος μὲ φιλοσοφικὰς μελέτες. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν Ἀδαμ. Κοραῖ, γέροντα, μὲ τὸν ὁποῖον στενῶς συνεδέθη. Εἰς τὸ Παρίσι ὁ Καΐρης ἔλαβε πρόσκλησιν ἀπὸ τοὺς προύχοντας τῶν Κυδωνιῶν, νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Κυδωνιῶν. Συγχρόνως οἱ Σμυρναῖοι τὸν ἐκαλοῦσαν νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης. Ὁ Καΐρης κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τὸ 1811 καὶ διηύθυνεν ἐπὶ 1 ἔτος τὴν Σχολὴν Σμύρνης, ἀκολούθως δὲ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς Κυδωνιῶν.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν του, τὴν εὐγλωττίαν του, τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἐναρέτου βίου του, ἔδωσε νέαν αἴγλην εἰς τὴν Σχολὴν Κυδωνιῶν, ὅπου ἐμαθήτευον ἑκατοντάδες νέοι ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Συγχρόνως διατηροῦσε ἀλληλογραφίαν μὲ πλείστους σοφοὺς τῆς Δύσεως καὶ μὲ τὰς κορυφὰς τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως (Ἀδ. Κοραῖν, Νεόφ. Βάμβαν, Ἀνθ. Γαζῆν, Κων. Κούμαν).

Κατά τὸ 1819 ὁ Θ. Καΐρης ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ὅταν δὲ ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἐλευθερίας. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὰ Ψαρρά, ὅπου ἐξεφώνησε συγκινητικώτατον λόγον καὶ ἐσήκωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν πατρίδα του Ἄνδρον. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀτυχῇ ἐκστρατείαν τοῦ Ὀλύμπου ὅπου ἐτραυματίσθη, λαβὼν 3 σφαίρας. Εἰς ὅλας τὰς Ἐθνοσυνελεύσεις τῆς Ἐπαναστάσεως ἐξελέγετο Πληρεξούσιος, παραμένων πάντοτε μακρὰν καὶ ξένος πρὸς τὰς ἐμφυλίους διαμάχας. Ὅταν κατῆλθε στὴν Ἑλλάδα ὡς Κυβερνήτης ὁ Καποδίστριας, ἀνέθεσαν εἰς τὸν Καΐρην νὰ τὸν προσφωνήσῃ. Καὶ ὁ Καΐρης, μεταξὺ ἄλλων, εἶπε καὶ τὰ ἐξῆς μνημειώδη «Δὲν θέλουσιν ἐξουσιάζει τοῦ λοιποῦ ὀλέθρια πάθη, ὅχι χαμερπεῖς ἰδιοτέλειαι, ὅχι ραδιουργίαι, ὅχι οἰκεῖος ἐὰν δὲν εἶναι ἄξιος, ὅχι συγγενὴς ἐὰν εἶναι ἀνεπιτήδειος, ὅχι φίλος τοῦ Κυβερνήτου ἐὰν δὲν ἔχῃ ἱκανότητα, ἀλλ' ἡ ἱερὰ Δικαιοσύνη καὶ οἱ αἰώνιοι νόμοι τοῦ Θεοῦ, οἱ πρὸς κυβέρνησιν ἐλευθέρων ἀνθρώπων διορισθέντες, θέλουσι κυβερνᾶ».

Ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀπεκατεστάθη εἰς ἐλεύθερον Βασίλειον, ὁ Καΐρης ἠρνήθη ἐπιζήλους θέσεις Διευθυντοῦ διαφόρων Σχολῶν καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ τὴν κολοσσιαίαν πνευματικὴν καὶ πενιχρὰν ὑλικὴν περιουσίαν του πρὸς ἴδρυσιν Ὀρφανοτροφείου ἐν Ἄνδρῳ, διὰ τὰ τέκνα τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐταξίδευσεν εἰς Εὐρώπην, διενεργῶν ἐράνους διὰ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, ἀγοράζων βιβλία καὶ διδακτικὰ ὄργανα, μελετῶν τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰ ξένα Ἐκπαιδευτήρια τῶν παιδαγωγικῶν μεθόδων τοῦ Ρουσώ καὶ τοῦ Πεσταλότζη.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἐγένοντο τὸ 1835. Ὁ Θ. Καΐρης ἐδίδασκε μόνος Ἑλληνικά, Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, Ἀλγεβραν, Φυσικὴν, Κοσμογραφίαν, Ποιητικὴν, Ψυχολογίαν, Φιλοσοφίαν, Μεταφυσικὴν. Τὰ μαθήματά του παρηκολούθουν παιδιὰ 9 ἐτῶν καὶ ἄνδρες 40 χρόνων. Ἐνας γερμανὸς περιηγητὴς ἔγραψεν ὅτι αἱ παραδόσεις τοῦ Καΐρη στὴν Ἄνδρον ἐνεθύμιζαν μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Καΐρης δὲν ἐκοιμᾶτο περισσότερον τῶν 5 ὥρῶν τὸ ἡμερονύκτιον. Εἰς τὴν τροφήν του ἦτο λιτότατος. Ψωμί καὶ νερὸ ἀποτελοῦσαν συνήθως τὸ φαγητόν του. Ἀπὸ τοὺς μαθητάς του ἠθέλε νὰ ὀνομάζεται ἀδελφός. Ὁ Βασιλεὺς Ὁθων, θέλων νὰ τιμήσῃ τὸν Θ. Καΐρην, τοῦ ἀπένειμε τὸ 1835 τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος καὶ μετὰ 2 ἔτη τὸν διώρισε Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁ Καΐρης ἀπεποιήθη ἐκ μετριοφροσύνης, τόσον τὸ παράσημον, ὅσον καὶ τὴν Καθηγητικὴν ἔδραν, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον του.

‘Αλλ’ ἡ ἀπολυταρχικὴ Αὐλὴ τοῦ Ὁθωνος ἀνησύχησε, φοβούμενη τὸ ἐλεύθερον καὶ δυνατὸν πνεῦμα τοῦ Καΐρη. Συγχρόνως διάφοροι φῆμαι ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν ὅτι ὁ Καΐρης ἐδίδασκε πράγματα ἀντιβαίνοντα εἰς τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ἠρνεῖτο τὴν Θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ Μυστήριον τῆς Ἀγ. Τριάδος, τὸ θεόπνευστον τῶν Ἀγίων Γραφῶν, τὸ ἀλάνθαστον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὴν σεπτότητα τῶν εἰκόνων, τὴν μεσητεῖαν τῶν Ἀγίων, τὴν ἀναγκαιότητα τῶν νηστειῶν, καὶ ὅτι ἐδίδασκε Θεὸν Ἐναδικόν, ὑπαρξιν λογικῶν ὄντων καὶ εἰς ἄλλους πλανήτας, μετάβασιν τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα καὶ ἀπὸ πλανήτου εἰς πλανήτην.

Τὸ 1839 ὑπεβλήθη μήνυσις ἐναντίον τοῦ Θ. Καΐρη, ὅστις ἀπὸ 18 ἐτῶν εἶχε χειροτονηθῆ μοναχός, εἰς τὴν Ἱερ. Σύνοδον. Ἐπηκολούθησαν συσκέψεις καὶ διαβούλια καὶ ἀπεστάλησαν ἀνεπίσημοι καὶ ἐπίσημοι ἐπιστολαὶ ἐκ μέρους τῆς Ἱερ. Συνόδου πρὸς τὸν Θ. Καΐρην, καλούμενον νὰ ὁμολογήσῃ πίστιν εἰς τὰ Ὁρθόδοξα Χριστιανικὰ Δόγματα. Ὁ Καΐρης ἀπήντησε μετριοφρόνως, ἀλλ’ ἀξιοπρεπῶς. Αἱ ἀπαντήσεις του δὲν ἐκρίθησαν ἐπαρκεῖς. Συγχρόνως ἦλθε συνεπικουρον εἰς τὴν Ἱερ. Σύνοδον καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐξέδωσεν Ἐγκύκλιον κατὰ τῆς «ἀντιχρίστου» διδασκαλίας τοῦ Καΐρη, ἐπισείων ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του τὰ βαρύτερα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων. Ὁ δὲ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεὺς τοῦ Ὁθωνος ἐκδίδει διαταγὴν πρὸς τὸν Κανάρην, ἀρχηγὸν τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον Ναυτικῆς Μοίρας, νὰ πλεύσῃ εἰς Ἄνδρον καὶ νὰ φέρῃ ἐκουσίως ἢ διὰ τῆς βίας τὸν Θ. Καΐρην, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον τῆς Ἱ. Συνόδου. Ἡ ναυαρχὺς ἀπέπλευσεν εἰς Ἄνδρον καὶ ὁ Διοικητὴς Τήνου καὶ Ἄνδρου διέταξε τὸν Καΐρην ὅπως ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἐπιβιβασθῇ εἰς τὸ πλοῖον.

Ὁ Καΐρης παρουσιάσθη πρὸ τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι δὲν ἐδίδασκε Θεολογίαν, ἀλλὰ Φιλοσοφίαν. Ὅτι ἐναντίον τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας οὐδὲν ποτὲ εἶπε. Ἀλλ’ ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος φρονεῖ ἀφορᾷ ἑαυτὸν καὶ δὲν δύναται νὰ ψευσθῇ εἰς τὴν συνείδησίν του. Ἡ Ἱ. Σύνοδος ἀπεφάσισε τὴν καθάρεσίν του --διότι ἦτο μοναχός-- καὶ τὴν ἀποκοπὴν του ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς «παραβάτου, ἀντάρτου, ἀσεβοῦς, ἀθέου, ἀνατροπέως, λυμεῶνος καὶ ψυχοφθόρου». Εἰς ἐκδοθεῖσαν δὲ Ἐγκύκλιόν της κηρύσσει ἀμείλικτον τὸν κατὰ τοῦ Θ. Καΐρη πόλεμον, χαρακτηρίζουσα αὐτὸν «ὑπηρέτην μοχθηρὸν γνώμης τοῦ διαβόλου καὶ ὡς πεπληρωμένον πνεύματος πονηρίας καὶ μεστὸν

πλάνης ἀντιθέου καὶ ἀντιχριστιανικῆς». Προτοῦ ὅμως προβῇ εἰς τὴν καθαίρεσίν του, τὸν ἔστειλε σὲ ἓνα μοναστήρι τῆς Σκιάθου, διὰ νὰ τοῦ δοθῇ καιρὸς πρὸς μεταμέλειαν. Ἐκεῖ ὁ Καῖρης ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὸν φανατισμὸν τῶν καλογήρων. Τὸν ἔρριξαν εἰς ἓνα γυμνὸν ὑγρὸ κελί. Ἡ πληγὴ ποὺ ὑπέστη εἰς τὸν Ὀλυμπον κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας μετεβλήθη εἰς χρόνιον ἔλκος. Εἰς οὐδένα ἐπέτρεπον νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ. Ὁ καλόγερος ποὺ τοῦ ἔφερνε τὸ ξερὸ του ψωμί, ἔμπαζε μὲ δισταγμὸ τὸ χέρι του ἀπὸ τῆ μισανοιγμένη πόρτα, ἀπὸ φόβο μήπως κολασθῇ. Ἐν τῷ μεταξύ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον τὸ ἔκλεισαν καὶ διέλυσαν τοὺς μαθητάς. Ἐν τέλει Κυβέρνησις καὶ Ἱ. Σύνοδος ἀπηλπίσθησαν νὰ πείσουν τὸν Καῖρη νὰ ἀπαρνηθῇ ἑαυτὸν, τὸν καθήρεσαν καὶ τὸν ἀπήλασαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἐξόριστος Καῖρης μετέβη πρῶτον εἰς Παρισίους καὶ ἀκολούθως εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκη φιλοσοφικὰ μαθήματα δις τῆς ἐβδομάδος. Ὁταν ὅμως τὸ 1844 ἐψηφίσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώριζε τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ὁ Καῖρης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγκатаσταθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον τοῦ τῆς Ἀνδρου, ὅπου ἤρχισε νὰ διδάσκη τὰ ἄπορα παιδιά.

Ἀλλ' αἱ ἐναντίον του ἐπιθέσεις δὲν ἔσταμάτισαν. Μετεφέρθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ ὁ «Αἰὼν» ἀνέλαβε τακτικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Καῖρη, μὲ πρόφασιν τὴν ἐπέκτασιν τῶν φιλοσοφικῶν ἀπόψεών του, τοῦ «Θεοσεβισμού». Διότι αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι τοῦ Καῖρη ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου «Θεοσέβεια».

Παραθέτομεν μερικὰς ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τοῦ Καῖρη, τὰς περιεχομένας εἰς τὸ σύγγραμμά του «Θεοσέβεια».

«Θεὸς ἐστὶ καὶ λέγεται ὁ Ποιητὴς καὶ Προνοητὴς καὶ Συντηρητὴς καὶ Κυβερνήτης καὶ Συνοχεὺς τοῦ παντός, ὁ μόνος κυρίως καὶ ἀληθῶς ὢν, ὡς μόνος ἀνενδεῶς καὶ ἀπροσδεῶς ὑπάρχων. Ἐπομένως, Θεοσέβεια ἔσεται ἡ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, λατρεία τοῦ Ὑψίστου τούτου ὄντος, ἀπαιτοῦσα τὴν κατὰ τὸ δυνατόν γνῶσιν Αὐτοῦ καὶ βίον συνάδοντα κατὰ πάντα τῷ θείῳ θελήματι». «Συμπροάγει ἡ Θεοσέβεια τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς, τὴν φρόνησιν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν φιλευπονίαν, τὴν κάθαρσιν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν διάπυρον ἀγάπην, τὴν εἰς αὐτὸν βεβαιότητα, πίστιν, ἐλπίδα καὶ τελείαν ἀφοσίωσιν, τὴν πρὸς πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἀδολὸν ἀγάπην καὶ κατὰ τὸ δυνατόν εὐποιῶν καὶ ἐν γένει τὴν κατὰ τὸ δυ-

νατὸν τῷ Θεῷ ὁμοίωσιν καὶ οἰκίωσιν». «Ὁ ἄνθρωπος, θεοσεβῶς ζῶν, ἀγνίζεται καὶ βελτιοῦται, ἐκδηλοῦται αὐτῷ ἡ λογικὴ, ἐλευθέρα καὶ ἀθάνατος αὐτοῦ φύσις. Κατακτᾷ τελειότητα, δύναμιν καὶ γνῶσιν, εἰς αὐτὸν ἀνατεινόμενος τὸν ἀπειροτέλειον Θεὸν καὶ αὐτὸν ἐμμελετῶν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ φωτιζόμενος καὶ πάσας τὰς ἀναγκαιοτέρας ἀληθείας ὑπὲρ αὐτοῦ διδασκόμενος, αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ γινώσκων καὶ σεβόμενος, αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ γινώσκων καὶ ἀγαπῶν καὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἐπαναπαυόμενος». «Οὐδένα εἶναι κύριον ἢ δυνάστην ἢ τύραννον, πάντες ἴσοι τοῖς νόμοις, ὡς ἀδελφοὶ καὶ φίλοι διάγοντες». «Ἕνας εἶναι ὁ Θεός, Ποιητὴς καὶ Προνοητὴς καὶ Συντηρητὴς καὶ Κυβερνήτης τοῦ Παντός, παντοδύναμος, πάνσοφος, πανάγαθος καὶ ἀπειροτέλειος Νοῦς. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει τέλος καὶ ὁ θάνατος διὰ τοὺς ἀληθῶς θεοσεβεῖς εἶναι μετάβασις εἰς ζωὴν καλυτέραν καὶ τελειοτέραν. Ἡ Θεοσέβεια, δηλαδή ἡ κατὰ τὸ δυνατόν γνῶσις καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ γνῶσις τοῦ Ἁγίου Του θελήματος, ὁ σύμφωνος πρὸς Αὐτὸν βίος, ἡ κατὰ Θεόν, θεωρεῖα καὶ πράξις, πολιτεία εἶναι ἡ μόνη ἀναγκαία, ἡ μόνη ἐξαρκοῦσα διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ πᾶν ὄν, δυνάμενον νὰ θεοσεβῇ, ἀληθῶς λογικόν, ἀληθῶς ἐνάρετον καὶ τέκνον Θεοῦ καὶ ἄξιον τῶν δωρεῶν Του καὶ χαρισμάτων Του καὶ τῆς μόνης αἰωνίας καὶ ἀληθοῦς ἐπαναπαύσεως».

Τοιαῦται αἱ ιδέαι τοῦ Καίρη, διὰ τὰς ὁποίας πλὴν τῆς ἱ. Συνόδου ἐξηγέρθη ὁ «Αἰών» καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες. Καὶ κατὰ τὸ 1852 ὁ ἐν Σύρῳ εἰσαγγελεὺς διέταξε τακτικὰς ἀνακρίσεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς ἔκδοσιν παραπεμπτικοῦ βουλευμάτος, διὰ τοῦ ὁποίου παρεπέμποντο νὰ δικασθοῦν ὁ Θ. Καίρης ὡς αἰρεσιάρχης καὶ τρεῖς τῶν ὁπαδῶν του ὡς αἰρεσιῶται, διότι καθίδρυσαν καὶ πρεσβεύουν νέαν αἵρεσιν, Θεοσέβειαν καλουμένην, μὴ ἀναγνωριζομένην ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Καὶ τὴν 20ὴν καὶ 21ὴν Δεκεμβρίου 1852 ἐδικάσθη εἰς τὴν Σύρον, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις τοῦ Θ. Καίρη. Συνήγορός του ἦτο ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Νικόλαος Σαρίπολος (πατήρ). Ἡ ἀπολογία τοῦ Καίρη ὑπῆρξεν ὑπέροχος ἐν τῇ ἀπλότητί της. Εἶπεν ὅτι ἀπὸ μικρὸ παιδί εἶχε πολλὰς ἀμφιβολίας διὰ τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ διὰ τὰ Μυστήριά της. Ἠρώτησε πολλοὺς διδασκάλους τῆς Ὁρθοδόξου, καθὼς καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' αἱ ἀπαντήσεις των ἦσαν ἀσαφεῖς καὶ οὐδόλως ἱκανοποιητικαί. «Ἐπὶ τέλους, γαληνναίαν τινὰ καὶ νήνεμον νύκτα, ἀτενίσας πρὸς τὸν ἀστερόεντα με-

γαλοπρεπέστατον καὶ λαμπρότατον Οὐρανόν, ἐνόμισα ὅτι ἀνέγγων ἐπ' αὐτοῦ, χρυσοῖς γράμμασι, τὰς λέξεις ΘΕΟΝ ΣΕΒΟΥ, ΘΕΟΝ ΑΓΑΠΑ. Καὶ ἔκτοτε ἡσθάνθη καταπαύουσας τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς μου, ἡ ὁποία μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὡς ἐκ τῆς ἀμφιβολίας, κατετάρασσε τὸ πνεῦμα μου».

Ἄλλ' οὐδὲν ἡδύνατο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν τύφλωσιν τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ φανατισμοῦ. Ὁ Θ. Καῖρης, ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος, κατεδικάσθη εἰς διειτὴ φυλάκισιν. Γέρων σεβάσμιος καὶ πάσχων, ἐκλείσθη εἰς ὑγρὸν ἀνήλιον δωμάτιον τῶν φυλακῶν Σύρου. Μετὰ 20-μερον φυλάκισιν, τὸ σῶμα τοῦ Θ. Καῖρη ὑπέκυψε. Τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1853 ἡ μεγάλη ψυχὴ ἐγκατέλειπε τὸ φθαρτὸν σκὴνωμά της.

Ἄλλ' ὁ φανατισμὸς τῶν ἀμαθῶν, ἀνίσχυρος κατὰ τῆς ψυχῆς, ἐξηκολούθησε νὰ καταδιώκῃ τὸ σῶμα. Εἰς αἴτησιν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καῖρη νὰ τοῦ παραδοθῇ ὁ νεκρὸς πρὸς ταφὴν, ὁ Εἰσαγγελεὺς ἀπήντησεν ἀσαφῶς καὶ ἀφοῦ ἔκαμε συμβούλιον μὲ τὸν Νομάρχην, τὸν Ἀστυνόμον καὶ τὸν Ἐπίσκοπον, ἡρνήθη ἀπολύτως. Τὸ σεπτὸν σκὴνωμα ἀπήχθη νύκτωρ ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ ἐτάφη εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριο τῆς Σύρου. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν ὁ ὄχλος ἀνέσκαψε τὸν τάφον καὶ ἔρριπεν ἀσβέστην, διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ μίasma Καῖρη.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Ἄρειος Πάγος ἀνῆρσε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀθώωσιν τῶν καταδικασθέντων. Ἀλλὰ μετὰ 2 μῆνας ὁ Ἐπαρχος Ἀνδρου, ἐκτελὼν διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Παιδείας Ὑπουργοῦ, μετέβη μετὰ δυνάμειος χωροφυλακῆς εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Καῖρη, ἐξεδίωξε τὸν ἀδελφόν του καὶ κατέσχεσε τὸ κτίριον, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ κινητῶν. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Ἀνδρου, συνοδευόμενος ὑπὸ ἱερέων, ἡγουμένων καὶ μοναχῶν, μετέβη εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον καὶ ἐτέλεσεν Ἀγιασμόν, πρὸς κάθαρσιν ἀπὸ τοῦ Καίρειου ἁγους.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀνθρώπινος δικαιοσύνη καὶ μεταχειρίσις πρὸς ἓνα τῶν μεγαλυτέρων πνευμάτων ποὺ παρήγαγεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐκκληξίς. Εἶναι κοινὴ ἡ μοῖρα τῶν πνευμάτων, ποὺ πλησιάζουν εἰς τὴν ἀπολύτρωσίν των ἀπὸ τὸν γήινον κύκλον, νὰ ἐπισφραγίζουν μὲ τὸ μαρτύριόν τους τὸ ἔργον τους.

«Θεοσοφικὸν Δελτίον», Ἰαν. 1953

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΣΑΡΔΑΝΗΣ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ο ΜΕΣΑΙΩΝ

“Όλοι βέβαια τὸ ξέρουμε πὼς ὁ Μεσαίων εἶναι μιὰ σκοτεινὴ περίοδος γιὰ τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὡς τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. /395-1453 μ.Χ./. Φαίνεται ὅτι τὴν ἐποχὴ αὕτὴ ἐμποδίστηκε ἡ ἐλεύθερη κυκλοφορία τῶν Ἰδεῶν ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἄγνωστες Δυνάμεις πανίσχυρες καὶ ἴσως «συνομωτικές» ἐπηρέασαν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ ἀνέστειλαν τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπινου Πολιτισμοῦ. Χίλια χρόνια περίπου χαμένα. Τραγικὸ. Ποῦ νὰ ὀφείλεται ἄραγε τὸ γεγονὸς αὐτό; Ἐπιστημονικὲς ἔρευνες ἀξιώσεων δὲν φαίνεται νὰ ἔχουνε γίνεи, μέχρι στιγμῆς τουλάχιστο, πάνω στὸ φοβερὸ αὐτὸ Ντοκουμέντο, ποῦ σημάδεψε τόσο βαρεῖα τὴν ἀνθρώπινη Μοῖρα. Παρ’ ὅλο ποῦ θὰ ἦτανε πολὺ χρήσιμο νὰ γίνουν. Φιλοσοφικὰ ὅμως θὰ μπορούσε, ἴσως, νὰ ἐπιχειρηθεῖ μιὰ ἀπόπειρα προσέγγισης, ἂν στοχαστοῦμε ὅτι ἡ αἰτία ὑπῆρξε ἡ συγκέντρωση μεγάλης Ἰσχύος στὰ χέρια τῶν τότε «ὑπερδυνάμεων», ἃς ποῦμε. Ὅπως παραδείγματος χάριν

ἡ παντοδυναμία τῶν Παπῶν, ἢ τῶν «Ἐλέω Θεοῦ Βασιλιάδων». Οἱ ὅποιοι διεχειρίζοντο, ἐν ὄνῳματι τοῦ... Θεοῦ, ἐν λευκῷ, σάν νόμιμοι πληρεξούσιοί του ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ἀνθρώπινα πράγματα! Μέσα σὲ αὕτὴ τὴν περίοδο «ἔπесαν» καὶ χάθηκαν καὶ τὰ ὑπέροχα ἐκεῖνα μηνύματα τοῦ Χριστιανισμοῦ (κυρίως ἀπὸ τὸν τρίτον αἰῶνα καὶ πέρα) καὶ ἐγίναν φανατισμὸς καὶ «σταυροφορίες» καὶ «ἄουτο ντά-φέ» (γιορτές τῆς φωτιᾶς) τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης, ποῦ κάτω ἀπὸ τὴς ἰαχῆς τοῦ «μαζικοποιημένου Λαοῦ», καίει τοὺς «αἰρετικούς»! Ὑπάρχουνε βέβαια στὸν Μεσαίωνα καὶ Μεγάλα Ἐλεύθερα πνεύματα. Μὰ χωρὶς καμιὰ ὑλικὴ Δύναμι. Παρὰ μονάχα τὴ σοφία τους. Ζοῦνε μέσα σὲ κρυφὲς ὁμάδες γιὰ νὰ γλυτώσουνε ἀπὸ τὸ παρανάλωμα τῆς Πυρᾶς. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνα ἀρχίζει στὴν Ἰταλία, νὰ χαράζει κάποιος φῶς. Ὁ Ντάντε γράφει τὴ «Θεία Κωμωδία» του (1312-1314). Ὁ Βοκάκιος θὰ γράψει τὸ «Δεκαῆμερό» του. (1348-1353). Ὁ Γουτεμβέργιος θὰ ἀνακαλύψει τὴν τυπογραφία. (1450). Ὁ Χῶρος τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Τέχνης προετοιμά-

ζεται ίσως νὰ δεχτεῖ τὸν ὑπέροχο ἐκεῖνο Ὑμέναιο, ἀνάμεσα στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ὅμορφιὰ καὶ τὸν Χριστιανικὸ Λόγο, ποὺ ὀνομάστηκε Ἀναγέννηση. Γνωστὰ βέβαια ὅλα αὐτὰ γιὰ τοὺς ἀσχολούμενους μὲ τὴν Ἱστορία. Κινδυνεύω νὰ θεωρηθῶ ὅτι κομίζω... γλαῦκα εἰς Ἀθήνας! Ὡστόσο νομίζω ὅτι εἶναι χρήσιμα γιὰ νὰ πατήσωμε στέρεα πάνω σὲ αὐτὰ καὶ νὰ περάσωμε στὰ «καινούργια». Εἶναι δὲ τὰ καινούργια ὁ δικὸς μας Εἰκοστὸς Αἰῶνας.

Ὁ Εἰκοστὸς Αἰῶνας, λοιπόν, εἶναι αὐτὸς ποὺ τότε βλέπουμε, τὸν αἰσθανόμαστε, καὶ τότε ζοῦμε. Καὶ ποὺ σὲ λίγα χρόνια πρόκειται νὰ τὸν ἀποχαιρετήσωμε, βεβαίως. Αἰῶνας προόδου καὶ πολιτισμοῦ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία, καθὼς μᾶς ἀρέσει, ἴσως, νὰ τὸν ἀποκαλοῦμε. Τὶ ἐννοοῦμε ὅμως ὅταν λέμε «Πολιτισμό»; Ἐννοοῦμε τὴν ἐπιστημονικὴ πρόοδο καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Τεχνολογίας; Ἡ μήπως τὴν διάσπαση τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν δημιουργία πυρηνικῶν βομβῶν Μεγατόνων; Ἡ μήπως ἀκόμη τὰ διαστημόπλοια, τοὺς Πύραυλους μὲ τὶς πυρηνικὲς κεφαλὲς προηγμένης τεχνολογίας; Ἡ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα; Νομίζω ὅτι δὲν ἐννοοῦμε αὐτὸ ὅταν λέμε «Πολιτισμό». Ὅλοι τὸ ξέρουμε ὅτι «Πολιτισμός» σημαίνει πρόοδο στὶς σχέσεις ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπο. Δηλαδή καλ-

λίεργεια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὡστε νὰ μπορέσει νὰ δημιουργηθεῖ ἓνα βελτιωμένο εἶδος ἀνθρώπου, εὐαίσθητοποιημένου, ἐλεύθερου καὶ ὑπεύθυνου. Καλλίτερης, ἄς ποῦμε, ποιότητος ἀπὸ τὸν «μαζικοποιημένο» ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ καθὼς ὅλοι τὸ βλέπουμε, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ λύσει τὰ προβλήματά του (καὶ ἴσως δὲν τὰ ἔχει κἄν ἐπισημάνει), ἐπεὶδὴ ὁ «μαζικοποιημένος» ἀνθρώπος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε εὐαίσθητος, οὔτε Ἐλεύθερος, οὔτε ὑπεύθυνος. Ἀπλῶς χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς «Ἀρχηγούς», σὰν «ὁπάδος»; γιὰ νὰ ζητωκραυγάζει τοὺς νικητὲς καὶ νὰ ἀποδοκιμάζει ἢ νὰ ἐξοντώνει τοὺς ἡττημένους. Καὶ ἐν τέλει καταλήγει νὰ... τρώει τὶς σάρκες του! Φοβοῦμαι λοιπὸν ὅτι γιὰ τὸν αἰῶνα μας οἱ συνθήκες κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὲς φαίνονται νὰ εἶναι, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ αὐτὸς ὁ εὐαίσθητοποιημένος, ἐλεύθερος καὶ ὑπεύθυνος ἀνθρώπος. Τὰ δεδομένα στοιχεῖα γιὰ ἔρευνα εὐνοοῦνε μᾶλλον τὴν «ἀποψη πὼς ὁδηγούμεστε στὴ δημιουργία ἐνὸς «νέου Μεσαίωνα». Ἐπεὶδὴ τὰ «στοιχεῖα» τῆς ἐποχῆς μας ἔχουνε μιὰ παράξενη ὁμοιότητα μὲ τὰ «στοιχεῖα» τοῦ παλίου Μεσαίωνα.

Καὶ πρῶτο στοιχεῖο. Ἡ ἀναμφισβήτητη ὕπαρξη «Ὑπερδυνάμεων». Ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθεῖ; Ἡ νὰ ἀρνηθεῖ ἀκόμη

τὴν ἀπίθανη δύναμη Ἰσχύος, «Θεϊκὴ Δύναμη», ἃν θέλετε, ποὺ κρατᾶνε στὰ χέρια τους, οἱ σημερινὲς «ὑπερδυνάμεις»; Οὐδεὶς ἐχέφρων νομίζω. Ἐπισημαίνεται λοιπὸν ἐδῶ μιὰ (σχετικὴ βέβαια) ὁμοιότητα μὲ τὶς «ἐλέω Θεοῦ» δυνάμεις τοῦ πρῶτου Μεσαίωνα. Καὶ οἱ σύγχρονες αὐτὲς «Θεϊκὲς», ἃς ποῦμε, δυνάμεις ἰσχύος, βρίσκονται ἐπίσης συγκεντρωμένες στὰ χέρια ἐνὸς «Ἐπιστημονικο-Πολιτικοῦ Ἱερατοῦ». Δεύτερο στοιχεῖο. Καλλιεργεῖται στὴν ἐποχὴ μας ἓνας ἑξάλλος φαντισμὸς ἀνάμεσα στοὺς ὁπαδοὺς τῶν διαφόρων «ἰδεολογιῶν». Ποὺ ἐξαγριώνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ δημιουργεῖ ἓνα εἶδος νέων «Σταυροφόρων». Αὐτὸ τὸ βλέπουμε ὅλοι, πατώντας ἀπλῶς τὸ κουμπὶ τῆς τηλεόρασής μας!... Μαζικοποιημένες συγκεντρώσεις ἀνθρώπων μὲ ὑψωμένες γροθιές! Κι ὅταν τὸ χέρι εἶναι «γροθιά»-καθὼς τὸ ξέρουμε— δὲν προσφέρεται σέ... χειραψία. Μιὰ παρένθεση τώρα... Ὁ μεγάλος ψυχίατρος Κάρλ Γιούγκ, θὰ μᾶς πεῖ γιὰ τὴ «μαζικοποίηση». Αὐτὸ τὸν μοντέρνο πολιτικὸ ὄρο, ποὺ φοβοῦμαι ὅτι γίνεται κατάχρηση ἀπὸ τοὺς σύγχρονους «Ἠγέτες», ποὺ ἴσως ἀγνοοῦνε τὴν ἐπικίνδυνη ἐπιστημονικὴ σημασία του. Θὰ μᾶς πεῖ λοιπὸν ὁ Γιούγκ. «Οἱ δυνάμεις ποὺ ἀπελευθερώνονται ἀπὸ τὴ μαζικὴ

ψυχὴ εἶναι ἀνεξέλεγκτες καὶ τυφλές, μὲ ἀποδέσμευση ἀθέλητης φαντασίας, ποὺ εἶναι ἡ εἰδικὴ δραστηριότητα τῆς μαζικῆς ψυχῆς. Καὶ φέρνει στὴν ἐπιφάνεια ἀποθημμένα ἀπρόβλεπτα στοιχεῖα, ποὺ κανεὶς ποτὲ δὲν εἶχε ὑποψιαστεῖ τὴν ὑπαρξὴ τους». (Κ. Γιούγκ: «Σχέσεις Ἐγὼ καὶ Ὑποσυνείδητου»). Δὲ χρειάζεται νομίζω νὰ «ἐκλαϊκεύσωμε» τὴ σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς διαπίστωσης. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ἄλλα τινά, εἶναι τὰ «Σημεῖα» ὁμοιότητας, ποὺ δημιουργοῦν ἀνησυχίες σὲ πολλοὺς (καὶ καλοὺς) εὐαίσθητο-ποιημένους ἀνθρώπινους ἐγκέφαλους. Ἀνησυχίες ὅτι ἓνας νέος παράξενος Μεσαίωνας ποὺ μᾶς πλησιάζει ἔρποντας ὑπουλα ἀπὸ τὸ Μέλλον, ἄρχισε νὰ ρίχνει βαρεῖα τὴ σκιά του στὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

Θὰ μοῦ πῆτε ἴσως ὅτι αὐτὰ εἶναι «κινδυνολογίες». Καὶ ὅτι ἔχουσι γινῶσιν οἱ Φύλακες. Ποῦ εἶναι ὅμως οἱ «Φύλακες»; Αὐτοὶ οἱ «φύλακες» οἱ εὐαίσθητοι, οἱ Ἐλεύθεροι, οἱ Ὑπεύθυνοι; Ὑπάρχουνε ἄραγε κάπου ἄλλου καὶ δὲν τοὺς γνωρίζουμε; Εἶθε νὰ ὑπάρχουνε γιὰ νὰ κατορθώσουνε κάποτε νὰ «ἐνεργοποιήσουνε» τὶς Δυνάμεις τῆς Σοφίας τῆς Ἰσχύος καὶ τῆς ὁμορφιάς τῆς Ἀγάπης. Ὡστε νὰ μπορέσει νὰ δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸ Χάος τῆς ταραγμένης ἐποχῆς μας, ἡ Τάξη ποὺ ὁδηγεῖ στὴν Ἐλευ...

θερία καὶ τὸν Ἀνθρω- στο σὲ μιὰ νέα Ἀναγέννηση
πισμό. Νὰ ἐλπίσωμε τὸ ἐλάχι- τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Krishnamurti

Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου

Δρχ. 80

Βενετοῦ - Ἰλαρίωνος

Φῶς στὴν Ἀτραπὸ

Δρχ. 80

Κωστὴ Μελισσαροπούλου

Ὁ Κρισναμουῖρτι γιὰ τὸν Διαλογισμό

Δρχ. 80

Κωστὴ Μελισσαροπούλου

Ἀποκρυφισμὸς — Μυστικισμὸς

Ἄδ. Δρχ. 80

Δεμ. Δρχ. 160

Κωστὴ Μελισσαροπούλου

Ὁ Κομήτης (θέατρον ἰδεῶν)

Δρχ. 80

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΒΩΚΟΣ

‘Η κρυμμένη ἄρμονία τοῦ ‘Ηράκλειτου καὶ ἡ ταυτότης τῶν ἀντιθέσεων τῆς Ζέν.

Παρηκολούθησα πρὸ ἡμερῶν μιὰ ὁμιλία μὲ θέμα τὶς θεωρίες τοῦ ‘Ηράκλειτου καὶ τῆς Ζέν. Τούτη ἡ τελευταία εἶναι μιὰ παραλλαγή τῆς διδασκαλίας τοῦ Βούδα, μὲ ὁπαδούς κυρίως ἔξω ἀπὸ τὴν ‘Ινδία, ποὺ ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν θεωρία τοῦ ‘Ηράκλειτου.

‘Ο ὁμιλητὴς μᾶς ἐξήγησε ὅτι τὰ πάντα στὴ ζωὴ εἶναι ἓνα θολὸ μίγμα ἀντιθέσεων καὶ ὅτι ὁ νοῦς μας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διαχωρίζει αὐτές τὶς ἀντιθέσεις, λειτουργώντας μὲ τὴν διαδικασία τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς, κατὰ τὴν ὁποία τὸ Α δέν μπορεῖ νὰ εἶναι Α καὶ μὴ Α ἢ Α καὶ Β συγχρόνως. Γέννηση-θάνατος, Καλὸ καὶ κακό, δίκαιο καὶ ἄδικο, γιὰ τὴ Φύση καὶ τὴ Ζωὴ - ποὺ εἶναι τὸ ἀπόλυτο, ὁ Θεός - εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πράγμα, ἐνῶ γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ τοῦτα εἶναι ξεχωριστά πράγματα καὶ ξεχωριστές ἔννοιες. ‘Ο ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ τὸ Καλὸ ὡς Καλὸ ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴν ἀντίθετη εἰκόνα-ἐννοια τοῦ κακοῦ. Γιὰ νὰ ὑπογραμμίσαι τὴν ταυτότητα τῶν δύο ἀντιθέσεων, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα, ἡ Ζέν λέγει ὅτι ἡ σύγκρουση μεταξὺ δίκιου καὶ

ἄδικου εἶναι ἀρρώστεια τοῦ νοῦ. ‘Οδὸς ἄνω-κάτω = μία, λέγει ὁ ‘Ηράκλειτος, θάνατος καὶ ζωὴ, πεῖνα καὶ χόρταση εἶναι βιολογικὲς καταστάσεις ἀλληλοδιαδεχόμενες, ποὺ ἡ μιὰ κυνηγᾷ τὴν ἄλλη. Τὰ πάντα κινοῦνται (ρεῖ) καὶ τίποτε δέν μένει· ἡ μιὰ ἀντίθεση ἀκολουθεῖ - ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ νοῦς μας - τὴν ἄλλη σὲ κύκλο, ὥστε κατὰ τὴν διαδρομὴ στὸ κυκλικὸ γύρισμα, ἡ μιὰ παίρνει τὴν θέση τῆς ἄλλης, ὅπως ἡ ἐπάνω κούνια τοῦ Λούνα-Πάρκ γίνεται κατὰ τὸ κυκλικὸ της γύρισμα, κάτω κούνια καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατὰ τὴν ἀποψη αὐτή, ποὺ εἶναι, ἂν τὴν μελετήσουμε καλὰ, ἡ σωστὴ ἀποψη τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Φύσης, τὸ νὰ προσπαθήσουμε νὰ ξερριζώσουμε τὴν κακία ἀπὸ τὴν ἀρετὴ εἶναι μάταιο, ἐπειδὴ ἂν ἐπιμένουμε, τὸ πολὺ-πολὺ θὰ ἐξαφανίσουμε καὶ τὶς δύο, ὅπως, θέλοντας νὰ ἐξαφανίσουμε μὲ τὴν τριβὴ τὴν μιὰ πλευρὰ ἐνὸς νομίσματος φθάνουμε στὸ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξαφανίσουμε καὶ τὴν ἄλλη.

‘Ο ὁμιλητὴς μᾶς ἐξήγησε ἀκόμη ὅτι ἐπειδὴ ἀρετὴ καὶ κακία, προτέρημα καὶ μειονέκτημα ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι ἀναπό-

σπαστα, γι' αυτό βλέπομε τούς μεγάλους ἄνδρες μὲ τὶς πολλὰς ἀρετὰς νὰ κατακλύζονται καὶ ἀπὸ ἴσου ἀριθμὸ παθῶν-κακιῶν.

Στὴ Φύση καὶ στὴ ζωὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ταυτότητος δὲν ἰσχύει· τὸ Α δὲν εἶναι μόνον Α ἀλλὰ καὶ μὴ Α. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντιφάσεως δὲν ἰσχύει στὴ ζωὴ καὶ στὴ φύση, διότι τὸ Α μπορεῖ σὲ μιὰ ἄλλη στιγμή, λόγω τῆς συνεχοῦς ροῆς, νὰ γίνῃ Β. Στὴν ἀπόλυτή τους ὑφὴ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ εἶναι ταῦτά, διότι ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια Πηγὴ, τὸν Λόγο - ποὺ εἶναι ὑπαρξή, ζωὴ, εἶναι καὶ γίνονται ἀντιληπτά ἀπὸ τὸν νοῦ μας σὰν δυὸ διαχωρισμένα φῶτα διαφορετικοῦ χρώματος.

Ὁ Λόγος λοιπόν, - ὁ δημιουργὸς Λόγος δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ὅπως κατέληξε ὡς ἔκφρασις στὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη - εἶναι ἀντιθετικὸς· χρησιμοποιοῖ τὰ ἀντίθετα ὅπως ὁ χτίστης τὰ τοῦβλα, γιὰ νὰ κἀναι μιὰν ἀψίδα. Ἡ ἀντίθεση χρησιμεύει γιὰ νὰ δώσει ἰσχὺ καὶ τάση στὴν ἀψίδα. Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα εἶναι τὰ ἀντιθετικὰ τοποθετημένα τοῦβλα, γιὰ νὰ δώσουν ἰσχὺ στὸν τοῖχο τῆς ζωῆς. Ἡ ἴδια ἡ ἀντίθεσή τους δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἡ ζωὴ. Εἶναι οἱ δύο ὄχθες ποὺ χρειάζεται ὁ ποταμὸς γιὰ νὰ κυλήσῃ.

Οἱ ἀντιθέσεις -λέγει ὁ Ἡράκλειτος- κρύβουν τὴν ἁρ-

μονία. Ἄν μπορεῖς νὰ βρεῖς τὴν ἁρμονία ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις, ποὺ ὑπερβαίνει τὶς ἀντιθέσεις, ποὺ κινεῖται ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀλλὰ τὶς ὑπερβαίνει, τότε ἀξιώθηκες νὰ βρεῖς τὴν Ἀλήθεια. Ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα: Τὸ χθὲς ἔχει ὡς ἀντίθεση τὸ αὔριο. Ἡ ἁρμονία τῆς ζωῆς βρίσκεται στὸ σήμερα - ποὺ εἶναι ἀνάμεσα- στὸ παρόν, σ' αὐτὴν τὴν στιγμή. Ὅποιος μπορεῖ νὰ ζεῖ τὸ σήμερα, τὸ τώρα, ζεῖ στὴν αἰωνιότητα, διότι αἰωνιότητα εἶναι τὸ σήμερα καὶ ὄχι τὸ χθὲς, τὸ παρελθόν, οὔτε τὸ αὔριο, οὔτε τὸ μέλλον. Τὸ παρελθόν δὲν ἀνήκει στὴν αἰωνιότητα, διότι ἔπαψε νὰ ὑπάρχει· τὸ ἴδιο καὶ τὸ μέλλον, διότι δὲν ὑπάρχει τώρα. (Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ: «Μὴν μεριμνᾶτε καὶ σωρεύετε γιὰ τὸ αὔριο, ἀλλὰ παραδειγματισθεῖτε ἀπὸ τὰ πουλιὰ, ποὺ οὔτε μεριμνοῦν οὔτε σκέπτονται γιὰ τὸ αὔριο, διότι ὁ Οὐράνιος Πατέρας φροντίζει γι' αὐτά»).

Τὰ παραπάνω -ἀρκετὰ εὐληπτα- ὅταν τὰ σκεφθεῖ καλὰ ὁ ἀναζητητὴς τῆς Ἀλήθειας, θὰ κατανοήσῃ ὅτι ἀκριβῶς αὐτὰ συνιστοῦν τὴν Ἀλήθεια ποὺ ζητάει, τὴν Πραγματικότητα ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὴν νόηση. Τότε θ' ἀπορρίψει τὸ συμπέρασμα μερικῶν διανοητῶν» ὅτι ἡ φιλοσοφία ἀπέτυχε στὸ σκοπὸ τῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ χάνουμε

τὸν καιρὸ μας μαζί της, διότι δὲν μᾶς ὁδήγησε στὴν Ἀλήθεια», καὶ θὰ παραδεχθεῖ ὡς Ἀλήθεια αὐτὴν ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν σκέψη τοῦ Σκοτεινοῦ ἀλλὰ Μεγίστου Ἡράκλειτου:

Καὶ ἐρχόμαστε τώρα στὸν ἄλλο τηλαυγῇ φάρο τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τὸν Ἀριστοτέλη, καὶ ἀποροῦμε: Ὡστε ἀπατήθηκε τόσο πολὺ ὁ Ἀριστοτέλης μὲ τὶς ἀρχές του τῆς Λογικῆς, τὶς ὁποῖες ἀκολουθεῖ ἡ Δυτικὴ σκέψη ποὺ ἐδημιούργησε τὸν δυτικὸ πολιτισμὸ καὶ οἱ ὁποῖες ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Λόγο τοῦ Ἡράκλειτου;

Ὁ ὁμιλητὴς διευκρίνισε: Ὁ Ἀριστοτέλης καθόλου δὲν ἔπασσε ἔξω: Ὁ Ἡράκλειτος περιγράφει καὶ προσδιορίζει τὴν πραγματικότητα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς (εἶναι κοσμικός), ἐνῶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζει τὴ βούληση τοῦ ἀνθρώπου νὰ τελειοποιήσῃ μιὰ φύση καὶ μιὰ ζωὴ ποὺ αὐτὸς βλέπει ὡς ἀτελεῖ (εἶναι ἀνθρώπινος).

Ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ μείνῃ τὸ καλὸ ὡς καλὸ, ὡς κάτι ποὺ συνεχῶς ὠφελεῖ τὸν ἴδιο καὶ τὴν ἀρετῇ. Ἄν ἡ ἀρετῇ εἶναι, κατὰ τὴν Ζέν, ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν κακία, εἶναι δηλαδὴ σιαμιαῖες ἀδελφές, ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν χειρουργικὴ ἐπέμβαση γιὰ τὸν διαχωρισμὸ τους. Τὸ Α εἶναι μόνον Α καὶ ποτὲ μὴ Α καὶ ἡ ζωὴ εἶναι ζωὴ καὶ ὄχι καὶ θάνατος.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ κατὰ ὅσους σκέπτονται σὰν τὸν Ἀριστοτέλη, ἂν τὸ καλὸ δὲν τὸ ἐννοήσουμε ὡς συνεχῶς καλὸ ποὺ ὠφελεῖ καὶ δὲν προσπαθῶμε νὰ γίνῃ καλύτερο, τότε ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀποστολή, δὲν ἔχει νόημα. Ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει νὰ παρουσιάζεται ὡς σκύβαλο καὶ ὡς κοῦκλα τῶν περιστάσεων. Ἄν σὲ δεδομένη στιγμή δὲν εἶναι τίποτε, χρέος του εἶναι -ποὺ τὸ ἐπιβάλλει ὁ ἱδιος στὸν ἑαυτό του- νὰ γίνῃ κάτι, νὰ γίνῃ καλὴ οὐσία, νὰ γίνῃ καλύτερη, νὰ φθάσῃ τὴν ποιότητα τοῦ ἀριστοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν οὐσία τῆς θεότητος, μέσω τῆς ιδέας τῆς θεότητος.

Εἶναι ὅμως ἐφικτὴ στὴν πράξη ἡ μονιμοποίηση, ἡ σταθερότης τοῦ καλοῦ καὶ ἀποκλείεται ἡ δυνατότης νὰ ἀναφανεῖ ταυτόχρονα μὲ τὸ καλὸ καὶ τὸ καλύτερο τὸ κακὸ καὶ τὸ χειρότερο, ὅπως πρεσβεύει ἡ Ζέν; Ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν σημερινὴ ζωὴ ποὺ ζοῦμε: Ἡ ποιότης τῆς σημερινῆς ζωῆς μας σὲ σύγκριση μὲ τὴν ποιότητα τῆς προπολεμικῆς ζωῆς εἶναι, καὶ καλύτερη καὶ χειρότερη. Σήμερα εἶναι βελτιωμένη ἡ ποιότης τῆς ζωῆς μας ὡς πρὸς τὶς ἀνέσεις καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ χειρότερη ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς μὲ τὴν ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος, ἀπ' τὴν προπολεμικὴ. Συνεπῶς, σωστά ὑποστηρίζει ἡ Ζέν ὅτι δὲν παραμένει τίποτε ὑπόλοιπο ἀπὸ

τὴν προσθαφαίρεση τοῦ καλύτερου ἀπὸ τὸ χειρότερο.

“Ὅμως, ὡς ἀπόδειξη περὶ τοῦ κατορθωτοῦ τῆς μονιμοποίησης τοῦ καλύτερου μποροῦμε νὰ πάρουμε τὸ σημερινὸ Λονδίνο ἔναντι τοῦ πρὸ δεκαετίας ρυπαροῦ Λονδίνου. Σήμερα ἡ ρυπαρότης τοῦ Λονδίνου εἶναι ἀνάμνηση. Τὸ ἴδιο παράδειγμα ἰσχύει γιὰ τὴν γερμανικὴ ὑπαιθρο καὶ τὸν ποταμὸ Ρῆνο ποὺ εἶχε καταντήσει ὀχέτος. Σήμερα ἡ καθαρότης τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ Ρήνου ἀποκαταστάθηκε πλήρως κι ἔτσι ὡς ὑπόλοιπα γιὰ τοὺς Γερμανοὺς, ἀπομένει ἡ ἀνεση καὶ ἡ εὐημερία, ποὺ σημαίνει θρίαμβο τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ πάνω στὴν ἰδιοτροπία τῆς Φύσεως νὰ ἐκδηλώνει τὴ ζωὴ μέ ἀντιθέσεις.

Μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ φύσεως διεξάγεται ἕνας συνεχῆς καὶ ἀδυσώπητος ἀγώνας. Ὁ Ἀνθρωπος ἐνίκησε τὶς ἐπιδημίες καὶ αὐξήσε τὸν μέσον ὄρο ζωῆς στὸ ὄριο τῶν 72 ἐτῶν ἀπὸ 45, κάποτε, ὄριο καταπληκτικό, γεγονὸς ἀναμφισβήτητο. Βέβαια, ἡ Φύση ἀμύνεται, πολλές φορές νικηφόρα, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ τὰ ἐντομοκτόνα ποὺ δίνουν ἀφορμὴ στὴ Φύση νὰ παράγει ἀνθεκτικότερα ἔντομα. Ὡστόσο, ὁ Ἀνθρωπος ποὺ ἐπιμένει, μπορεῖ καὶ προσαρμόζει τὰ τῆς Φύσεως, στὴ δική του βούληση.

Πρόχωρώντας ὁ ὁμιλητὴς ἐξήγησε ὅτι ἡ ὑπέρβαση τῶν ἀντιθέσεων, ἡ ἀπελευθέρωσή μας ἀπὸ αὐτές, δέν μπορεῖ νὰ γίνει ἀλλοιῶς παρά μέ τὴν προσήλωσή μας σέ ὑγιεῖς σταθερές ἰδέες, ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν οἱ μῆτρες τοῦ χαρακτήρος μας. Ἡ προσήλωση στὶς ἰδέες εἶναι μιὰ ἰδεοληψία ποὺ γίνεται πάθηση, ὅταν οἱ ἰδέες εἶναι ψευδεῖς ἢ ἄρρωστες (ὅπως εἶναι οἱ ἰδέες τῶν πάσης φύσεως ἀναρχικῶν καὶ τρομακρατῶν), καὶ ὑγεία καὶ ζωὴ, ὅταν οἱ ἰδέες εἶναι ὑγιεῖς, ὅπως ἡ ἰδέα τοῦ Καλοῦ, τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ Ἀγαθοῦ (ποὺ πρέπει νὰ ἐννοεῖται ὡς τὸ καλὸ καὶ συμφέρον ὅλων).

Σὰν τελικὸ συμπέρασμα μποροῦμε νὰ ποῦμε:

Ἡ Ἀλήθεια, ἡ Πραγματικότητα ποὺ συμφωνεῖ μέ τὴν νόηση, τὴν ὁποῖαν ἀναζητεῖ ὁ ἐρευνητής, εἶναι αὐτή, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ἡράκλειτος: «Ἕνας κόσμος αἰώνιος, ποὺ κανένας δέν ἐδημιούργησε, ἀλλὰ ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε, πῦρ ἀείζωο ποὺ ἀνάβει καὶ σβύνει κατὰ διαστήματα». “Ἕνας κόσμος στὸν ὁποῖο ἡ ζωὴ ἐκδηλώνεται μέ ἀντιθέσεις, στὸ βάθος τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ἐνότης. Ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις γεννιέται ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ἁρμονία ποὺ βλέπονται ἔτσι, μέ τὰ μάτια τῆς Φύσεως καὶ ποὺ κατανοοῦνται, ἔτσι μέ τὸν νοῦν τῆς.

Μέ τὰ ἀνθρώπινα μάτια, οἱ ἀντιθέσεις δέν εἶναι ἓνα θολό καί ἀδιαχώριато μῖγμα καί τῶν δύο, ὅπως διδάσκει ἡ Ζέν, ἀλλά δύο τελείως διαφορετικά καί ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων πράγματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος πασχίζει νά διαχωρίσει (τὸ Καλὸ ἀπὸ τὸ Κακό, τὸν θάνατο ἀπὸ τὴ Ζωή, τὴν ἀρρώστεια ἀπὸ τὴν ὑγεία κλπ). Ἡ μεταφυσικὴ ὑποστηρίζει πῶς μόνο μέ τὴν ὑπέρβαση τῶν ἀντιθέσεων πού μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ τὴν ταύτισή μας μέ τὴν Μιά Ζωή, μέ τὴν Φύση καί μέ τὸ Πνεῦμα τῆς Φύσεως, εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπελευθέρωσή

μας ἀπὸ αὐτές. Ἡ ταύτιση ἐπιτελεῖται μέ τὴν κατανόηση τῆς Ὁρησκείας πού εἶναι βίωμα ζωῆς καί συνείδησης Θεοῦ καί μέ μεταφυσικὲς μεθόδους, ὅπως ὁ Διαλογισμὸς κλπ.

Μποροῦμε νά συναγάγουμε ἀπὸ τὰ παραπάνω, ὅτι καί ὁ ἄνθρωπος προέκυψε ὡς ἀντίθεση τῆς φύσεως καί στέκει ἀντιμέτωπὸς τῆς, πολεμώντας τὴν, πότε, νικῶμενος καί πότε νικῶντας, ὅπως τὸ Καλὸ μέ τὸ Κακό, ὅπως ὁ Θάνατος μέ τὴ Ζωή πού εἶναι ἴδια γιὰ τὴ Φύση ἀλλὰ διαφορετικὰ πράγματα γιὰ τὸν Ἄνθρωπο.

“Ένα πολύτιμο βιβλίο

ΕΚΛΟΓΑΙ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ

άνθολογία από τις όμιλίες και τὰ βιβλία του
1926 — 1966

Έπιλογή ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

“Ο φιλόσοφος τῆς έσωτερικῆς
ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου
γιά μιὰ νέα Ἀνθρωπότητα

Ἀποστέλλεται ἐλεύθ. ταχ. τελῶν
ἀντὶ δρχ. 150

“Ο Κριснаμοῦρτι ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸ τῆς Ἀλήθειας

William J. Ross

Ἡ περὶ Θεοῦ Ἀντίληψις

Ὑπάρχει ἀσφαλῶς ἓνα κομμάτι θεότητος μέσα μας

Thomas Brown

Κατὰ τὸ λεξικὸν ἀρχικὴ ἔννοια τῆς λέξεως Θεὸς εἶναι «ἐκεῖνο ποὺ ἐπικαλούμεθα» ἢ «ἐκεῖνο ποὺ λατρεύεται μὲ θυσία». Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου δείχνει ὅτι ἡ λέξη Θεὸς ἐφευρέθη γιὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἄγνωστη αἰτία ὅλων τῶν ἀποτελεσμάτων, ποὺ ὁ ἄνθρωπος θαυμάζει ἢ φοβᾶται χωρὶς νὰ τὰ κατανοῇ. Οἱ καταιγίδες, οἱ κατακλυσμοί, οἱ καλὲς ἢ κακὲς συγκομιδὲς ἀπεδίδοντο σὲ κάποια δύναμη ἢ σὲ δυνάμεις ποὺ εἶχαν ἀνθρωπομορφηθεῖ σὲ θεὸ ἢ θεούς. Τοὺς ἐλάτρευαν καὶ ἐθυσίαζαν σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ τοὺς ἐξευμενίσουν, ὥστε νὰ ἐνεργήσουν εὐνοϊκὰ γιὰ τοὺς προσκυνητάς των.

Κατὰ ἓνα μέρος αὐτὴ ἡ στάση ἢ τὸ αἶσθημα εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη προφανές. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ ἀκόμα τὸ θεό του, ἀποδίδοντάς του ἀνθρώπινες ιδιότητες, θυσιάζοντας ἢ προσευχόμενος στὴν εἰκόνα ποὺ ἔχει δημιουργήσει γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ ποὺ θέλει. Ἄν καὶ ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος ἔχει θεωρητικῶς ἐγκαταλείψει

τὸν ἀνθρωπομορφισμό, ὁ θεὸς του ἔχει συνήθως ἀνθρώπινα χαρακτηριστικὰ καὶ φαίνεται σὰν ἓνα ὑπεράνθρωπο πρόσωπο, — ὅρσεν — ποὺ ἔχει δύναμη πάνω στὴ φύση καὶ στὶς τύχες τῆς ἀνθρωπότητος.

Στὴν θεοσοφικὴ φιλολογία μιὰ ἀπὸ τὶς περισσότερες ἀμφισβητούμενες ἀνακοινώσεις περὶ Θεοῦ ἐμφανίζεται στὴν 10ῃ Ἐπιστολῇ τῶν Μαχάτμας πρὸς τὸν Α.Π. Σίνετ: «...ἀρνούμεθα τὸν θεὸ καὶ ὡς φιλόσοφοι καὶ ὡς Βουδδισταί». Ἕνας φιλόσοφος ἔχει σωστὰ περιγραφῇ ἀπὸ τὸν Kewal Motwani σὰν κάποιος ποὺ συλλέγει ὁλόκληρη τὴν πεῖρα μιᾶς κουλτούρας καὶ τῆς δίνει συνειρμὸ καὶ ἀκεραιότητα. Κι' αὐτὴ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ βάση ἀπὸ τὴν ὁποία ἓνας Mahatmas πρέπει νὰ μιλᾷ. Ἐπὶ πλέον, τὸ νὰ μιλᾷ γιὰ τὸν ἑαυτό του σὰν ἓνας Βουδδιστὴς εἶναι νὰ ταυτίζεται μὲ μιὰ μὴ θεϊστικὴ θρησκεία.

Στὸν βουδδισμό δὲν γίνεται μνεῖα περὶ Θεοῦ. Δὲν βρίσκει κανεὶς μυθολογικὸ ὄραμα, οὔτε ἀπλὴ πίστη. Εἶναι σὰν νὰ ὑπῆρ-

χε μιὰ θεραπεία γιὰ κείνους πού ἀναγνωρίζουν τὸν πόνο τῆς ἀνθρώπινης καταστάσεως καὶ εἶναι ἀρκετὰ δυνατοὶ γιὰ ν' ἀκολουθήσουν τὴν θεραπεία πού ὀρίζεται. Δὲν εἶναι τόσο μιὰ θρησκευτικὴ φιλοσοφία ὅσο ἡ συμβουλὴ ἑνὸς πνευματικοῦ γιατροῦ. Ὁ Βούδδας διέγινωσε τὸ ἀνθρώπινο πρόβλημα. Ὅλα εἶναι πόνος, εἶπε· καὶ ποιὸς σήμερα μπορεῖ νὰ δῇ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση καὶ νὰ μὴ νοιώσῃ τὴν ἀκρίβεια αὐτῆς τῆς διαγνώσεως; Ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἐπειδὴ συνεχῶς θέλει καὶ ὅταν ἀποκτᾷ αὐτὸ πού θέλει, βρίσκει ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν ἀπάντησίν του καὶ ζητᾷ περισσότερα. Ποιὰ εἶναι ἡ θεραπεία; Ἡ θεραπεία πού ἐκθέτει ὁ Βούδδας εἶναι ἕνας τρόπος ζωῆς, τὸ νὰ ζήσουμε σύμφωνα μὲ τὴν ὀκταπλὴ ἀτραπό. Τοῦτο περιλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ ζοῦμε κατὰ ἕναν ὠρισμένον τρόπο, νὰ ἔχουμε ὠρισμένη στάση ἀπέναντι στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸν κόσμον. Αὐτὸ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν φλογερὴ ἐπιθυμία καὶ μᾶς βοηθῇ νὰ βροῦμε αὐτὴ τὴν ἔννοια τῆς ταυτότητος, αὐτὸ τὸ αἶσθημα τῆς ὁλότητος, πού εἶναι τὸ δεῖγμα ἑνὸς ὕγιου ἀνθρώπινου ὄντος, ἑνὸς ὄντος πού ἔχει ἄμεση ἐπίγνωση τῆς ἀτομικῆς του μοναδικότητος καὶ τῆς ἐνότητός του μὲ τὴν φύση ὁλόκληρη.

Κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν προϋποθέτει τὴν ἰδέα τοῦ

Θεοῦ. Εἶναι ἕνας τρόπος ζωῆς, πού συνεπάγεται ἕνα αἶσθημα εὐθύνης, μιὰ ἀναγνώριση τοῦ ἀνθρώπου σὰν συντελεστοῦ τοῦ πεπρωμένου του. καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία τούτῃ τῆς φιλοσοφικῆς Βουδδιστικῆς ἀπόψεως, θὰ δοῦμε τὰ λόγια «ἀρνούμεθα τὸν Θεό».

Γενικὰ ἡ ἄρνηση Θεοῦ θεωρεῖται ἀθεϊστικὴ, καὶ μὲ κάποια ἔννοια εἶναι, ἀλλὰ ἡ ἀντίληψη ὅτι τὸ κάθε τι εἶναι θεῖον, ἱερόν, συμφωνεῖ ἐντελῶς μὲ τὴν μὴ-θεϊστικὴν κατάσταση.

Οἱ τρεῖς βασικὲς προτάσεις τις ὁποῖες ἡ H. P. Blavatsky δίνει αὐτὴ «Μυστικὴ Διδασκαλία» ἀναφέρονται σὲ ὠρισμένες ἀντιλήψεις πού ἔχουν σχέση μὲ τὴν λέξη Θεός. Καλὰ εἶναι νὰ τις θεωρήσωμε ἔτσι, ὥστε ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως Θεός νὰ εἶναι πιὸ ἀκριβὴς καὶ γεμάτη νόημα, καὶ νὰ γνωρίζωμε τι προσπαθοῦμε νὰ μεταδώσωμε μὲ τὴν λέξη αὐτή.

Ἡ Μία Πραγματικότης. Ἡ πρώτη βασικὴ πρόταση ἀποφαίνεται ὅτι πίσω ἀπὸ κάθε τι ὑπάρχει «Μιὰ Πανταχοῦ παρούσα, Αἰώνια, Ἀπεριόριστη καὶ Ἀμετάβλητη ΑΡΧΗ». Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ὑπερτερεῖ τὴν ἀνθρώπινην ἀντίληψη, περιορίζεται καὶ μικραίνει ἀπὸ κάθε ἐκδήλωση. Εἶναι μᾶλλον μὴ-ὄν παρὰ ὄν καὶ γιὰ τοῦτο βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε σκέψη καὶ συζήτηση. Εἶναι ἡ «Ἀρριζὴ Ρίζα παντός ὅ,τι ἦτο, εἶναι, ἢ θὰ εἶναι ποτέ».

Αὐτή ἡ ἀρχὴ ἐκφράζει τὴ Μία πραγματικότητα, τὸ Ἀπόλυτο, τὸ *Parabrahman*.

Τὸ Ἀπόλυτο εἶναι, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση του, κενὸ ἀπὸ καθε ιδιότητα καὶ εἶναι, ὅπως ἡ *H.P.B.* τονίζει, «οὐσιαστικὰ χωρὶς καμμιά σχέση μὲ τὸ ἐκδηλωμένο πεπερασμένο ὄν».

Εἶναι αὐτὴ ἡ ιδιότης-ἴσως θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς αὐτὴ ἡ ἀπουσία ιδιότητος- ὁ λίθος προσκόμματος γιὰ πολλοὺς πού προσπαθοῦν νὰ σκεφθοῦν τὸ Ἀπόλυτο σὰν θεό. Ἐναν θεό ἄσχετο μὲ τὰ πεπερασμένα ὄντα πού εἴμαστε, τόσο πέρα ἀπὸ μᾶς, τόσο ἐκτὸς ἐπαφῆς μὲ τὶς ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις μας. καὶ πού, γιὰ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς, φαίνεται τόσο ἀπρόσωπο, ψυχρὸ καὶ ἀφηρημένο, πού δὲν τὸ βρίσκομε ἱκανοποιητικό. Ἀκόμα κι' ἂν εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, θέλομε μιὰ θεότητα μὲ τὴν ὁποία νὰ σχετιζόμαστε, μιὰ θεότητα μὲ γνωρίσματα καὶ ιδιότητες πού νὰ μπορούμε ν' ἀναγνωρίσωμε καὶ νὰ θαυμάσωμε. Τὸ πρόβλημα στὶς ἀντιλήψεις μας περὶ Θεοῦ συνίσταται στὸ ὅτι, ἐνῶ μπορεῖ νὰ εἶναι ἄπειρος, τὸν θέμε νὰ εἶναι κατανοητὸς μὲ ὅρους τῆς δικῆς μας πεπερασμένης ζωῆς καὶ πείρας.

Ἡ δευτέρη βασικὴ πρόταση μιλά γιὰ τὴν Αἰωνιότητα τοῦ Σύμπαντος, σὰν ἐνὸς ἀπεριορίστου πεδίου ἀναριθμητῶν Συμπάντων, ἀδιακόπως ἐκδηλουμέ-

νων καὶ ἐξαφανιζομένων..., δηλ. ἡ ἀπόλυτη παγκοσμιότης τοῦ νόμου τῆς περιοδικότητος.

Αὐτὴ ἡ ἔννοια, περιλαμβάνοντας τὴν ἰδέα ὅτι τὸ σύμπαν ἐκδηλώνεται σύμφωνα μὲ ἀμετάβλητο νόμο, ἔχει μεγάλη διάδοση. Ἡ ἰδέα ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι ἔννομο κεῖται στὴ ρίζα τῆς ἐπιστήμης καὶ εἶναι βαθειὰ ἱκανοποιητικὴ γιὰ πολλοὺς, τόσο πού ὅταν σκέπτονται γιὰ τὸν Θεό, τὸν σκέπτονται σὰν μεγάλο νομοθέτη. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτα σ' αὐτὴ τὴν πρόταση πού νὰ κἀνὴ λόγο γιὰ ἓνα νομοθέτη. Ἡ ἰδέα εἶναι γιὰ νόμο σύμφυτο καὶ γιὰ μιὰ οὐσιώδη, ὑπαρξιακὴ ιδιότητα ἐκδηλώσεως.

Ἄλλοι ἡ *H.P.B.* λέει, «Ἡ Θεία Σκέψη δὲν συνεπάγεται τὴν ἰδέα ἐνὸς Θεοῦ Σκεπτομένου... καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἡ ἰδέα γιὰ μιὰ θεία δημιουργία δὲν συνεπάγεται τὴν ἰδέα ἐνὸς Θεοῦ δημιουργοῦ. Τὸ σύμπαν εἶναι ἓνας «Υἱὸς τῆς Ἀνάγκης».

Εἶναι θλιβερό ὅτι τείνομε νὰ μπερδέσωμε τὸ νόμο, τὸν ἀπόλυτο καὶ ἀμετάβλητο, μὲ τὰ ἀνθρώπινα νόμιμα συστήματα, πού συνεχῶς ἀλλάζουν καὶ πού δὲν εἶναι ἀναπόφευκτα στὴ λειτουργία τους. Ὑπάρχουν συχνὰ τρόποι νὰ παρακαμφθοῦν οἱ νόμοι ὁποιασδήποτε χώρας. Αὐτὴ ἡ σύγχυση ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀναπόφευκτο νόμο καὶ τὰ νομικὰ συστήματα μᾶς κάνει νὰ σκεφθοῦμε μὲ ὅρους ὑπεκφυ-

γῆς τοῦ νόμου ἢ ἐξευμενίσσεως τοῦ νομοθέτη κατὰ κάποιον τρόπο. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι σκέπτονται τὸν Θεὸ σὰν νομοθέτη, νιώθουν συχνὰ ὅτι μὲ προσευχή, μὲ τὸ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία ἢ σὲ κάποια ὀργάνωση, μὲ πίστη στὸν νομοθέτη ἢ μὲ θυσία, μποροῦν νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ νόμου. Τὸ νὰ ἀναγνωρίσωμε ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἀμετάτρεπτος καὶ ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἐλευθερωθοῦμε εἶναι νὰ κατανοήσωμε αὐτὸ τὸ ἀναπότρεπτο καὶ νὰ ἐργασθοῦμε μὲ αὐτό, εἶναι στὴν καρδιὰ τῆς θεοσοφικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ τρίτη βασικὴ πρόταση βεβαιώνει τὴ βασικὴ ταύτιση ὅλων τῶν ψυχῶν μὲ τὴν Παγκόσμια Ὑπερ-Ψυχή, ἢ ὁποία εἶναι μιὰ ὄψη τῆς Ἀγνωστικῆς Ρίζας καὶ τὸ ἀναγκαστικὸ προσκύνημα γιὰ κάθε ψυχὴ — μιὰ σπίθα τῆς προηγουμένης — μέσω τοῦ Κύκλου τῆς Ἐνσαρκώσεως ἢ Ἀνάγκης σύμφωνα μὲ τὸν Κυκλικὸ καὶ Καρμικὸ Νόμο, κατὰ τὴ διάρκεια ὅλου τοῦ Κάλπα.

Συχνὰ ἔχω ἀκούσει ἓνα ἀναστεναγμὸ ἀνακουφίσεως ὅταν οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ καταλάβουν τί ἐννοοῦν μὲ τὴ λέξη Θεός. Καὶ λένε ἀμέσως «Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐννοῶ μὲ τὴ λέξη Θεός — τὴν παγκόσμια Ὑπερ-Ψυχή». Ἡ ὑπερ-Ψυχὴ δὲν εἶναι μιὰ προσωπικὴ θεότης, οὔτε ἓνας δημιουργὸς

ἢ ποιητής. Εἶναι τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ψυχῶν ποὺ ταυτίζονται καὶ εἶναι ὅμοιες μὲ τοῦτο. Εἶναι σὰν ἓνα τέρμα γιὰ τὸ σύνολο αὐτῆς τῆς ζωῆς ποὺ ἐμποτίζει τὴ φύση καὶ τοῦ ὁποίου εἴμαστε ἓνα μέρος.

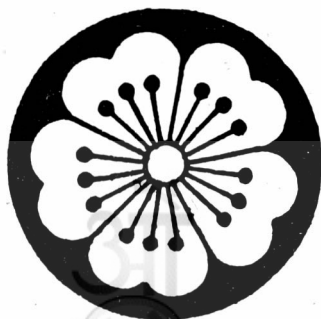
Ἡ εὐθύνη τοῦ Ἀνθρώπου. Εἶναι μιὰ ἀκόμα ἐκθεση κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν πρόταση, ποὺ συγκεφαλαιώνει τὴν οὐσία τῆς θεοσοφίας: «Ἡ βασικὴ διδασκαλία τῆς ἐσωτερικῆς φιλοσοφίας δὲν δέχεται προνόμια ἢ εἰδικὰ δῶρα στὸν ἄνθρωπο, ἐκτὸς ἀπὸ κεῖνα ποὺ κέρδισε μὲ τὸ Ἐγὼ του μέσω προσωπικῆς προσπάθειας καὶ ἀξίας ἀνάμεσα ἀπὸ μακρὲς σειρὲς μετεμψυχώσεων καὶ μετενσαρκώσεων». Ἡ εὐθύνη κεῖται στὸν ἄνθρωπο. Δὲν ὑπάρχει σχέδιο ποὺ ἔγινε ἀπὸ κάποιον ἄλλον, οὔτε ἱεραρχίες ποὺ κυβερνοῦν, παρὰ μόνο ἡ συνεργατικὴ προσπάθεια παντὸς ὅ,τι ζεῖ. Ὅπως εἶπε ὁ Shankaracharya ὁ Ἕνας δὲν μπορεῖ νὰ κυβερνᾷ. Ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν τραγωδία τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὅτι ἐβεβήλωσε τὴ Φύση, τὴ θεώρησε σὰν κάτι ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, πάντως στὴν ὁποία ἔχει ἐξουσία καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν κατακτήσῃ. Περισσότερο ἀληθινὴ ἢ εἰδωλολατρικὴ ἀντίληψη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέρος τῆς Φύσεως, ἔχει χαθῇ καὶ μαζί μ' αὐτὴν ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ συνεργάζεται μὲ τὴ φύση. Ἀκόμα μιὰ φορὰ

θ' ἀναφέρωμε ἀπ' τῇ Μυστικῇ Διδασκαλίᾳ: «...ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει πάντοτε ν' ἀγωνίζεται γιὰ νὰ βοηθήσῃ τῇ Θεΐᾳ ἐξέλιξῃ τῶν ἰδεῶν, μὲ τὸ νὰ γίνῃ, ὅσο καλύτερα μπορεῖ, ἕνας συνεργάτης τῆς Φύσεως στὸ κυκλικὸ ἔργον. Ὁ πάντα ἄγνωστος καὶ ἀγνώριστος Karana, τὸ Ἀναίτιον Αἴτιον ὅλων τῶν αἰτίων, θάπρεπε νάχη τὸν βωμὸ τοῦ καὶ τὸ θυσιαστήριό τοῦ στὸ ἱερό καὶ ἀπάτητο ἔδαφος τῆς καρδιάς μας — ἀόρατος, ἄθικτος, ἀκατονόμαστος, ἐκτός μέσω τῆς «ἡρεμῆς λεπτῆς φωνῆς» τῆς πνευματικῆς μας συνειδήσεως. Ἐκεῖνοι ποὺ τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸ κάνουν στὴ σιωπῇ καὶ τὴν καθαγιασμένη μὴνωση τῆς ψυχῆς τους, κάνοντας τὸ Πνεῦμα τους τὸ βάθρον ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τοῦ Παγκοσμίου Πνεύματος, τίς καλές τους πράξεις τοὺς μόνους ἱερεῖς, καὶ τίς ἔνοχες προθέσεις τους τὰ μόνα ὁρατὰ καὶ ἀντικειμενικὰ θυσιαστήρια θύματα στὴν Παρουσία.

Τοῦτο νομίζω εἶναι τὸ κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ. Βοηθεῖ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπ' τὴ διχοτομία, θρησκευτικὴ καὶ λαϊκὴ, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Μᾶς φέρνει σὲ μιὰ ἔννοια πληρότητος, ἐνότητος, γιὰ τὴν κατανόηση ὅτι «ὁ βασικὸς νόμος τοῦ συστήματός μας εἶναι ἡ μία ὁμογενὴς θεία

Οὐσία-Ἀρχή. Αὐτὴ εἶναι ἡ πανταχοῦ παροῦσα Πραγματικότης, ἀπρόσωπη, διότι περιέχει τὰ πάντα καὶ τὸ κάθε τί».

Ἀλλὰ ἡ αὐστηρὴ ἀπροσωπία τούτης τῆς ιδέας ἐμφανίζεται συχνὰ μὴ-ἀνθρώπινη, κι' ἔτσι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸν Θεὸ τοῦ κοντὰ στὴ δική του εἰκόνα. Τοποθετεῖ ἕναν ἰδεώδη ἄνθρωπο, μὲ ιδιότητες καὶ προσόντα ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ κατέχη. Τέτοιες προεκβολές εἶναι συχνὰ μιὰ χρήσιμη ἐστία γιὰ διαλογισμό καὶ θεώρηση, μέρος τῆς μυθολογίας τῆς κουλτούρας μας. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται δὲν εἶναι μιὰ πίστη σ' ἕναν Θεό, ἀλλὰ μιὰ ἔννοια θεότητος, ὅχι ἡ ιδέα μιᾶς θεότητος, ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση τῆς θειότητος, ἡ ἱερότης ὅλης τῆς Φύσεως. Ὅταν ἅγιοι καὶ σοφοί, ἀρχαῖοι καὶ σημερινοί, προσπαθοῦν νὰ περιγράψουν τίς μυστικὲς πεῖρες τους, μιλοῦν γιὰ ὑπαρξή, γιὰ ἐνότητα, γιὰ ἀπόλυτο, γιὰ ξεπέραςμα χρόνου καὶ διαστήματος, γιὰ μὴ προσπάθεια, γιὰ τάξη, γιὰ ἀπλότητα. Ἐπίγνωση αὐτῆς τῆς ἔννοιας τοῦ εἶναι μέσα μας ἐπιφέρει μιὰ ὁμοία ὄψη τοῦ κόσμου. Ἐλευθερωνόμαστε ἀπ' τὴν διχοτομία τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ δὲν ἔχομε πιά ἀνάγκη νὰ δημιουργήσωμε τὸν Θεό, γιὰτὶ ἀνακαλύπτομε πῶς ὅλα εἶναι θεῖα.

Τυπώνεται

4η Έπιλογή ΙΛΙΣΟΥ

Πενταετίας 1966-1970

Άπο τὸ 1971 ὑπάρχουν Τόμοι

ΕΝΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΜΥΣΤΗΣ

ὕπὸ ΕΡΜΙΝΑΣ ΣΑΜΠΕΤΑΪ

Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτορας Φλάβιος Κλαύδιος Ἰουλιανός, πού ἔζησέ ἀπὸ τὸ 331 ὡς τὸ 363, εἶναι γενικά γνωστός μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἀνατράφηκε μέσα στὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια ἔνιωσε ἰσχυρὴ ἔλξη γιὰ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία καὶ στὰ εἴκοσι-τέσσερα χρόνια του μυήθηκε στὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα. Ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖος, πού βασίλευε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἄμυνα τῆς Γαλατίας, ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς γερμανικῶν φυλῶν. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, ὁ Ἰουλιανὸς διακρίθηκε τόσο γιὰ τὶς μεγάλες στρατιωτικὲς του ἱκανότητες, ὅσο καὶ γιὰ τὶς διοικητικὲς του. Ὅσο διαρκοῦσαν αὐτὲς οἱ δραστηριότητες ἔμεινε στὸ Παρίσι, πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὀνομαζόταν Λουτές. Καὶ ἐκεῖ ἀνακηρύχθηκε αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸν στρατό του.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου, ἔγινε ὁ μοναδικὸς κυβερνήτης τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σύντομης αὐτῆς βασιλείας, προσπάθησε ν' ἀναζωογονήσῃ τὴ δύναμη καὶ τὸ γόητρο τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θρησκείας πάνω σὲ φιλοσοφικὴ βάση.

Τότε χρειάστηκε ν' ἀναλάβῃ πόλεμο ἐναντίον τῆς Περσίας καὶ πολεμώντας πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ πληγώθηκε θανάσιμα. Ὁ Ἰουλιανὸς πέθανε ὕστερα ἀπὸ σύντομη βασιλεία, λιγώτερη ἀπὸ δύο χρόνια.

Υπάρχουν πολλὲς σημειώσεις καὶ ἀναφορὲς στὰ γραπτά τῆς Ε.Π. Μπλαβάτσκυ, πού ἀφοροῦν τὴν παθητικὴ ζωὴ τοῦ νεαροῦ ἥρωα. Ὁ Ἰουλιανός, λέει, ἀποκλήθηκε Ἀποστάτης, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νά γίνει. Ὁ ὅρος ἀποστάτης, δείχνει κάποιον πού ἀρνεῖται τὴ θρησκεία του, ἀλλὰ ὁ Ἰουλιανὸς ἦταν πιστὸς σ' ἓνα σύστημα σκέψης πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ τὶς πεποιθήσεις ἐνὸς ὄχλου πού τὸν κυβερνοῦσε ἢ ἐκκλησία. Ἡ ἀντιπάθειά του στὴ χριστιανικὴ θρησκεία ἦταν κατὰ μέγα μέρος δικαιολογημένη ἀπὸ τὴ χαμηλὴ στάθμη τῆς ἠθικῆς τῶν πιστῶν της καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν σκληρότητα τοῦ Θεοῦ του Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, πού εἶχε ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμό σάν ἐπίσημη θρησκεία τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὅταν ἡ ἰδιωτικὴ του ζωὴ ἦταν κηλιδωμένη ἀπὸ τὴν καταδίκη σὲ θάνατο

μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ἀπὸ τὰ στενώτερα, ἐπίσης καὶ γιὰ ἄλλα ἐγκλήματα.

Διαβάζουμε στὴ Μυστικὴ Διδασκαλία, ὅτι ὁ Ἰουλιανός, ἦταν λάτρης τῆς Νεο-πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἀποκλήθηκε ἄλλωστε ἀποστάτης γιατί, πιστεύοντας στὰ μεγάλα ἰδεώδη τῶν προγόνων του, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὸν ὀρισμὸ ἀνθρωπομορφικός, ποὺ εἶχε υἱοθετηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀφοσιωμένους στὴ λαϊκὴ λατρεία. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰουλιανὸς ἀποκλήθηκε ἀποστάτης γιατί ἀγαποῦσε πολὺ τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ μπορέσῃ ν' ἀποδεχτῇ ἄλλο πρᾶγμα.

Καὶ ἄλλοι ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμά του. Κάθε νέος προσήλυτος ποὺ πιανόταν στὴν παγίδα ἀλλὰ εἶχε κρατήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του καὶ ἔχνη καλῆς θέλησης, ξαναγύριζε ὅπως ὁ αὐτοκράτορας Ἰουλιανὸς αὐτοὺς ἀρχαίους θεοὺς του. Ἡ δουλικὴ ἱστορία τὸν ἀποκάλεσε Παραβάτη, γιὰ νὰ γίνῃ ἀρεστὴ στὴν ἐκκλησία καὶ πρόσθεσε στὰ ὀνόματα τῶν ἰσχυρῶν ποὺ ἦρθαν ὕστερα ἀπ' αὐτὸν μερικὰ πομπώδη ἐπίθετα, ὅπως ὁ Μέγας, ὁ Ἅγιος, ὁ Ὡραῖος.

Ἡ Ε. Π. Μπλαβάτσκι λέει ἐξάλλου, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἦταν ὠραῖος, ἀγαθὸς καὶ ἀξιαγάπητος. Κατὰ τὴν κυβέρνησή του στὴ Γαλατία, μιλάει ἐπαινετικά γιὰ τὴ λιτότητα τοῦ πρωτοχρονιάτικου γεύματος μὲ συντροφιά τοὺς στρατιῶτες του, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ σύγχρονα πανηγύρια ὅπου ὀλόκληρες ἐκατόμβες, τετραπόδων καὶ πουλερικῶν, θυσιάζονταν γιὰ νὰ τιμηθῇ ἡ ἡμέρα.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἀνῆκε στὸ Τάγμα τῶν Μυστηρίων τοῦ Μίθρα, τὰ ὁποῖα ἦταν διδασκαλία ἐσωτερικῆς, Περσικῆς προελεύσεως. Ἡ λατρεία τοῦ Μίθρα, ἦταν πολὺ διαδεδομένη σ' ὅλη τὴν ἑκτασὴ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες. Ἐπειδὴ ἦταν ὁ κυριώτερος ἀντίπαλος ποὺ ἀντιτάσσεται στὸ Χριστιανισμό, ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ κίνηση καταδιώχθηκε ἀπὸ τοὺς φανατικούς χριστιανοὺς, μέχρι τὴν ἐξόντωσή της.

Ἡ κεντρικὴ μορφή τῶν μυστηρίων ἦταν ὁ Ἡλιακὸς Θεός, καὶ ὁ Ἰουλιανός, μετὰ τὴ μύησή του στὶς ἱερὲς τελετουργίες, ἔγινε ὁ «γυιὸς τοῦ Μίθρα». Καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἰουλιανός, ἔκανε κάθε νύχτα τὴν προσευχή του στὸν Ἀπόκρυφο Ἥλιο. Ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς ἡλιακοὺς ἱερεῖς στὴν Εὐρώπῃ ὑπῆρξε ὁ Αὐτοκράτορας Μύστης Ἰουλιανός, ὁ λεγόμενος τώρα Παραβάτης. Θέλησε νὰ κάμῃ καλὸ αὐτὸν κόσμον ἀποκαλύπτοντας τουλάχιστον ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς Τριάδος.

Ἡ Ε.Π. Μπλαβάτσκι, προσθέτει ἓνα σημείωμα στὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας. Ὁ Ἰουλιανὸς πέθανε γιὰ τὸ ἴδιο ἐγκλημα ὅπως καὶ ὁ Σωκράτης. Καὶ οἱ δυὸ διέδιδαν ἓνα μέρος τοῦ ἡλιακοῦ μυστηρίου, γιατί τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα ἦταν μιὰ ἀποκάλυψη ποὺ γινόταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μύησης -ὁ ἓνας συνειδητὰ, ὁ ἄλλος ἀσυνεῖδητα, γιατί ὁ Ἕλληνας Σοφός, δὲν εἶχε ποτὲ μνηθεῖ.

Ὁ Σωκράτης καταδικάστηκε σὲ θάνατο ἀπὸ ἐπίγειους δικαστές. Ὁ Ἰουλιανὸς πέθανε ἀπὸ βίαιο θάνατο γιατί τὸ χέρι ποὺ τὸν προστάτευε ὡς τότε εἶχε ἀποτραβηχτεῖ καὶ δὲν τὸν ἐκάλυπτε πλέον. Ἀπλούστατα, ἐγκαταλείφθηκε στὸ πεπρωμένο ἢ στὸ Κάρμα του.

Γιὰ τὸ σπουδαστὴ τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ὑπάρχει μιὰ διαφορὰ ποὺ τὸν κάνει νὰ σκέπτεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ τρόπους θανάτου. Ἐνα ἄλλο ἀξιοσημείωτο παράδειγμα ἀσυνείδητης διάδοσης μυστικῶν ποὺ ἀνήκουν στὰ μυστήρια, ἦταν ἐκεῖνο τοῦ ποιητῆ Ὀβίδιου, ὁ ὁποῖος σὰν τὸ Σωκράτη, δὲν ἦταν μνημένος.

Στὴν περίπτωσή του ὁ αὐτοκράτορας Αὔγουστος, ποὺ εἶχε μνηθεῖ, μετέτρεψε ἀπὸ ἔλεος τὴ θανατικὴ του καταδίκη σὲ ἔξορία στὸν Τόμο τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ἐξορισμένος ἀπὸ τὴ Ρώμη, στὶς ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας, ὁ Ὀβίδιος, στὴν ἀπελπισία του δὲ μπορούσε νὰ καταλάβει ποιά ἦταν ἡ προσβολὴ ποὺ εἶχε κάμει.

Ἀλλὰ ὁ Ἰουλιανὸς ἦταν πραγματικὸς Μύστης τῶν Μυστηρίων, καὶ τῆς ἀνώτερης φιλοσοφίας τους. Ὁ σκοπὸς του ἦταν νὰ ξαναβάλει στὴ θέση του τὸ ἀληθινὸ ἐσωτερικὸ βάθος τῆς θρησκείας, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ του δὲν ἦταν ἔτοιμοι νὰ δεχτοῦν τὸ μῆνυμα τῆς ἀλήθειας καὶ δὲν εἶναι περισσότερο στὶς ἡμέρες μας.

Ὁ ἀμερικανὸς θεόσοφος Ἄλβιν Μπουϊντ Κούν, στὸ βιβλίο του «Σκιὰ στὸν Τρίτο Αἰῶνα», μιὰ ἐπανεκτίμηση τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀναλαμβάνει τὴν υπεράσπιση τοῦ εὐγενικοῦ χαρακτῆρα τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ καταγγέλλει «τὴν αἰώνια στάση μομφῆς καὶ προσβολῆς, ποὺ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία συσσωρεύει ἀδιάκοπα στὸ πρόσωπο τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ, τὸν ὁποῖο ἡ χριστιανικὴ ἐχθρότητα, ἐστιγμάτισε σὰν ἐχθρὸ τοῦ Χριστοῦ δίνοντάς του τὸ ἐπίθετο Παραβάτης».

Μερικοὶ σπάνιοι συγγραφεῖς ὑπέδειξαν μιὰ δίκαιη θέση ἀπέναντι σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ στὸ σύνολό της ἡ Ἐκκλησία δὲ σήκωσε τὸ δαχτυλάκι της γιὰ νὰ διορθώσει τὴν κακὴ κρίση ἀπέναντι σ' αὐτὸ τὸ θαρραλέο αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης, τὸν τόσο ἐξυπνο καὶ ἀφοσιωμένο.

Ὁ Ἰουλιανὸς θὰ βρῇ τὸν πρόωρο θάνατο ἀπὸ ἓνα βέλος ποὺ τοῦ στάλθηκε κατὰστηθα ἀπὸ ἓνα θρησκομανῆ χριστιανὸ καὶ ποὺ ἔβαλε τέλος στὴν υπέροχη προσπάθειά τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα νὰ ἐλευθερώσει τὴ ρωμαϊκὴ ἡγεσία ἀπὸ τὴν πολιτικὴ διαφθορὰ μὲ τίς πλατιεὲς μεταρρυθμίσεις ἀντάξιες ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρα καὶ μὲ τίς ὁποῖες εἶχε πετύχει ἀξιόλογες προόδους κατὰ τὴ σύντομη, λιγώτερη ἀπὸ δύο χρόνους, βασιλεία του. Μόνον μ' αὐτὸν θὰ μπορούσε ὁ κόσμος νὰ ἔχη τὴν υπέρτατη εὐκαιρία νὰ δοκιμάσει τὸ δόγμα τοῦ Πλάτωνα ὅτι «τὸ Κράτος, θάπρεπε νὰ κυβερνιέται ἀπὸ φιλοσόφους», γιατί ὁ Ἰουλιανός, ἦταν βαθὺς μελετητῆς καὶ εἰ-

χε πάθος μὲ τὴν ἐσωτερικὴ σοφία τῶν Ἑλλήνων. Ὁ θάνατός του εἶναι εἰλικρινὰ ἀξιοθρήνητος σὰ μιὰ μεγάλη ἀπώλεια ἀπὸ τὶς πιὸ μοιραῖες στὴν ἱστορία. Κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ πεῖ πῶς ἡ εὐγενικὰ αὐτὴ προσπάθεια δὲ θὰ πετύχαινε ἂν μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὸ σκῆπτρο τοῦ αὐτοκράτορα μέχρι τὰ ἐβδομήντα χρόνια μιᾶς ὁμαλῆς ζωῆς.

Τὰ λόγια ποὺ πρόφερε, Λένε, στὸ ἐπιθανάτιο κρεβάτι του «ἐνίκησες Γαλιλαίε» δὲν ἐπιβεβαιώθηκαν ποτέ. Ἄν πραγματικὰ ἄφησε αὐτὴ τὴ φωνὴ θὰ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ποὺ ἔβλεπε τὴν καταστροφή ὅλων τῶν σχεδίων του (κατὰ τὸν Α.Μ. Κούν).

Ἐλάχιστοι πρωταθλητὲς τῆς ἀνθρωπότητας στὴ σειρὰ τῆς ἱστορίας ἄφηναν τὴ ζωὴ μὲ τέτοια κατάθλιψη, διαπιστώνοντας ὅτι ὁ θάνατός τους θὰ σήμαινε ἀτέλειωτη συμφορὰ γιὰ τὸν κόσμον, θὰ πρέπει νὰ ὑπέφερε τὴν ἀγωνία τῆς πιὸ μεγάλης θλίψης γιὰ τὸν πρόωρο θάνατό του.

Γιὰ τὸν ἀληθινὸ Χριστιανισμὸ ὁ θάνατος τοῦ Ἰουλιανοῦ ἦταν μιὰ ἀτέλειωτη τραγωδία.

(Μετάφρ. Σ.Χ.)

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

“ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ..

Τόμος Β’.

Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση ὥς τοὺς σημερινούς

Τιμᾶται δρχ. 150

‘Ο ‘Αγιος Γεώργιος τῶν Φιλικῶν καὶ ἡ Ζάκυνθος

Τοῦ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

“Ὅπως κάθε χρόνο ἔτσι καὶ φέτος τὸ Τεκτονικὸ ἴδρυμα «Ἀστήρ τῆς Ἀνατολῆς», τῇ Δευτέρᾳ τοῦ Πάσχα, γιόρτασε τὴν καθιερωμένη ἐτήσια γιορτὴ του στὸ ἱστορικὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἀη-Γιῶργη τῶν Φιλικῶν.

Ύστερα ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία ὁ συνεργάτης καὶ φίλος κ. Παναγιώτης Βλαχόπουλος μίλησε ἐπίκαιρα μὲ θέμα: «‘Ο Ἀγιος Γεώργιος τῶν Φιλικῶν καὶ ἡ Ζάκυνθος», ὑπογραμμίζοντας ἰδιαίτερα τοὺς ἀγῶνες τῶν φιλικῶν ποὺ ἔδωσαν τὸν ὄρκο τους στὸ ἱστορικὸ αὐτὸ ἐκκλησάκι.

‘Ο «ΙΛΙΣΟΣ» ἀναδημοσιεύει ἀπόσπασμα:

Στὶς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνα γίνεται ἡ Ζάκυνθος κέντρο πνευματικὸ τῆς προεπαναστατικῆς καὶ ἐπαναστατικῆς Ἑλλάδας ἐνάντια τῆς Τουρκικῆς τυραννίας. Ἀλλὰ σύγχρονα γίνεται καὶ ὁ τόπος ὑποδοχῆς κάθε καταδιωκόμενου πατριώτη ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωριά. Κι αὐτὸ τὸ κάνανε οἱ Ζακυνθῖνοι χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὴ ξενικὴ

κατοχὴ τοῦ νησιοῦ. Μέσα στὴν πόλη καὶ σ’ αὐτὸ τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἦταν οἱ χῶροι, ποὺ μὲ ἱερότητα καὶ μυστικιστικὴ διάθεση εἶχανε τεθεῖ σ’ ἐνεργητικότητα μὲ κάθε προσπάθεια οἱ σκέψεις καὶ οἱ γνώσεις γιὰ τὸν ἱερὸ σκοπὸ τῆς ἀπελευθέρωσης.

‘Ο Κάλβος εἶπε «Θέλει ἀρετὴν καὶ τόλμην ἡ Ἐλευθερία». Ὅμως ἡ Ἐλευθερία ἀποτελεῖ ἕνα ὑπέροχο καὶ ἅγιο σύνολο ἀπὸ μιὰ κίνηση τῆς τριάδας «Μάθησις, Δράσις, Διαλογισμός». Βέβαια ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τόλμη ἀποτελοῦν τὴ δύναμη γιὰ τὴν κίνηση τοῦ συνόλου τῆς Ἐλευθερίας. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ νύχια τοῦ λιονταριοῦ στὴν Σφίγγα τῆς Αἰγύπτου. Ὡστόσο δὲν ἀρκεῖ μόνο ἡ δύναμη, ἀλλὰ χρειάζεται γνώση καὶ κρίσις. Γιατὶ μὲ τὴ δύναμη μόνη, χωρὶς τὴ σημαντικὴ τριάδα μπορεῖ ν’ ἀκολουθήσουμε δρόμους ποὺ ὀδηγοῦνε στὰ σκοτάδια, σ’ ἀντίθετους τόπους ἀπὸ τοὺς σωστοὺς καὶ ὁμορφους τόπους τῆς Ἐλευθερίας.

Ἄν ἡ γνώση γιὰ τὴν κίνηση τῆς Ἐλευθερίας εἶναι κάτι τὸ σημαντικό, ὅμως ἡ δράση ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴ γι' αὐτὸν τὸν ἀγώνα. Ἡ δράση ἀπαιτεῖ θυσίες. Γιατὶ εἶναι ἐξωτερικὴ ἀπελευθέρωση. Οἱ πιέσεις εἶναι ἐξωτερικὲς πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑλικὲς καὶ ἡθικοψυχολογικὲς. Καὶ οἱ δύο εἶναι στὸν ἴδιο βαθμὸ ἀντιδραστικὲς στὴν Ἐλευθερὴ ἐπιβίωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης. Ἡ δράση μὲ τὴν τόλμη τοῦ Κάλβου γκρεμίζει τὰ ἐμπόδια, πού πιέζουν καὶ υποδουλώνουν ὑλικά καὶ ψυχικά τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ βλέπουμε στὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς ἀνθρωπότητας, μέχρι σήμερα ἓναν ἀγώνα μέχρι θανάτου γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ θύελλες πού ἔρχονται κι ἐξαπολύονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Ἀλλὰ ἡ δράση ἔχει βοηθὸ τὴ γνώση, πού φωτίζει τοὺς δρόμους μέσα στὰ σκοτάδια γιὰ νὰ φτάσει ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀπελευθέρωση.

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰώνα θεμελίωνε τὴν ὁργάνωση τοῦ μεγάλου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα. Ὁ πόθος γιὰ λευτεριά σ' ἑκατομμύρια Ἕλληνες στοὺς τέσσερους αἰῶνες μέσα σ' αὐτὸ τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου συγκεντρώθηκε. Ὅλα τους τὰ φῶτα καὶ οἱ σπῖθες συγκεντρωθήκανε σ' ἓνα σημεῖο κι ἀναψε ἡ φωτιά «τὸ ἀεῖζωνον πῦρ» καὶ διάλυσε τὰ σκοτάδια τῆς σκλαβιάς.

Ἔτσι ὁ πρωτεργάτης στοῦ πε-

δίο τῆς μάχης, ὁ Γέρος τοῦ Μωριά, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πολλὲς φορές βρέθηκε στὴ Ζάκυνθο, στὰ προεπαναστατικὰ χρόνια ἢ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἢ μὲ τὸ σκοπὸ τὴν ὁργάνωση τοῦ ἀγώνα. Ὁ καθηγητὴς Ἀπόστολος Δασκαλάκης γράφει: «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία εἶχε ἀρχίσει ν' ἀπλώνει τὰ δίκτυα τῆς παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν Ἕλληνες γιὰ νὰ τοὺς μυήσει εἰς τὸν παρασκευαζόμενον ἀπελευθερωτικὸν ἀγώνα τοῦ ἔθνους. Ἦταν φυσικὸ νὰ σκεφθεῖ ἐκ τῶν πρώτων τὸν θρυλικὸν καπετάνιον τῆς Πελοποννήσου φημισμένον διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του. Ἐμυήθη τὴν 1η Δεκεμβρίου 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀπὸ τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Ἑταιρίας Ἀναγνωσταρᾶ». Στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης πού τὰ ἔγραψε ἔπειτα ἀπὸ ὑπαγόρευση ὁ Γεώργιος Τερτσέτης ὁ δικαστὴς του, γράφει ἀνάμεσα στ' ἄλλα: «Τὴν Ἑταιρίαν μὲ τὴν εἶπε ὁ Πάγκαλος, ἔπειτα ἐπέρασε ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μὲ ἔφερε γράμμα ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν καὶ τότε ἀρχισα νὰ κατηγῶ κι ἐγὼ διάφορους εἰς τὴν Ζάκυνθον». Κάποτε εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης: «Στὴ Ζάκυνθο ἔμαθα τὴν πολιτικὴ τῆς ζωῆς». Κι ἀκόμη μυήθηκε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ Κολοκοτρώνης στὴ Στοά «Φοῖνιξ ἀναγεννᾶται» πού τὴν ἱδρύσε ὁ Διονύσιος Ρώμας τὸ 1815.

«Ἐλευθερὴ φωνή» Ζακύνθου
3-5-1982

‘Η Γῆ ἀνήκει σέ ὅλους —ἀλλά λίγοι νέμονται τὸν πλοῦτο της

τῆς **Barbara Ward**

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας ποὺ ἀκολούθησε τὴν Διάσκεψη γιὰ τὸ Περιβάλλον τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἐγινε τὸ 1972 στὴ Στοκχόλμη, ἔχουμε ὀδηγηθεῖ σταδιακὰ σὲ μιὰ ἐκτίμηση τῆς ἐκπληκτικῆς ἀλληλεξάρτησης καὶ εὐπάθειας αὐτοῦ τοῦ μικροῦ τμήματος τοῦ πλανήτη μας, στὸ ὁποῖο εἶναι δυνατὴ ἡ ζωὴ. Μερικὰ μέτρα ἐδάφους, μερικὰ μίλια πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ ἓνα ἀνάλογο βάθος κάτω στοὺς ὠκεανούς, περικλείουν, στὴν οὐσία, τὸ σύνολο τῆς βιοσφαίρας, στὴν ὁποία ἐμεῖς καὶ τὰ ἄλλα ὄντα μποροῦν νὰ ἐπιβιώσουν.

Μέσα σ’ αὐτὸν τὸν μικρὸ κόσμο, τὰ θαλάσσια ἀπόβλητα μιᾶς ἡπείρου, γίνονται ἡ θαλάσσια ρύπανση τῶν ἀντικρινῶν ἀκτῶν. Οἱ τοξικοὶ καπνοὶ ἀπὸ τὰ βιομηχανικὰ συγκροτήματα, πέφτουν σὰν ὀξινὴ βροχή, χιλιάδες μίλια μακρὰ, δηλητηριάζοντας λίμνες καὶ ποτάμια. Μερικὰ ἀπληστα ἔθνη, κάνουν κατὰχρηση στὸ ψάρεμα, ληστεύουν τὸν πλοῦτο τῆς θάλασσας καὶ στεροῦν ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἀποθέματα τροφῆς. Καὶ ἡ ἀπελπισμένη ἀναζήτησις γιὰ

καλλιεργήσιμη γῆ, ἢ γιὰ πηγὲς καυσίμων ἀπὸ τὰ δάση, στὴν ὁποία ἐπιδίδονται οἱ φτωχὲς οἰκογένειες σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ Τρίτου Κόσμου, ὀδηγεῖ στὴν καταστροφὴ τῶν δασῶν, στὴν διάβρωση τοῦ ἐδάφους, στὶς πλημμύρες καὶ τὴν ξηρασία.

Γιὰ ἓναν μεγάλου ἀριθμοῦ περιβαλλοντολογικῶν θεμάτων, ἡ δυσκολία δὲν συνίσταται στὸ νὰ βρεθεῖ τὸ φάρμακο, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι πιά γνωστό. Τὰ προβλήματα εἶναι ριζωμένα στὴν κοινωνία καὶ τὴν οἰκονομία, σὲ τελευταία ἀνάλυση, στὴν πολιτικὴ δομὴ.

Οἱ δασοπόνοι, γνωρίζουν πῶς νὰ φυτεύουν δένδρα, ἀλλὰ δὲν ξέρουν πῶς νὰ ἐπινοήσουν μεθόδους μὲ τίς ὁποῖες οἱ χωρικοὶ στὴν Ἰνδία, στὶς Ἄνδεις, ἢ στὸ Σαχέλ, θὰ μπορέσουν νὰ δημιουργήσουν μιὰ φυτεία γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους. Οἱ Βιολόγοι ξέρουν ποῦ νὰ ὀρίζουν σύνορα γιὰ τὴν διαφύλαξη τῶν φυσικῶν ἀποθεμάτων, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς χωρικοὺς ποὺ δὲν ἔχουν δική τους γῆ, ἀπὸ τὸ νὰ εἰσβάλλουν στοὺς χώρους αὐτοῦς, γιὰ νὰ καλλιεργήσουν καὶ νὰ κόψουν ξύλα. Ἡ λύσις γι’ αὐτὰ τὰ προ-

βλήματα, συνεπάγεται μεταρρυθμίσεις στην κατοχή γης και στην οικονομική στρατηγική.

Ένα από τα πιο θλιβερά φαινόμενα, είναι το ότι οι άνθρωποι αναγκάζονται να τρῶνε το σάρι που είναι προορισμένο για την σπορά. Όμως, οι φοβερές πιέσεις που υφίστανται οι πληθυσμοί, σε ένα περιορισμένο περιβάλλον με περιορισμένους πόρους, αναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους να προβαίνουν σ' αυτή την ύστατη χειρονομία απελπισίας, όπως επίσης και να καίνε την κοπριά της αγελάδας, αντί να την χρησιμοποιούν για να πλουτίσουν τα φτωχά τους έδαφη.

Δέν έχει σημασία το ότι έμεις οι άνθρωποι προσπαθούμε να σκεφτόμαστε τους εαυτούς μας σαν ξεχωριστές κυρίαρχες οντότητες: ή ίδια ή φύση μᾶς υπενθυμίζει την ουσιαστική ένότητα της ανθρωπότητας, το όραμα της ένότητας που είχαν τόσοι μεγάλοι φιλόσοφοι και το οποίο είναι τόσο βασικό σε όλες τις μεγάλες θρησκείες, αναγνωρίζεται σήμερα σαν ένα αναπόφευκτο επιστημονικό γεγονός.

Η ανάγκη αυτή για ένότητα της ανθρωπότητας, γίνεται όλο και μεγαλύτερη, από τη στιγμή ιδίως που ανακαλύψαμε την εϋπάθεια των φυσικῶν μας συστημάτων και κυρίως, από την στιγμή που με τα πυρηνικά ό-

πλα έπινοήσαμε ένα μέσο αϋτοκαταστροφῆς μας και καταστροφῆς τοῦ περιβάλλοντος.

Κατά την δεκαετία τοῦ 1970, μετά την διάσκεψη τῆς Στοκχόλμης, κατά την ὁποία εἶχε κυριαρχήσει τὸ σλόγκαν «Μόνο μιὰ Γῆ», ἐγιναν ἀκόμη πιὸ συνειδητοὶ οἱ ἀκατάλυτοι δεσμοὶ ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὸ τι κάνουν οἱ ἄνθρωποι στὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ κόσμου, καὶ τι κάνουν στὴν ἄλλη. Καὶ εἶχε ἀρχίσει ν' ἀνατέλλει μιὰ ἐλπίδα, γιὰ μιὰ ἀπὸ κοινοῦ διαχείριση τοῦ πλανήτη μας. Σήμερα, στὴν δεκαετία τοῦ 1980, μερικοὶ Δυτικοὶ ἡγέτες ἀρχίζουν νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ κοινὸ μας ταξίδι πάνω στὸ διαστημόπλοιο Γῆ. Φαίνονται ν' ἀντιμετωπίζουν τὸν κόσμον, σὰν κάτι τὸ ἀναλώσιμο — ἀρκεῖ νὰ μὴν ἀναλωθεῖ τὸ δικό τους μικρὸ κομμάτι.

Ἔτσι, τὸ νὰ ζητήσει κανεὶς ἀπλῶς νὰ δοθεῖ βοήθεια στὸν Τρίτον κόσμον, εἶναι μιὰ πρωτογονη σκέψη σὲ σύγκριση μὲ τὸ ὄραμα τῆς «Μόνο μιᾶς Γῆς».

Στὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ χρόνια, ὁ ἀμερικανικὸς λαός, μὲ τὸ Σχέδιο Μάρσαλ, πρόσφερε τ' ἀποθέματά του, ἀλλὰ καὶ τὴν φροντίδα του γιὰ νὰ συμβάλλει στὴν ἀνοικοδόμηση τῆς κατεστραμμένης Εὐρώπης. Τὸ χάσμα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴν γενναιοδωρία τοῦ Βορρᾶ, στὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1980, μᾶς ἀφήνει μὲ

τὸ ἐρώτημα ἂν δὲν ἀντιμετωπίζουμε σήμερα τὶς πραγματικὲς συνέπειες τοῦ Βιετνάμ — μιὰ βαθειὰ ἀπογοήτευση γιὰ ὅποια-δήποτε διεθνῇ κοινὴ δράση καὶ τὴν ἐπιστροφή σὲ ἓνα ὠμό, κυνικὸ ἐθνικισμό.

Γιατὶ ἐνῶ ἡ ἰδέα τῆς συνολικῆς ἀλληλεξάρτησης, ἀναπτυσσόταν κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1970, ταυτόχρονα μεγάλωνε καὶ μιὰ ἀντίδραση ἐναντίον αὐτῆς τῆς τάσης. Τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀναπτύχθηκε μιὰ ἀπόρριψη αὐτῆς τῆς ἔννοιας, ὅτι δηλαδή ὅλοι ἐξαρτώμεθα ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἄλλα ἔθνη. Αὐτὴ ἡ ἄρνηση, εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ ἰδεολογίες καὶ παρουσιάστηκε τόσο στὴν Ἀριστερά καὶ στὴν δεξιά, στὸ Βορρᾶ καὶ στὸν Νότο.

Εἶναι ἀπόλυτα σαφὲς ποίος εἶναι ὁ ἄμεσα ὑπεύθυνος γι' αὐτὴ τὴν ἀδράνεια. Οἱ λαοὶ τῆς Βόρειας Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Ἑνωμένου Βασιλείου καὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μαζί μὲ μερικὲς πετρελαιοπαραγωγούς χῶρες, ἀποτελοῦν τὴν μεγάλη πλειοψηφία τῶν πλούσιων πολιτῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ δική μας εἶναι ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν σημερινὴ ἄνιση κατανομὴ τῶν πόρων. Τὸ πάμπλουτο 20%, τὸ ὁποῖο ζεῖ κυρίως στὴ Δύση, ἔχει τὰ τρία τέταρτα τοῦ παγκόσμιου πλούτου. Καὶ τὸ ὑπόλοιπο, δηλαδή τρισῆμισι δισεκατομμύρια ἀπὸ τοὺς πολίτες τοῦ

κόσμου, πρέπει νὰ τὰ βγάλει πέρα μὲ τὸ ὑπόλοιπο τέταρτο ποὺ ἀπομένει.

Ἔτσι, γιὰ τοὺς φτωχοὺς τοῦ κόσμου —τὰ κράτη τοῦ Τρίτου Κόσμου καὶ τὴν πλειοψηφία τῶν φτωχῶν εἶναι πολὺ πιὸ σημαντικὸ τὸ θέμα τοῦ περιβάλλοντος, ἀπ' ὅ,τι εἶναι γιὰ τοὺς πλούσιους τῆς Δύσης.

Ἄν ἡ δεκαετία τοῦ 1970, ὑπῆρξε γιὰ τὰ Ἑνωμένα Ἐθνη ἡ δεκαετία τῶν διασκέψεων, εἶναι ἴσως ἐνθαρρυντικὸ ὅτι ἡ δεκαετία τοῦ 1980 ἔχει ὀνομαστεῖ Διεθνῆς Δεκαετία Ἀποθεμάτων Πόσιμου Νεροῦ καὶ Ἀποχετεύσεως. Καὶ ἡ ἐνασχόληση μὲ τὸ εἰδικὸ πρόβλημα τοῦ πόσιμου νεροῦ— καὶ τὶς στενὲς σχέσεις ποὺ ἔχει μὲ τὴν ὑγιεινὴ, τὶς ἀρρώστειες, τὴν παιδικὴ θνησιμότητα καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πληθυσμοῦ— εἶναι ἓνα σημαντικὸ βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Τὸ νὰ ἔχει ὁ κόσμος καθαρὸ πόσιμο νερὸ καὶ καλὲς ἐγκαταστάσεις ὑγιεινῆς, θὰ στοιχίσει 80 ἑκατομμύρια δολλάρια τὴν ἡμέρα, γιὰ τὰ ἐπόμενα 10 χρόνια, στὴ Δύση. Τὸ ποσὸ αὐτό, δὲν εἶναι τίποτα σὲ σύγκριση μὲ τὴν συνεχὴ αἱμορραγία χρημάτων γιὰ τὰ ὄργανα τοῦ θανάτου, γιὰ τὰ ὁποῖα ξοδεύουμε τὸ φοβερὸ ποσὸ τῶν 1,4 δισεκατομμυρίων δρχ. τὴν ἡμέρα.

Μέχρι σήμερα, αὐτὲς οἱ παράλογες προτεραιότητες ἐξακο-

λουθοῦν νὰ εἶναι ἀποδεκτὲς ἀπὸ τοὺς πλούσιους —τὰ πλούσια κράτη τοῦ Βορρᾶ καὶ τὶς πλούσιες μειονότητες τοῦ Νότου. Πρέπει, λοιπόν, νὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι πὺ ἡ δεκαετία

τοῦ 1980 ἀρχίζει μὲ ἓνα πρόγραμμα πάνω στὴν ὑγιεινή, τὸ ὁποῖο θὰ βοηθήσει στὸ νὰ δημιουργηθεῖ ἓνας πιὸ σταθερὸς, πιὸ εἰρηνικὸς καί, τελικά, ἓνας πιὸ ἀνθρώπινος κόσμος.

Καθημερινὴ 22/5/82

Τὸ περιοδικὸ ἐλευθέρας σκέψεως

“ΙΑΙΣΟΣ”

Δραγατσάνιου 6, Τηλ. 324.6837, ὥραι 9,30-12,30
πλὴν Σαββάτου

Οἱ τόμοι 1956 - 1970 ἔχουν ἐξαντληθεῖ.

Ἔχουν ὅμως ἐκδοθῇ ἐπιλογαὶ περιεχομένων τόμων, ὡς ἑξῆς:

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1956 - 1958

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1959 - 1961

Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τετραετίας 1962 - 1965

Τυπώνεται τόμος ἐπιλογῆς πενταετίας 1966 - 1970

Ἐκαστος τόμος ἐπιλογῆς χρυσόδετος δρχ. 400

Οἱ τόμοι 1971 - 1976, χαρτόδετοι, ἕκαστος δρχ. 200

Οἱ τόμοι 1977 - 1981, χαρτόδετοι, ἕκαστος δρχ. 300

ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1982 Δραχμὲς 400

Κ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

(Συνομιλίες με τὸ Δάσκαλο)

ΑΘΗΝΑ 1982

Ἡ διαβεβαίωση τοῦ συγγραφέα ὅτι «...τούτη ἡ ἔκδοσις, ἂν δὲν εἶχε τὴ συγκατάθεσιν τοῦ «Δασκάλου», θὰ μπορούσε ἴσως νὰ χαρακτηρισθῇ πειστήριον ἐπιορκίας» — κάτι ποῦ εἶχε συμβεῖ στὸν Πλάτωνα γιατί ἄφησε νὰ διαφύγουν, μετὰ τὸ ἔργον του, δοξασίαι τῆς Πυθαγόρειας διδασκαλίας — ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καὶ ὁμολογία γιὰ μιὰ δημόσια διαπραγμάτευση ἰδεωδῶν μυητικῆς Ἀδελφότητος καί, συνεπῶς, σωστὰ τὴ χαρακτηρίζει καὶ ὡς «ἀποκάλυψις». «Μυημένος», προφανῶς, ὁ ἴδιος, ἀσφαλῶς γνωρίζει τὸν διέποντα τοὺς μύστες νόμον, τῆς παροχῆς δηλ. τῶν φώτων σὲ ὅσους ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθειαν μετὰ ταυτόχρονην ἀπόκρυψιν τῆς ἀπόκρυφης διδαχῆς γιὰ κάθε ἀπαράσκευον.

Ἔτσι ἡ «ἀποκάλυψις» του, ὅσο καὶ ἂν περιορίζεται ἀπὸ τὸν νόμον τῆς σιωπῆς, δὲν εἶναι μονάχα μιὰ μελέτη τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀλλὰ καὶ ἕνας δρόμος ποῦ ὁδηγεῖ μετὰ ἀσφάλειαν πρὸς τὴν αἰωνιότητα, ἀφοῦ οἱ σημάτων του εἶναι χαραγμένες, μετὰ συνειδησιακὴ πληρότητα, σὲ ἀπρόσωπην ἀγάπην καὶ προσωπικὴν εὐθύνην. Καὶ εἶναι δεδομένο ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀντινομίας, ἀντιφάσεις καὶ συγκρούσεις, ὅπου διάφορες συνθηκῆς ρυθμίζουν τὴ λειτουργίαν τοῦ νοῦ μας, ἀλληλοσυγκρουόμενα ἤθη τίς ψυχικῆς μας καταστάσεις καὶ ἀνακυκλούμενα ἔθιμα προσδιορίζουν τὴν ποικιλίαν τῶν φυσικῶν μας ἐκδηλώσεων, μετὰ κοινὴν ὅμως ἀναφορὰν μιὰ διαλεκτικὴν ὑφήν, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐτοιμότης τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν μεταμορφωτικὴν ἐνέργειαν τῆς σκέψεως, ἀνιχνεύει, μετὰ

τὴ δύναμη τοῦ διαλογισμοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ διαλόγου, τὴν Ἀλήθεια.

«Κριτήριο γιὰ τὴν ποιότητα ἐνὸς ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ ποσοστὸ τῆς Ἀλήθειας, ποὺ ἔχει μέσα του», ἐπιβεβαιώνει.

Ποσοστὸ πάντως, ἀμφιλεγόμενο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ὅπου ἡ μάθηση ἀπαρνιέται τὴ πίστη, ἡ ἀγάπη ἐκτοπίζεται ἀπὸ τὴ γνώση καὶ ὁ ψίθυρος, μὲ τὴν ἠχομαγεία τοῦ συνθηματολόγου φανατισμοῦ, ἔχει καταστεῖ λαοβόρος μανδραγόρας.

Τὸ πόνημα διαιρεῖται στὰ Μέρη:

Ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ὑλικὴ δημιουργία.

Πεπρωμένο καὶ Μοιραῖο.

Ἀθανασία τῆς προσωπικότητας.

Πρὶν ἀπὸ κάθε βασικὸ μέρος προτάσσεται ἡ δομικὴ του σκελὲτωση, σὲ περίληψη τοῦ κεφαλαίου, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ ἐπιτυχημένη μεθοδολογία τῶν ὀρθολογιστῶν ἐρευνητῶν.

Ἡ θεματογραφία ἀντιμετωπίζεται μὲ ἐσωτερικὴ ἡρεμία καὶ διεισδυτικὴ ἱκανότητα γιὰ τὰ «ἐξωτερικά» πράγματα, καὶ τὴν χωρὶς προκατάληψη ἐκλογίκευση τῶν στοιχείων, σὲ μιὰν ἀρμονικὴ σύζευξη Συνείδησης καὶ Ἐπιστήμης.

Στὸ πρῶτο μέρος ἀναλύονται, μὲ ἐπιχειρηματολογικὴ πειστικότητα, οἱ νόμοι τῆς ἀνομοιότητας, τῆς κίνησης, τῆς ἀμοιβαιότητας τῆς ἀναλογίας καὶ ἀναπτύσσονται οἱ ἔννοιες τῆς ἠθικῆς, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητας, μὲ τὴ παράθεση μάλιστα σχετικοῦ δωδεκαλόγου ποὺ ἄγει στὸ πανάρχαιο σύμβολο τῆς Σφίγγας, στὸ σύμπλεγμα ποὺ ἐκφράζει, ὡς τέλειο ἄνθρωπο, ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει, θέλει, τολμάει καὶ σωπαίνει. Μὲ λίγα λόγια ἐκεῖνον ποὺ κατέστησε τὴν προσωπικότητά του Ἰσχυρὴ καὶ Ἐλεύθερη. Γιατί: «Μόνο μιὰ ἰσχυρὴ καὶ ἐλεύθερη προσωπικότητα μπορεῖ νὰ διασχίζει μὲ μεγάλα καὶ σταθερὰ βήματα τὸ μῆκος τῆς ζωῆς, δημιουργώντας τὴν εὐτυχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ συνεισφέροντας στὸ σύνολο τὸ μερίδιο ποὺ τῆς ἀναλογεῖ».

Στὸ δεῦτερο μέρος γίνεται καθορισμὸς τῆς ἔννοιας τῆς ἀνάγκης καὶ σήμανση τοῦ πλέγματος τῶν ἀναγκῶν μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴν ἐργασία, τὸ κοινωνικὸ Δίκαιο, τὸ νόμο τοῦ Καθήκοντος, τίς ὑφιστάμενες ἀναλογίες στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κοινωνία καὶ προσδιορίζει τὸ μέλλον σὰν τὴν οὐτοπία τοῦ σήμερα. Φυσικὰ «ἡ λειτουργία τοῦ Νόμου τοῦ Καθήκοντος διαγράφει τὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ συγχρόνως ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύησή της».

Στὸ τρίτο μέρος δίδονται στοιχεῖα Κοσμογονίας, ἀναλύονται διεξοδικὰ οἱ Νόμοι τῆς Μονάδας, τῆς Δυάδας (ἀντίθετα-ἐνάντια), τοῦ Τριαδικοῦ καὶ τοῦ Τετραδικοῦ, ἡ σχέση τῆς πορείας ἀνθρώπου καὶ δημιουργίας καὶ μὲ λεπτολόγους ἀφορισμοὺς ἰδεογραφεῖται τὸ Καλὸ καὶ τὸ Κακὸ. «Τὸ κακὸ δὲν ἔχει ὑπόσταση. Εἶναι μιὰ ἔλλειψη. Τὸ κακὸ δὲν εἶναι ἀρχὴ ὅπως τὸ Καλὸ, γιατί στοὺς ἀνώτερους κύκλους εἶναι ἀνύπαρκτο... Ὁ ὕλισμὸς προσωποποιεῖ τὸ κακὸ καὶ τοῦ δίνει ὑπαρξὴ καὶ ὄντοτητα καθὼς γίνεται ὁ πατέρας του, γιατί πιστεύει στὴν ἀξία τῆς ὕλης».

Στὸ τέταρτο μέρος ἀναλύονται οἱ ἔννοιες τῆς πράξης τοῦ πεπρωμένου καὶ τοῦ μοιραίου καὶ γίνεται ψαύση τῆς Ἀστρολογίας καὶ τῆς Μαγείας καὶ «ἐσωτερικὴ» ἀνίχνευση τῆς προσευχῆς.

«Κάποτε στὸ μέλλον μὲ τὴν προσευχὴ θὰ μπορεῖς νὰ πραγματοποιοῖς στὸ περιβάλλον σου ἔκδηλα ἀποτελέσματα ἁρμονίας καὶ ὑγείας, ἐνεργώντας κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ δημιουργοῦ».

Τὸ τελευταῖο, τέλος, μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στὴν Τάξη, τὸ Χάος, τὴν ἀποσάρκωση, τὸν δεῦτερο θάνατο, τὴν ἀθανασία τῆς προσωπικότητας καὶ τὴν αἰωνιότητα.

«Ἡ κάθαρση τῆς προσωπικότητας κατὰ τὴν περίοδο τῆς γήϊνης ζωῆς ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύηση τῆς ἀθανασίας τοῦ ἀνθρώπου». Εἶναι ἡ μόνη ἀμφιλεγόμενη δοξασία, καίτοι πλησιάζει τὴν ἐπικρατοῦσα ὁμολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ διερωτᾶται, ὄχι πιά ὁ «μυημένος», ἀλλ' ὁ ἀπλὸς ἀναγνώστης: Μπορεῖ ἡ Ἀπόλυτη Ἀγαθότητα νὰ «θανατώνει» κάθε προσωπικότητα μετὰ ἀπὸ μιὰ «ἀτυχῆ» γήϊνη δοκιμασία - στιγμιαία ἀναλαμπὴ στὸ φῶς τῆς αἰωνιότη-
τας;

Νομίζουμε πῶς ὁ ρόλος τῶν «φυλάκων τῶν κατωφλίων» εἶναι ὁδηγητικὸς καὶ ὄχι ἀποσυνθετικὸς. Ἐξάλλου τὴν «πίστη» του ἀντιστρατεύεται ἡ θεμελιακὴ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης ποὺ ὁ ἴδιος ἐγκολπώνει: «ἡ ἀγάπη εἶναι μιὰ πανίσχυρη δύναμη ποὺ ἐναρμονίζει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ Πᾶν, καὶ διασώζει τὸν ἄνθρωπο — πνεῦμα καὶ τὸν ὁδηγεῖ ἀσφαλὴ καὶ ἄφθαρτο στὸ βασίλειο τοῦ Ἑμεῖς». Ἐπομένως ἡ προσωπικὴ του θέση περικλείει μιὰν ἀντίφαση ποὺ δὲν ἐπιδέχεται «ἰσορροπημένη ἀποκατάσταση», καίτοι τελεολογικὰ ἀνταποκρίνεται σὲ δικαιοσύνη στηριγμένη στὴν ἀνταπόδοση.

Τὶ εἶναι, τελικά, οἱ «Συνομιλίες μὲ τὸν Δάσκαλο»;

Εἶναι τὸ κήρυγμα ποὺ πυκνώνει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου;

Εἶναι μιὰ μυστικὴ Μεθοδολογία γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῆς ἀκατάληπτης μοίρας;

Εἶναι μιὰ διδασκαλία γιὰ τὴν «έσωτερική» μεταμόρφωση τοῦ κόσμου; ἢ

Εἶναι, τέλος, μιὰ δήλωση θέσεων — διακήρυξη πρὸς τοὺς ἐνάντιους τῶν «κλειστῶν ἐργαστηρίων»;

Ἡ σύμμειξη ὅλων τῶν παραπάνω στοιχείων, μὲ ὑπολογισμένη οἰκονομία, μᾶς δίνει μιὰ πρωτότυπη συμπυκνωμένη ἐκθεση τοῦ ἀνθρώπινου ἰδεώδους μὲ προνομιακὴ ἀφετηρία τοὺς ἀνάλογους ἱεροὺς προσανατολισμοὺς τῆς μυστικῆς θεουργίας καὶ τὶς «ἐπιβεβαιωτικές» θέσεις τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης.

Εἶναι ἓνα πόνημα ἐπιστημονικοῦ μυστικισμοῦ ποὺ συνοψίζει κάθε ἔννοια μὲ ἀπαράμιλλη ἀκρίβεια.

Μὲ μιὰ πραγματιστικὴ καὶ ταυτόχρονα ἐνορατικὴ (καὶ διορατικὴ) ἀντιληπτικὴ εὐχέρεια μετουσιώνει σὲ διδαχὴ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀδιαιρετότητας τοῦ σύμπαντος ποὺ συνηχεῖ μέσα μας.

Ἰδεολογικὰ σχήματα καὶ συμβολικὲς παραστάσεις συναποτελοῦν «αὐτονομημένες» ἐνότητες μὲ ἀναλυτικὲς προσεγγίσεις ποὺ ἐξοβελίζουν τὴν ξενότητα τῆς χίμαιρας καὶ τὴν ἀνεσιτότητα τοῦ μὴ παραδεκτοῦ. Ὁ νόμος τῆς «νοθείας» ποὺ ἔχει καταστεῖ, στὶς μέρες μας, ρυθμιστὴς τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, μὲ τὴν συνεχῆ ἀφύδατωση τοῦ μυαλοῦ καὶ τό «ἀνεκτό» πιά ἀγοραῖο ξεπούλημα τῆς ψυχῆς, δὲν προσιδιάζει στὸ ὕψος ἐνὸς λόγου καθαρμένου στὴ πυρὰ τοῦ Πνεύματος.

Γι' αὐτὸ καὶ πείθει μὲ τὴν ἀναγωγή του στὴ σφαῖρα τοῦ μαχόμενου «νοεῖν», εἴτε μὲ φυσικοὺς νόμους ἢ πνευματικοὺς λόγους (Κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχουν φυσικοὶ κτιστοὶ νόμοι ποὺ ἐνεργοῦν στὴ φύση, ἀλλὰ πνευματικοὶ λόγοι). Καὶ στὶς δυὸ πιθανὲς περιπτώσεις (γιὰ τὴ βεβαιότητά τους) ἡ κτίσις ζεῖ «διὰ τῆς μετοχῆς τῆς δημιουργικῆς, προνοητικῆς καὶ ζωοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ». Γιὰ νὰ μπορέσει, κατὰ τὴν ἐκφραση τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, «ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος» μὲ γνώση καὶ δικαιοσύνη νὰ περπατήσει μαζί μὲ τὸν μύστη Κ. Ἀναγνωστόπουλο ὡς τὴν αἰωνιότητα. Αὐτὴ, ἄλλωστε, εἶναι καὶ ἡ προσωπικὴ του κατάθεση γιὰ τὴ διακονία τοῦ συνανθρώπου, μὲ τὴ κρινόμενη ἐκδοση.

Πρέπει, τέλος, ἰδιαίτερα νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ μὲ λογοτεχνικὴ δεξιότητα ἀνέλιξη τῆς προβληματικῆς στὸ χῶρο τοῦ «έσωτερισμοῦ» ποὺ μὲ σεβασμὸ διατηρεῖ μιὰν ἑλληνοκεντρικὴ παράδοση γιὰ νὰ τὴν καταστήσει, μὲ διαστοχαστικὴ ἐκγύμναση, λόγο κατανοητὸ γι' αὐτὸ καὶ στρατηγικὴ κατακτητικὴ μὲ νικητὴ τὸν ἄνθρωπο.

Εἶναι ἡ «πορεία πρὸς τὴν Αἰωνιότητα» μιὰ βιοσοφικὴ χρηστο-

μάθεια και ένα χαρισματικό βοήθημα τῆς εύγονικῆς τοῦ ἀεὶ γεωμετροῦντος Πνεύματος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑ: «Ὁ Ρομαντισμός καὶ ἡ ἀπήχρησή του στὴν εὐρωπαϊκὴ καὶ νεοελληνικὴ λογοτεχνία», «Ὁ Δέκατος Πυθιονίκης τοῦ Πινδάρου», τό «Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Ἐπίγραμμα».

Ἐπειτα ἀπὸ τὰ «Ρωμαϊκὰ Ἐλεγεία» τοῦ Γκαίτε, τὰ «Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ Ἐπιγράμματα», τοὺς «Θρήνους τοῦ Μένωνος γιὰ τὴ Διοτίμα» τοῦ Χαίλντερλιν, τὴ μελέτη «Χάινε, ὁ ἐρωτικός, ὁ φιλελεύθερος, ὁ κοινωνικός πρωτοπόρος» κτλ. ὁ κ. Βασ. Ι. Λαζανᾶς ἔθεσε σὲ κυκλοφορία τρεῖς νέες μικρὲς ἐργασίες του: Εἶναι: «Ὁ ρομαντισμός καὶ ἡ ἀπήχρησή του στὴν εὐρωπαϊκὴ καὶ νεοελληνικὴ λογοτεχνία» (ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ «Ν. Ἑστία», Δεκ. 1981), «Ὁ Δέκατος Πυθιονίκης τοῦ Πινδάρου» (Ἀντίτυπο ἀπὸ τὸ «Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο» 1982) καὶ τό «Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Ἐπίγραμμα (ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» 1982). Καὶ οἱ νέες ἐργασίες τοῦ κ. Βασ. Ι. Λαζανᾶ διακρίνονται γιὰ τὴν μεθοδικότητα, τὴν πληρότητα καὶ τὴ σαφήνεια. Ἐπίσης στό «Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Ἐπίγραμμα» παρεμβάλλονται καὶ πλῆθος ἐπιγράμματα, μεταφρασμένα μὲ εὐσυνειδησία, μὲ αἴσθημα εὐθύνης καὶ γλωσσικὴ καλαισθησία.

Μ.

ΓΙΑΝΝΗ ΤΖΑΝΝΕΤΑΚΟΥ: «Νικολάε Τιτουλέσκο, ἓνας μεγάλος Εὐρωπαῖος».

Οἱ Ἐκδόσεις «Λύχνος» κυκλοφόρησαν στὰ Ἀγγλικά τὴν ἱστορικὴ μελέτη τοῦ Γιάννη Τζαννετάκου: «Νικολάε Τιτουλέσκο, ἓνας μεγάλος Εὐρωπαῖος».

Ὁ Γιάννης Τζαννετάκος, βασισμένος σὲ ἀρχεῖα καὶ ἱστορικὲς μελέτες, περιγράφει μὲ ζωντάνια τὴ ζωὴ καὶ προσωπικότητα τοῦ μεγάλου Εὐρωπαίου ἀνθρωπιστῆ.

Ὁ Νικ. Τιτουλέσκο ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη διπλωματικὴ μορφή κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου. Ἐτάχτηκε στὴν υπεράσπιση τῆς εἰρήνης, τῆς συναδελφώσεως τῶν λαῶν καὶ τῆς φιλίας τῶν ἐθνῶν. Διετέλεσε γιὰ δύο περιόδους πρόεδρος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας. Πρωτοστάτης τῶν συμφωνιῶν, γιὰ τὴ Μικρὴ Ἀντάντ καὶ τὸ Βαλκανικὸ Σύμφωνο Φιλίας καὶ Συνεργασίας.

Προσωπικός φίλος με τον Έλευθέριο Βενιζέλο. Παυθείς το 1936 από Υπουργός των Έξωτερικών από την άκροδεξιά κυβέρνηση της χώρας του, αυτοεξορίστηκε στις Κάνες, όπου απέθανε το 1941, μετά την κατάληψη της Γαλλίας από τις όρδες του Χίτλερ.

Μ.

ΔΗΜ. ΣΤΑΜΕΛΟΥ: «Τό Λιοντάρι της Κλεφτουριάς»

Με τον τίτλο «Τό Λιοντάρι της Κλεφτουριάς (Έντροϋτσος, ὁ πατέρας τοῦ Ὀδυσσέα)», κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο τοῦ Δημήτρη Σταμέλου.

Στὸ ἔργο αὐτό, ὅπου συνταιριάζεται ἡ λογοτεχνικὴ ἀφήγηση μετὰ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, ζωντανεύεται ἡ ἐπικὴ καὶ δραματικὴ φυσιογνωμία τοῦ περίφημου κλέφτη καὶ ἡ συγκλονιστικὴ πορεία τῆς ζωῆς του ἀπὸ τὴν πρώτη ἀναμέτρηση μετὰ τοὺς Τούρκους ὥς τὸ ἀστραποβόλημα τῆς παλληκαριᾶς καὶ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο στὸ κάτεργο. Μορφὴ κορυφαία τῆς Κλεφτουριάς, ὁ Ἄντροϋτσος παρουσιάζεται, στὴ μυθιστορηματικὴ αὐτὴ βιογραφία, ἔπειτα ἀπὸ ἐξαντλητικὴ συστηματικὴ διερεύνηση σ' ἑλληνικὲς καὶ ξένες πηγές, ὥστε ἡ λογοτεχνικὴ ἀνάπλαση τῆς θρυ-

λικῆς του ζωῆς νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἱστορικὰ καὶ νὰ τεκμηριώνεται βιβλιογραφικά.

Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ προσφορά στὴ λογοτεχνία μας, ἀλλὰ καὶ συμβολὴ στὴν εὐρύτερη ἔρευνα τοῦ Κλεφταρματολισμοῦ, μιά ποὺ ὁ Ἄντροϋτσος, ἀπὸ τὶς ἀντιπροσωπευτικὲς φυσιογνωμίες τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, συνδέεται μετὰ καθοριστικὰ γιὰ τὴν πορεία τοῦ Γένους γεγονότα στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μετὰ τὴν ὅλη ἀπελευθερωτικὴ κίνηση καὶ τὴν προετοιμασία τῆς Ἐθνεγερσίας.

Τὸ βιβλίο (δρχ. 200) μπορεῖτε νὰ τὸ ζητήσετε στὰ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ ἀπευθείας ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς «Ἐστίας» (Σόλωνος 60, Ἀθήνα 135).

Ε.

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΘΕΟΣΟΦΙΑ

Ἄδ. Δρχ. 180

Δεμ. Δρχ. 300

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ίλισου», Δραγατσανίου 6, όροφος 6ος, (πλατ. Κλαυθμώνος), είναι άνοιχτά καθημερινώς πλὴν Σαββάτου 9.30 - 12.30π.μ. Τηλ. Γραφείων 3246.837.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλούμεν, άποστέλλετε με ταχυδρομικήν ή τραπεζικήν έπιταγήν εις τήν διεύθυνσιν: «Κωστήν Μελισσαρόπουλον, Δραγατσανίου 6, Αθήνας, 122». Άποστολαί με τραπεζικάς έντολάς μās δυσκολεύουν.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη άποσταλέντα στους κατωτέρω συνδρομητάς μας, έπείστράφησαν άπό τό Ταχυδρομείον με τήν σημείωσιν: «μετώκησε» ή «άγνωστος». Παρακαλούνται όσοι τούς γνωρίζουν νό τούς ειδοποιήσουν ή νά μās δώσουν τās διευθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Κυρ. Γεώργας, Αιγάλεω
Άλ. Βλαντής, Κύπρου 24, Γλυφάδα
Νικ. Γρηγορίου, Φορμίωνος 85
Συμ. Λορέτις, Μαυρογένους 10-12
Θεοδ. Μπάρμπαν, Ίουλιανού 55
Σπ. Παπανικολάου, Πύλου 7

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Κων. Βογιατζάκης, Χανιά
Βασ. Νικολαΐδου, Θεσ/νίκη
Κων. Τζοβάρας, Πάτραι
Γ. Βακάλης, Θεσ/κη
Ά. Θεοδωρίδης, Ήράκλειον
Κ. Παπαλέξης, Βόλος

Β. Συνάνογλου, Θεσ/κη
Ίω. Φραγκέκης, Ήράκλειον
Θεοχ. Κουζελέας, Λάρισα
Παν. Μακρυγιάννης, Θεσ/κη

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΓΗΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Νικ. Δημητριάδη Ίωάννινα
Τιμ. Δημόπουλος, Αθήναι
Θουκ. Παππας, Αθήναι
Άνδρ. Άντωνιάδης, Λευκωσία
Νίκος Παπαδόπουλος, Λευκωσία

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»

Άλεξανδρούπολις: Έλ Γιαννώτας
Βόλος: Γ. Κουκουβίνος
Δράμα: Φιλ. Τζάλλας
Ζάκυνθος: Ν. Ταμπαλής
Ήράκλειον: Λ. Κουντής
Θεσ/νίκη: Εύ. Φαρās, Βιβλιοπωλείον
Ίπποδρομίου 10, τηλ. 265.042
Ίωάννινα: Μιχ. Πραπίδης
Καβάλα: Πέτρος Φραγκίδης
Καλαμάτα: Π. Γκλεγκλές
Κέρκυρα: Κ. Άγιους
Κομοτινή: Ίω. Σαμουρκασίδης
Λαμία: Κ. Φαλίδας
Λάρισα: Βασ. Παπαζήσης
Μυτιλήνη: Άρ. Αρμούνης
Πάτραι: Άθ. Κοντοσάκις
Σύρος: Π. Ζαραφωνίτης
Χαλκίδα: Γ. Λάμπρου
Χανιά: Βασ. Σπυριδάκης
Άρμόχωτος: Άνδρ. Τσόκκος
Λεμεσός: Άντ. Στυλιανού
Λευκωσία: Άχ. Ζαβαλλής, Π. Δεκατρής
Πάφος: Κ. Καθητζιώτης

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ (Με τή σειρά λήψεως)

Τζένη Διαμαντή-Παπαϊωάννου: Τό νησι
του ήλιου (ταξιδιωτικό). Αθήνα
1982.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»

της Θεοσοφικής Έταιρίας έν 'Ελλάδι
Δραγατσανίου 6 - 'Αθήναι

Έκδότης Διευθυντής:

Κωστής Ν. Μελισσαρόπουλος

Πλατ. Έθνικής Τραπεζής 3, Φιλοθέη

Τιμή τεύχους Δρχ. 80

Ιούλιος - Αύγουστος 1982

Yannis Tzanneftakos: A great European
Nicolae Titulescu.

Βασ. 'Ι. Λαζανᾶς: Τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ
ἐπίγραμμα. 'Αθήνα 1982.

Βασ. 'Ι. Λαζανᾶς: 'Ο δέκατος πυθιονί-
κης τοῦ Πινδάρου 1982.

Νίκη Πάρας: 'Η ἀπέναντι ὄχθη. 'Αθη-
ναι 1982.

Θαλῆς Ρητορίδης: 'Ο δίκαιος ληστής
(συμφωνική μπαλλάντα). Ρώμη
1982.

Γεώργιος 'Αγγέλου Προκοπίου: 'Ο Κο-
σμολογικός Συμβολισμός στήν 'Αρχιτε-
κτονική τοῦ Βυζαντινοῦ Ναοῦ, 'Αθήναι
1981.

'Ανοιχτοί 'Ορίζοντες. Διεύθ. Μάριος
Ψάλτης (Νοέμ. - Δεκ.)

Κρητική 'Εστία. Διεύθ. Έμμ. 'Ιδ. Παπα-
γρηγοράκης ('Ιαν. - Φεβρ.)

Πνευματική Κύπρος. Έκδ. Κύπρος Χρυ-
σάνθης (Φλεβ. - Μάρτ.)

'Ελευθερη Σκέψη. Διεύθ. Γ. Κομίνης
(Φεβρ. - Μάρτ. - 'Απρ.)

Βωμός Τέχνης. Διεύθ. Θαλῆς Ρητορίδης
(Μάρτ. - 'Απρ.)

'Ο Κρίκος (Μάρτ. - 'Απρ.)

Προβλήματα. Έκδ. π. Γ. Πυρουνάκης
(Μάρτ. - 'Απρ., Μάϊος - 'Ιούν.)

Τριφυλλιακή 'Εστία. Διεύθ. Διονύσης Δ.
Πιτταράς ('Απρ. - Μάης)

Σύγχρονη Σκέψη. Διεύθ. Γ.Ν. Παπα-
γεωργίου, 'Αρχισυντ. Γ.Χ. Χαλατ-
σᾶς (Μάϊος - 'Ιούν.)

Προσανατολισμοί. Διεύθ. Γιάννης Τζαν-
νετάκος ('Ιούν.)

'Ο Φυσιολάτρης ('Ιουλ. - Αὔγ.)

Σταθμοί: Διευθυντής Γ.Μ. Πολιτάρχης
('Απρ. - Μάϊος)

Γιόγκα (Μάϊος)

Δελτίο Συνδέσμου 'Ελλήνων Λογοτε-
χνών ('Ιούν.)

Χρονικά ('Ιούν.)

Βιβλία Krishnamurti

Στά ποδια του Διδασκάλου (έκδ. 1966)	80
Εκλογαί από τόν Κρισναμούρτι (Κ. Μελισσαροπούλου)	150
Ό Κρισναμούρτι γιά τόν Διαλογισμό (Κ. Μελισσαροπούλου)	80
Εκπαίδευσι καί σημασία ζωής	— 1953 150
Έλευθερία — ή άρχή καί τό τέλος	— 1954 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Α' σειρά)	— 1956 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Β' σειρά)	— 1958 300
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Γ' σειρά)	— 1960 350
Όμιλίες στην Εύρωπη	— 1967 250
Στή σιγή του Νοῦ	— 1970 200
Η άναγκαιότητα της άλλαγής	— 1970 200
Τό πέταγμα του άετου	— 1971 200
Τά πρώτα βήματα της μάθησης	— 1975 300

Έγγραψετε νέους συνδρομητάς

Συνδρομή 1982 δρχ. 400 έξωτερικού \$ 12
ἀεροπορικῶς \$ 20

«Έπιλογαί» ΙΛΙΣΟΥ

Α' Τριετίας 1956—1957—1958

Β' Τριετίας 1959—1960—1961

Γ' Τετραετίας 1962—1965

Δ' Πενταετίας 1966—1970

έκάστη χρυσόδετη πρὸς δρχ. 400

Αἱ συνδρομαί ἡ ἀντίτιμον βιβλίων νά ἀποστέλλωνται μέ ταχυδρομικήν ἢ ταπεινὴν ἐπιταγήν —όχι μέ ἐντολήν— ἐπ' ὀνόματι Κωστή Μελισσαροπούλου ἡ ΙΛΙΣΟΥ, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας 122.

ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Βασικὲς πληροφορίες περὶ Τεκτονισμοῦ
καὶ τό «περιβόλι» τοῦ Ἀντιτεκτονισμοῦ στό βιβλίον:
ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΣΤΟΩΝ Δρχ. 200.—

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

**ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ**

**Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση
ὥς τοὺς σημερινούς**

ΜΕ 46 κλισέ Φιλοσόφων

Τιμᾶται δρχ. 150